

Cultuurhistorisch analyse
Werfterrein
voormalige scheepswerf
Van Vlaardingen

Bouwhistorische verkenningen

Gouderaksedijk

nr.52

nr.56

nr.58

Caspar Blaauw
augustus 2018

Cultuurhistorisch analyse

**Werfterrein
voormalige scheepswerf
Van Vlaardingen**

Bouwhistorische verkenningen

**Gouderaksedijk
nr.52
nr.56
nr.58**

**Caspar Blaauw
augustus 2018**

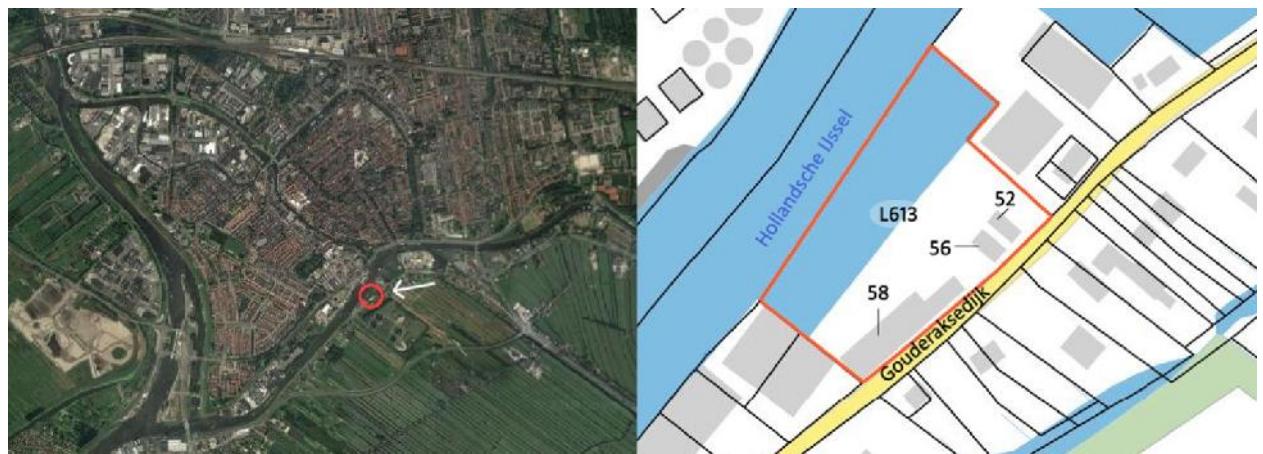
Inhoud:

Context en doel van het onderzoek	3
Ruimtelijke context in historisch perspectief	5
De situatie in 1832	7
Ontwikkelingen na 1832	8
1832-1855	8
Kavel drie 1856-1888	8
Kavel een en twee, 1856-1919	12
Kavel vier 1856-1909	15
Kavel 3 1888-1949	16
Na 1949	19
Iets over de klei- en slibwinning langs de IJssel.	19
De cultuurhistorische waarden op perceel L603 anno 2018	22
Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 52	23
Beschrijving van het bestaande gebouw	24
Gegevens uit archivalia	29
Bouwgeschiedenis Gouderaksedijk 52	33
Datering van het huidige pand	35
Waardering	36
Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 56	37
Beschrijving van het bestaande gebouw	38
Gegevens uit archivalia	40
Globale bouwgeschiedenis van Gouderaksedijk 56	44
Datering van het huidige pand	45
Waardering	45
Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 58	46
Beschrijving van het bestaande gebouw	47
Gegevens uit archivalia	54
Bouwgeschiedenis en waardering	59
Lijst van geraadpleegde archieven en aangehaalde literatuur	60
Bijlage: Gegevens uit de kadastrale leggers	61

Context en doel van het onderzoek.

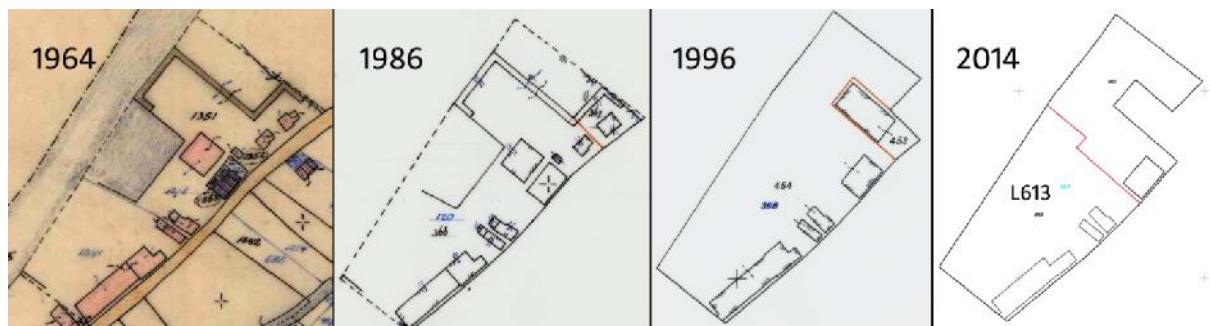
In de gemeente Gouda, aan de zuidzijde van de Hollandsche IJssel, ligt een perceel grond met water. Op de grond staan drie gebouwen met de adressen Gouderakse dijk 52, 56 en 60-60a. Het perceel is kadastraal bekend onder Gouda, sectie L, nummer 613. Het betreft een gedeelte van het voormalige bedrijfsterrein van Van Vlaardingen's Scheepswerf en Constructiebedrijf B.V. Het bedrijf stopte omstreeks 1995 haar activiteiten.

Het architectenbureau 3BM uit Zwijndrecht heeft gevraagd om een cultuur historisch analyse van het terrein en om een bouwhistorisch onderzoek van de aanwezige bebouwing. Doel van het onderzoek is inzicht te verkrijgen in de aanwezige cultuur historische waarden van terrein en de bebouwing en in de mogelijk aanwezige bouwhistorische-, architectonische-, stedebouwkundige- en ensemblewaarden van de gebouwen.

Het terrein is gelegen in buitendijks gebied van de IJssel. Het stadshart van Gouda ligt aan de overzijde. Tot 1964 liep er een gemeentegrens door het midden van de rivier. Het terrein behoorde tot de gemeente Gouderak.

Het perceel L613 werd in 2014 afgesplitst van het bedrijfsterrein van de voormalige scheepswerf. In 1986 en 1996 waren reeds percelen afgesplitst. In 1986 betrof dat het woonhuis met erf, dat al decennialang op het bedrijfsterrein stond. Een terrein naast het woonhuis werd in 1996 afgesplitst na verkoop aan de steenhouwerij Overkamp. Op de onderstaande kaartjes is tevens zichtbaar dat de kadastrale kaart geleidelijk aan steeds verder is versoberd. Bijgebouwen en type ondergrond worden hierop niet langer vastgelegd. De zogeheten Grootchalige basiskaart Nederland (GbKN) heeft deze taak overgenomen.

Naast een opname van de gebouwen en het terrein heeft er een beperkt archief- en literatuuronderzoek plaats gevonden.

Ruimtelijk uitgangspunt bij het archiefonderzoek is het grote bedrijfsterrein geweest, zoals dat tot 1986 heeft bestaan. De grenzen van het terrein vielen grotendeels samen met oude perceelsgrenzen. Dat bood goede mogelijkheden het onderzoek af te bakenen.

De kadastrale gegevens zijn een belangrijke bron geweest voor het onderzoek. De gecombineerde registratie van opvolgende eigenaar en van ruimtelijke ontwikkeling, en dat methodisch en langdurig, herbergt een schat aan informatie.

De presentatie van de onderzoeksresultaten is mede bepaald door deze structuur, waarin dus opvolgende eigenaren en wijzigingen van het terrein centraal staan.

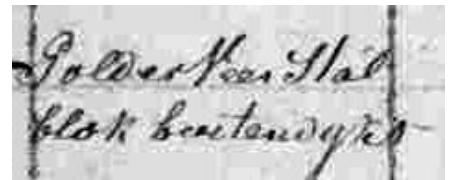
De vroegste kadastrale situatie, zoals die is vastgelegd op het zogeheten minuutplan van 1832, geeft zo'n volstrekt andere situatie weer dan de hedendaagse, dat onderzoek van de kadastrale gegevens een grote kans op interessante resultaten gaf.

De gegevens zijn aangevuld met bouwvergunningen, transportakten, genealogische gegevens, krantenberichten, kaartmateriaal, enkele foto's en gegevens uit de literatuur.

De geschiedenis van het terrein van voor 1832 wordt globaal besproken, net als de ruimtelijke context waarin het terrein zich bevond.

In de bouwhistorische verkenningen wordt verder ingezoomd op de drie panden die zich op perceel L603 bevinden. Ze zijn in beginsel los van de rest van het onderzoek te lezen. Maar het geniet aanbeveling hier toch maar eerst kennis van te nemen.

Ruimtelijke context in historisch perspectief

In verschillende kadastrale registers uit de eerste helft van de 19^e eeuw is de plaatsaanduiding van de percelen waar later de scheepwerf zou verrijzen, vermeld als, *Polder Veerstalblok buiten dijks*. Dat is een curieuze aanduiding.

In Van Dale's Groot woordenboek van de Nederlandse taal wordt een polder omschreven als, "door waterscheidingen begrensd stuk land of gebied waarin de waterstand kan worden beheerst, bepaaldelijk door bemaling met molens of (thans) door stoom- en elektrische gemalen."

Dat wat buiten dijks is, behoort volgens deze omschrijving duidelijk niet tot de polder; de dijk vormt immers de begrenzing. Bovendien is buiten dijks juist dat gebied, waar de waterstand niet wordt beheerst. Toch is het wel te begrijpen dat men voor deze benaming koos. Het hangt samen met de sterke relatie die er hier bestond tussen de gronden aan weerszijden van de dijk.

Rechts is een fragment afgebeeld van het kadastrale minuutplan van 1832. Het buiten dijks gebeid waar later de scheepswerf verrees maakt er onderdeel vanuit. De percelen zijn ingekleurd naar eigenaar. De grijze gekleurde gebogen lijn die de gekleurde vlakken kruist, is de weg over de dijk. De eigendommen worden niet onderbroken door de weg. Aan weerszijden ervan vindt men dezelfde eigenaren. Bij de meest noordelijke percelen behoren de buiten dijks gebieden wel aan anderen toe. Maar ook hier behoort de dijk, met weiland daarop, aan weerszijden van de weg, aan dezelfde persoon. De perceelsgrenzen lopen aan weerszijden van de dijk in min of meer rechte lijnen door. In de polder vallen de grenzen samen met sloten. De sloten hebben een lengte van ruim anderhalve kilometer. Deze inrichting van de polder, met lange smalle percelen, gescheiden door sloten haaks op de rivier, wordt verklaard vanuit de ontginningsgeschiedenis.

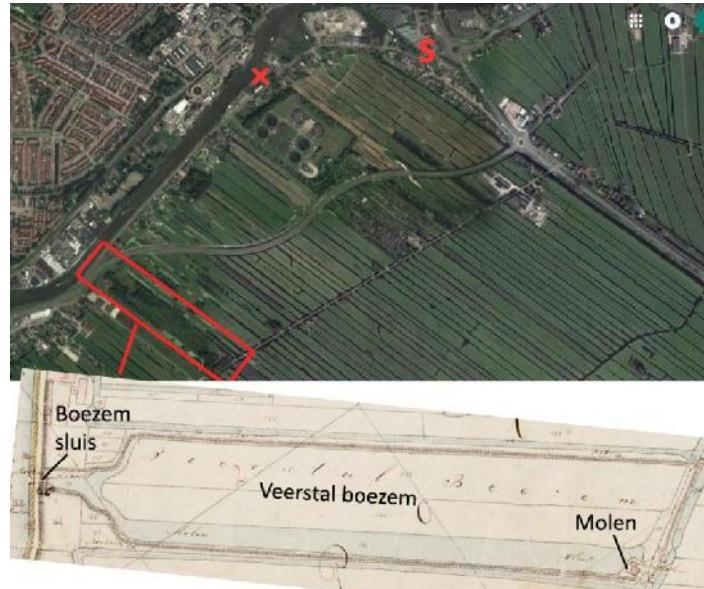
De ontginning van dit gebied ving aan in de elfde of twaalfde eeuw. Het gebied en haar omgeving bestonden toen uit een uitgestrekt veenmoeras waar een rivier doorheen meanderde. De IJssel was toen nog een aftakking van de Lek. De splitsing lag bij het Klaphek, een buurtschap ten zuiden van IJsselstein, een kleine kilometer stroomafwaarts vanaf de A2-brug over de Lek.

Het veen lag aanvankelijk hoger dan de hoogwaterstand van de rivier. Om het veen geschikt te maken voor landbouw werd het ontwaterd. Men groef slotjes haaks op de rivier en daarop uitwaterend. Door het ontwateren klonk het veen in. De waterstand van de rivier kwam steeds vaker boven het veen uit zodat men zich genoodzaakt zag dijken op te werpen. Het opwerpen van de dijken gebeurde dus pas in tweede instantie. Overigens zouden de dijken langs de IJssel al rond 1150 voltooid zijn geweest.¹

Blijvende problemen met terugkerende overstromingen leidde ertoe dat in 1285 de IJssel bij het Klaphek werd afgedamd. De IJssel werd daarmee een soort afwateringsstroom voor de polders die eraan grensden. Overigens wel een stroom waarop de getijden een aanzienlijke invloed hadden. Met de komst van de dijken moest de afwatering van de polder worden aangepast. Er werd een wetering gegraven onderaan de dijk en haaks op de bestaande sloten. De wetering is zichtbaar op bovenstaande afbeelding. Afwatering in de rivier gebeurde na de komst van de dijk op veel minder plaatsen dan voorheen, en gecontroleerd, alleen bij een geschikte waterstand.

¹ W.ten Brinke, *Land en Zee, de Watergeschiedenis van Nederland* (Diemen 2007) 50

Toen de grond verder inklonk werd het systeem van ontwatering aangepast. Middels een windmolen werd het water eerst in een hoger gelegen boezem gepompt. De boezem waterde af via een sluis, wanneer de waterstand daar geschikt voor was. Het overtollige water uit de polder Veerstalblok werd eeuwenlang geloosd op de hiernaast aangegeven locatie, vlakbij het punt waar de N207 evenwijdig loopt met de dijk. Het kruisje bovenin de tekening geeft de locatie Gouderaksedijk 52-60 aan. De uitsnede onder geeft de situatie weer in 1832. De locatie van het ensemble molen-boezem-sluis, aangegeven met de rode omlijning, is in het landschap nog herkenbaar aanwezig.

In 1864 besloot het polderbestuur van de polder Veerstalblok om samen met drie andere polders gezamenlijk een stoomgemaal op te richten. Het gemaal verrees langs de dijk aan de zuidwest zijde van de dorpskern van Gouderak, naast of boven de Stolwijkse boezem. Dit gemaal trad in 1866 in werking. In 1874 werd de molen bij de Veerstal boezem afgebroken en vervangen voor een woonhuis. Het gemaal is sinds de inwerkingtreding verschillende malen vergroot. De laatste keer bij een restauratie tussen 2012 en 2014. De aandrijving is sinds 1950 elektrisch. Steeds meer polders zijn via dit gemaal hun overtollige water gaan lozen. Het gemaal is tegenwoordig een van de drie hoofdgemalen van de Krimpenerwaard. Het gebouw is een Rijksmonument.

Op de afbeelding hierboven is middels een "S" de buurtschap Stolwijkersluis aangegeven. De begrenzing van de buurtschap is niet helemaal eenduidig. Soms wordt de Gouderaksedijk 52-60 er ook toe gerekend. Voldoende reden om er hier één en ander over te vermelden. Het nabij gelegen dorp Stolwijk, grenst niet aan de IJssel. In de 14e eeuw kreeg het dorp toestemming om op de grens van Gouderak en Haastrecht een uitwateringssluis op de IJssel te maken. De buurtschap ontstond rond deze sluis. Het vormde een enclave ingeklemd tussen Gouderak en Haastrecht. De naam van de buurtschap verwijst uiteraard naar deze 14^e eeuwse uitwateringssluis.

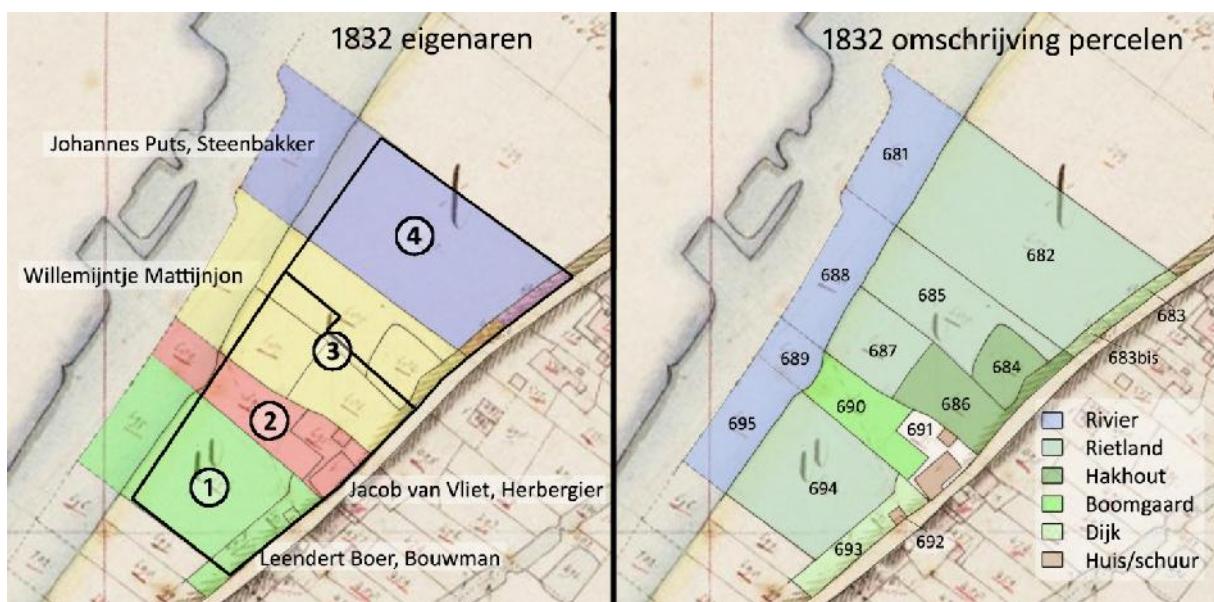
In 1800 werd Stolwijkersluis verrijkt met een schutsluis, een sluis voor schepen. De sluis maakte onderdeel uit van een grootschalig verveningsplan in het midden van de Krimpenerwaard. Er werd een vaart gegraven, parallel aan de bestaande afwateringstroombaan, om de veenderij per schip bereikbaar te maken. De sluis sloot aan op deze vaart. De veenderij was een wonderlijke onderneming die om verschillende redenen uitmondde in een mislukking.² De sluis raakte in verval en werd in 1832 afgedammd. In 1889 werd de sluis na een grondige opknapbeurt heropend, nu ten behoeve van het transport van landbouwproducten. Door sterk verbeterde transportmogelijkheden over de weg, verloor de sluis in de 20^e eeuw haar functie. In 1982 werd zij buiten gebruik gesteld. In 2012 werd de sluis gerestaureerd en open gesteld voor pleziervaart. De sluis is een Rijksmonument.

Bij Stolwijkersluis, aan de Haastrechtse kant, lag al sinds de 15^e eeuw een brug over de IJssel, de Haastrechtse brug. Aan de Gouderakse kant van Stolwijkersluis bevond zich het Gouderakse veer. De insteekhaven van het veer is zichtbaar op bovenstaande ingekleurde fragment van de kadastrale minuut. Het veer heeft bestaan tot 1926. Hoe de brug en het veer eeuwenlang zo dicht bij elkaar konden functioneren vraagt eigenlijk nog om een verklaring.

² A. van den Brink, "Gespaard Landschap: 1. De Stolwijkersluis en de Geoctrooierde Vervening van de Krimpenerwaard", in *Tidinge van Die Goude* (2003) nr. 2. p.43-45

De situatie in 1832

Hierboven was al een ingekleurd fragment zichtbaar van het kadastrale minuutplan van 1832. Op het minuutplan zijn perceelnummers aangegeven. In een bijbehorende lijst, de zogeheten Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (ofwel OAT) wordt per perceel de eigenaar vermeld, de oppervlakte en wat voor soort van eigendom het betreft. Het soort eigendom kan ook als uitgangspunt worden gebruikt om de kaart in te kleuren. Samen met de kaart ingekleurd naar eigenaar geeft het een beeld met veel informatie.

De zwarte omlijning in de tekening met de eigenaren betreft de latere percelering. De buitenste omlijning is het terrein van de werf zoals het tot 1986 was. De verspringende lijn door het gele vlak betreft de begrenzing van het huidige perceel L613.

In 1832 behoorde het terrein aan vier eigenaren. De nummers 1 tot en met 3 bezaten ook gronden aan de andere kant van de dijk. De steenbakker Johannes Puts had dat niet. De combinatie van zijn beroep en het gegeven dat hij dit buitendijs perceel zonder aangrenzende gronden bezat, roept het vermoeden op dat hij het gebruikte voor kleiwinning. De herbergier van Vliet bezat een buitendijske woning op zijn kavel. De woning zal ongeveer op dijkhoogte hebben gestaan. De arcering van de dijk is ter hoogte van het huis onderbroken. Opgeworpen gronden bieden ook een verklaring voor de kromming in de perceelgrenzen. Ook het achterterrein van Van Vliet, met een boomgaard daarop, zal hoger zijn geweest dan de rietgronden van de buren. Hetzelfde geldt voor het hakhou van mevrouw Mattijnjon. Het is een opmerkelijk gegeven dat eigendommen doorliepen tot het midden van de rivier. De percelen staan ook omschreven als *Rivier den IJssel*. In 1946 gingen deze percelen over op Rijkswaterstaat. Vandaar dat de zwarte omlijning niet doorloopt tot in de rivier.

De opvolgende eigenaren en de veranderingen in de perceelgrenzen en de bebouwing zijn bijgehouden door het kadaster. De veranderingen die het kadaster heeft geregistreerd zijn na te lopen. Het stond vooraf vast dat de vier kavels, wanneer de eigenaren door de tijd gevuld zouden worden, uiteindelijk bij één eigenaar zouden belanden. Dat gebeurde dan ook. Een belangrijke rol in de kadastrale registratie vervullen de zogeheten leggers. De gegevens daaruit zijn als bijlage bijgevoegd. De besprekking van de verzamelde gegevens gebeurt in hoofdlijn chronologisch. Soms zal de besprekking van een enkel kavel een eindje vooruit gaan in de tijd, waardoor de andere kavels wat achter blijven maar dat wordt dan vervolgens weer gelijk getrokken.

Ontwikkelingen na 1832

1832-1855

In de eerste decennia na 1832 veranderde er weinig aan de inrichting van het gebied. In 1841 werd het schuurtje van Leendert Boer, gelegen aan de dijk op kavel 1, afgebroken.

De herbergier Jacob van Vliet verkocht kavel 2 aan zijn buurman, dezelfde Leendert Boer. Het was het kavel met het huis en de boomgaard. Van Vliet kocht het in omstreeks 1853 weer terug om het over te dragen aan zijn zoon Frans. Een merkwaardige serie transacties waarvan de achtergrond onduidelijk is.

Willemina Mattijnjon, de eigenaresse van kavel drie, overleed op 6 juli 1839 op 65 jarige leeftijd te Gouda. Ze was ongehuwd. Het kavel had zij geërfd van haar in 1829 overleden zuster Elisabeth, die getrouwd was geweest met Cornelis de Wolff. De geboorteplaats van de zusters is niet duidelijk. Hun ongebruikelijke achternaam kent verschillende spellingsvarianten. Mattenson, Mattingen en Mattejon, zijn enkele aangetroffen voorbeelden. De naam van hun moeder was ook niet erg gangbaar. Adriana van Hemet, luidde deze volgens de overlijdensakte van Willemina. De gronden van kavel 3 werden door Willemijntje Mattijnjon nagelaten aan verschillende leden van de familie Oudshoorn. Zij traden althans op als de gezamenlijk erfgenamen. Mogelijk dat het testament van Mej. Mattijnjon verdere achtergronden kan leveren.³ De gezamenlijke erfgenamen hielden het kavel tot 1855 in bezit. Op 1 oktober van dat jaar werd het in het openbaar verkocht. Verkrijger was de koopman Johannes Bulk.⁴

De steenbakker Johannes Puts, in 1832 eigenaar van het vierde kavel, bezat een steenoven stroomafwaarts vanaf Gouderak, aan de Kattendijk, niet ver van de Torenvliet. Daarnaast bezat hij vele kavels grond in de gemeente Gouderak. De buitendijkse gronden zullen verband hebben gehad met zijn beroepsuitoefening. Maar daarnaast bezat hij ook nog veel weilanden.

Kavel 4 ging over op Centijna Blanken, de weduwe van Pieter Kooij. Vele percelen van Johannes Puts belandden in haar eigendom maar niet de steenoven. Er bestond een ingewikkeld familierelatie tussen hen. Haar echtgenoot Pieter Kooij was in 1835 op 37 jarige leeftijd overleden. Zijn vader, Jan Kooij was ook jong overleden, in 1800, 38 jaar oud. De moeder van Pieter, genaamd Grietje Keesjebreur, hertrouwde met Johannes Puts, die daardoor de stiefvader werd van Pieter. Centijna Blanken was dus ongeveer de schoondochter van Johannes Puts. Zij hertrouwde met Johannes Jacobus van Lange. In 1840 stichtten zij een nieuwe steenoven, langs de dijk, ter plaatse van het huidige Middelblok 147, ongeveer halverwege Stolwijkersluis en Gouderak. Zij overleed echter twee jaar later, waarna haar bezittingen in onverdeelde eigendom belandden tussen haar tweede man en haar minderjarige kinderen uit twee huwelijken.

Kavel drie 1856-1888

De eerste wezenlijke verandering in het gebied vond plaats na de verkoop, op 1 augustus 1856, van kavel 3. Verkoper was de bovengenoemde Johannes Bulk. Hij verkocht aan de scheepmaker Dirk Borkus, die zijn werf had aan de overkant van de IJssel. Zijn nieuw verworven gronden lagen recht tegenover deze werf. In hetzelfde jaar verkreeg hij toestemming om een dok te bouwen in de polder Veerstalblok van Gouderak.⁵ Aangezien Borkus geen andere gronden bezat in Gouderak, en aangezien de percelen van kavel 3 op de legger van Borkus worden

³ Notaris Willem Jacobus Fortuijn Droogleever, d.d. 16 oktober 1837 (SAMH 43-1308 (2))

⁴ Notaris W.J.Fortuijn Droogleever, d.d. 1 oktober 1855 (SAMH 44-90)

⁵ B. de Wit, *Op hoop van zaken, de industrialisatie van Gouda (1813-1913)* (Gouda 2004) 182

aangeduid als *polder Veerstalblok buitendijks*, kunnen we ervan uitgaan dat de toestemming betrekking had op deze gronden. De aanleiding van de uitbereiding van zijn werf is ook duidelijk. Juist in 1856 was Borkus begonnen met de bouw van twee grote zeeschepen. In mei 1856 werd de kiel gelegd voor de eerste. Het was een zogeheten barkschip.⁶ Een jaar later werd het schip ter water gelaten. Het onderstaande krantenbericht vermeldt dat dit het eerste in-Gouda-gemaakte schip betrof, dat bestemd was voor de grote vaart. Op de onderstaande afbeelding zijn twee vlaggen die het schip voert, in een kader vergroot weergegeven. Op de ene vlag is de naam van het schip te herkennen, de afkorting op de ander vlag, MDB, zal verwijzen naar opdrachtgever M. den Breems. Een barkschip is een zeilschip met tenminste drie masten. Het schip zoals dat op 22 mei 1857 ter water ging, was duidelijk nog niet gereed voor de vaart. Het zal waarschijnlijk zijn afgebouwd aan de overkant van de IJssel, in het nieuw gebouwde dok op kavel 3 gelegen. Het was het begin van 138 jaar scheepsbouw in het buitendijksgebied ten noorden van de polder Veerstalblok. Bepaald geen slechte start.

Nieuwe Rotterdamsche courant 23 mei 1857

**Gouda, 22 Mei. Heden liep met het beste gevolg te water van de werf het *Kromhout*, van den scheepsbouwmeester D. Borkus, het barkschip de *Stad Gouda*, groot 250 gemeten lasten, gevoerd zullende worden door kapt. K. D. Breuning, voor rekening eenre reederij onder directie van den heer M. den Breems Jz. te Vlaardingen, bestemd voor de groote vaart; en is onmiddelijk daarna de kiel opgehaald voor een barkschip van p. m. dezelfde grootte voor dezelfde reederij, gevoerd zullende worden door kapt. Bax. Het schoonste weder begunstigde dit feest, en eene ontelbare menigte was op de been, om getuige te zijn van deze gebeurtenis, voor Gouda niet onbelangrijk, daar dit het eerste schip is, dat hier gebouwd is, voor de groote vaart bestemd.

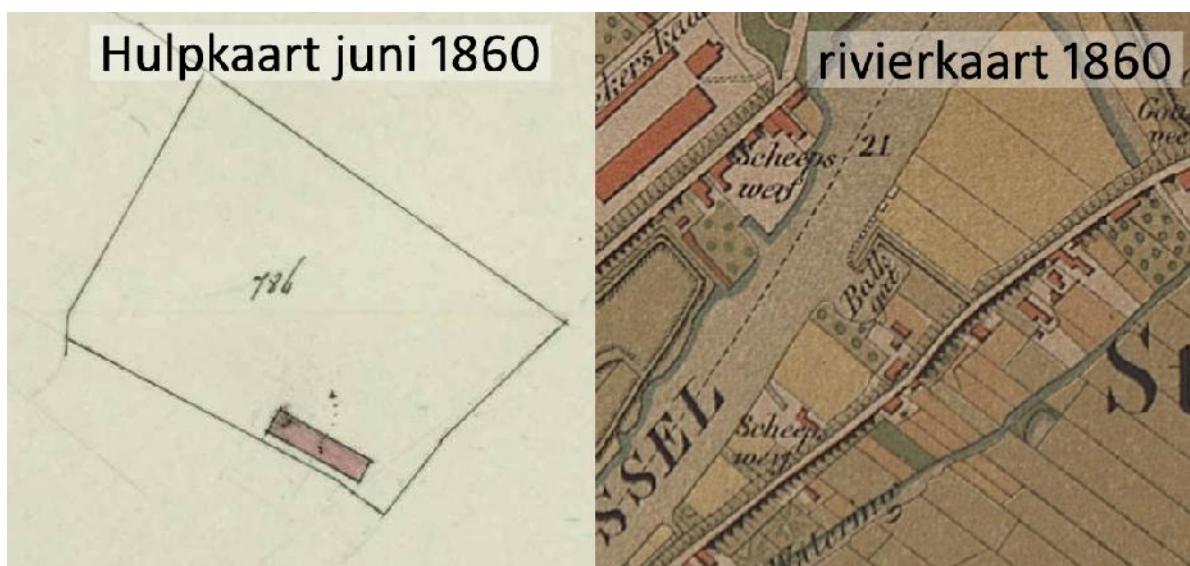
⁶ Een bericht van deze gebeurtenis is te vinden in het Algemeen Handelsblad van 24 mei 1856

Op de kadastrale legger worden de percelen van kavel 3 samengevoegd tot twee nieuwe percelen. Er wordt ook een klein gedeelte van kavel 2 aan toegevoegd. Het nieuwe perceel C771 krijgt de omschrijving *scheepmakerij* terwijl het andere nieuwe perceel 770 als *water den IJssel* wordt vermeld. De kadastrale hulpkaarten geven op deze nieuwe percelen geen veranderde grens aan tussen het land en het water. Dit blijft zo tot 1946. Dan worden op een hulpkaart plotseling verschillende haventjes en inhammen aangegeven die echter al veel eerder moeten zijn ontstaan.

De serie topografisch kaarten 1:50.000, die sinds c.1880 van heel Nederland bestaat en steeds is geactualiseerd, is wat betreft het buitendijksgebied ten noorden van de polder veerstalblok evenmin erg accuraat.⁷ Mogelijk hangt dit samen met het dynamische karakter van de buitendijkse gebieden van de Hollandse IJssel. Het gebruik van zellingen door de baksteenindustrie, deed de grens tussen water en land nog wel eens veranderen.

Om een beeld te krijgen hoe Dirk Borkus kavel 3 inrichtte, is er een rivierkaart van 1860 beschikbaar. Deze kaart werd gemaakt door Waterstaat. Hun werkwijze stond los van het kadaster. Op de kaart is te zien dat op kavel 3, tegenover de Goudse werf van Borkus, een balkengat is gegraven. Vlak daarnaast is de boomgaard met het huis en schuurtje van kavel 2 te herkennen. Een derde gebouw zal een loods en bergplaats betreffen, die Borkus in 1860 liet bouwen op het terrein. Op de legger is terug te vinden dat met het verschijnen van de loods, het perceelnummer wijzigde van 771 naar 786, zoals ook zichtbaar op de onderstaande hulpkaart uit 1860.

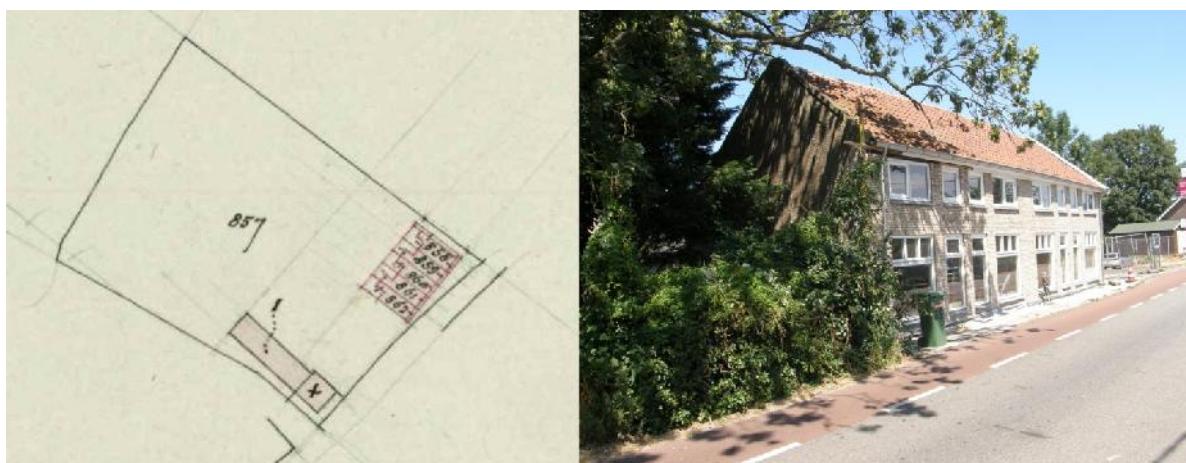
⁷ de kaart is raadpleegbaar via www.topotijdreis.nl

Dat de rivierkaart een balkengat aangeeft in plaats van een dok, laat zich eenvoudig verklaren. De opdracht voor de twee barkschepen was een uitzonderlijk project. Het dok waarin de beide schepen werden opgetuigd, zal na het gereedkomen daarvan waarschijnlijk zijn herbestemd.

Op de rivierkaart is een stukje stroomafwaarts, aan de Gouderakse kant van de rivier, nog een scheepswerf afgebeeld. Het is de werf van Roeland van Duivendijk. Hij had de werf daar gebouwd nadat hij op 12 maart 1859 de grond had gekocht.⁸ De werf was dus enkele jaren jonger dan het Gouderakse gedeelte van de werf van Borkus.

Nadat Dirk Borkus op 12 oktober 1868 op 72 jarige leeftijd was overleden, ging de werf over op zijn zoon Jacob. In de tijd dat de werf diens eigendom was, kwamen er een aantal gebouwen tot stand die nog altijd herkenbaar aanwezig zijn in het gebied. Omstreeks 1870 liet hij een gedeelte van de in 1860 opgerichteloods ombouwen tot huis. Het bebouwde oppervlak veranderde daarbij niet. In 1876 liet hij een nieuw huis bouwen aan de dijk, tegen de bestaande loods met woning. Het is het nog altijd bestaande huis Gouderaksedijk 52. In het bouwhistorisch onderzoek van dat pand zal het meer in detail worden besproken.

Korte tijd na het gereedkomen van deze dijkwoning verkocht Jacob een klein gedeelte van kavel drie aan zijn schoonzoon Willem Bokhoven. Deze timmerman / aannemer was in februari 1877 getrouwd met zijn dochter Adriana Cornelia. Hij was toen 22 jaar oud. Willem bouwde vijf woningen op het verkregen perceel. In maart 1878 werden ze door het kadaster opgemeten. Hij behield de huizen tot c.1910, waarna hij ze gezamenlijk verkocht. In de oorlog werd een van de huizen afgebroken zodat er nu nog vier resteren. Na jaren van leegstand zijn ze onlangs verbouwd. Het betreft de dijkwoningen met nummers 44 tot en met 50, hieronder afgebeeld.

Jacob Borkus overleed in december 1887. Aanvankelijk was het Willem Bokhoven die de werf overnam. De dagelijkse leiding zou echter in handen zijn geweest van diens zwager Hubertus van Vlaardingen die getrouwd was met Dirkje Maria Borkus. Anders dan zijn zwager was Van Vlaardingen een echte scheepsbouwer. Hij had van jongs af aan op de werf gewerkt. Hubertus nam in 1893 de werf over van Bokhoven.⁹ Het Gouderakse gedeelte van de werf was toen al afgestoten. In maart 1888 werd het in het openbaar verkocht. De omschrijving in de koopakte geeft een indruk hoe het terrein er toen bij lag: *Perceel twee, tegenover het vorige perceel (=de werf in Gouda) aan de Gouderaksedijk, bestaande in a. een woonhuis, b. nog een woonhuis achter het voorgaande c. eeneloods achter het laatstgenoemd woonhuis, en d. een perceel open grond en kade met vruchtbomen en een daarbij behorend balkengat, alles bij en aan elkander gelegen in het Veerstalblok strekkende van*

⁸ H. van Duivendijk, *Het liefst eigen baas. De scheepswerven van de familie Duivendijk* (z.p.2016) 99

⁹ J.L. van Eijk, *Geschiedenis van de scheepswerf "Kromhout": samengesteld ter gelegenheid van het zestig jarig zakenjubileum van den heer Jacob van Vlaardingen* (Gouda 1948)

de IJsseldijk tot in de Rivier den IJssel, belend ten oosten deels den heer Haverkamp en deels Bokhoven en ten westen den heer Eijkenaar, alles te zamen kadastraal bekend onder de nummers 770, 857 en 855..¹⁰

De koper was Pieter Visser, bouwman van beroep.

Kavel een en twee, 1856-1919

Intussen waren er ook de nodige veranderingen opgetreden op de overige kavels. Kavel 2, sinds c.1853 het eigendom van Frans van Vliet, ging na diens overlijden op 4 juni 1870, over op zijn weduwe Maria van der Laan. In februari 1883 verkocht zij het kavel aan de in Gouderak woonachtige scheepsmaker Jan Willem Eijkenaar.¹¹ Hij was 27 jaar oud. Enkele jaren daarvoor was hij in Hekendorp getrouwd met Teuntje Vermeer, het geboortedorp van zijn echtgenote. Zelf was Eijkenaar geboren in Nieuw-Lekkerland. Samen met zijn broers wist Eijkenaar een aantal jaren later ook kavel 1 te verwerven.

Kavel 1 was tot 1865 het kavel van Leendert Boer. In 1859 was de plattegrond van het kavel een klein beetje veranderd. Het uitspringende hoekje langs de dijk, zichtbaar is op het minuutplan, was vervallen. Leendert Boer had het afgestaan aan Roelof Duivendijk, die zoals we zagen, op het aangrenzende terrein een scheepswerf was begonnen. Leendert Boer overleed op 24 mei 1865 op 74 jarige leeftijd.¹² Daarna ging het kavel over op zijn dochter Janna. Zij trouwde op 29 april 1866 te Zevenhuizen met Hermanus Ripping. Hij was het, die op 7 januari 1886, de verkoop akte van het kavel tekende.¹³ Hij droeg het over aan de gebroeders Eijkenaar. Dit waren naast genoemde Jan Willem, de scheepbouwers Joseph, Anthonie en Pieter, allen wonende te Gouderak.

Kadastral gebeurt er in de periode dat de gebroeders Eijkenaar de kavels bezaten niet zo veel. In april 1887 werd er een hulpkaart opgemaakt. Er verscheen een nieuw woonhuis ter plaatse van het schuurtje achter het bestaande huis. Het betreft het nog bestaande pand Gouderaksdijk 56. De twee huizen op kavel twee, het bestaande en het nieuwe, kregen beide een eigen perceelnummer. Verder veranderde er niets. Toch moeten er in deze periode verschillende gebouwen zijn verrezen op de twee kavels. In 1892 verkocht Jan Willem Eijkenaar namelijk een werf. Twee of drie jaar eerder had hij zijn boers uitgekocht.

Het was een moderne en ruime werf. Er was een smederij en er waren maar liefst 14 sleephellingen. Dat de vermelde gebouwen, afgezien van de woonhuizen, niet zijn opgemeten door het kadaster is merkwaardig.

Eijkenaar moet in financiële problemen zijn geweest, die met de verkoop van de werf nog niet waren opgelost. Een dag na de verkoop, op 19 augustus 1892, werd door de arrondissementsrechtbank van Rotterdam zijn faillissement uitgesproken.¹⁴

**Openbare Verkooping
te GOUDA,
ten overstaan van den Notaris
G. C. Fortuin Droogleever.
op Donderdag 11 Augustus
1892, bij oplib, en op Donder-
dag 18 Augustus 1892, bij
afslag, telkens des morgens te elf
uren, in het Koffiehuis Harmonie,
aan de Markt, van:
Eene in volle werking zijnde
Scheepstimmerwerf
met 14 (dwars en langs) Sleephe-
llingen, Gebouwen, Schuren, Sme-
derij, 2 Woonhuizen en Erven, aan
den Gouderakschen dijk te
GOUDERAK,
in de onmiddellijke nabijheid der
gemeente Gouda, en liggende aan
en langs de rivier De IJssel, te
zamen groot 51 Aren 15 Centiaren
en geschikt tot het repareren en
bouwen van de grootste Rijnsche-
pen. Terstond te aanvaarden en
dagelijks te bezichtigen.
Nadere inlichtingen zijn te be-
komen ten kantore van voornoem-
den Notaris FORTUIN DROOG-
LEEVER, te Gouda, alsmede ten
kantore van den Notaris A.
SPRUIJT, te Rotterdam, (Hout-
tuin 15). (5987)**

¹⁰ Notaris Pieter Marie Montijn, d.d. 12 maart 1888 (SAMH 44-216)

¹¹ notaris W.J. Fortuyn Droogleever, d.d. 15 februari 1883 (SAMH 44-144)

¹² zie familiebericht in Rotterdamsche Courant van 25 mei 1865

¹³ Notaris G.C. Fortuyn Droogleever, d.d. 7 januari 1886 (SAMH 44-295)

¹⁴ Rotterdamsch Nieuwsblad, 22 augustus 1892

De werf werd gekocht door de gebroeders Jan, Aart en Nicolaas van Duivendijk. Zij waren de zonen van Roeland van Duivendijk, die in 1859 een scheepswerf op het aangrenzende terrein was begonnen. Roeland was in 1888 overleden waarna Aart de werf van zijn vader kreeg toebedeeld. Die werf was toen overigens scheepswerf "de IJssel" geheten.¹⁵ De werf van Eijkenaar namen de drie broers gezamenlijk in eigendom. Deze werf stond bekend als "de gebroeders Duivendijk". De werven werden niet samengevoegd. Het waren twee bedrijven. Van beide werven bestaat een lijst van schepen die er werden gebouwd. De lijst van "de IJssel" heeft enkele oudere vermeldingen maar de lijst wordt pas omvangrijk vanaf de jaren 90 van de 19^e eeuw. Op beide lijsten betreft het hoofdzakelijk ijzeren en later stalen schepen voor de binnenvaart maar ook andere schepen komen er op voor.¹⁶

In 1906 overleden twee van de drie broers. In januari stierf Aart en in juli Jan. Scheepswerf "de IJssel" werd overgenomen door de weduwe van Aart, genaamd Lena Vermeer. De werf kreeg na verloop van tijd de naam "weduwe A. van Duivendijk." Een naam die gevoerd bleef worden, tot lang nadat Lena Vermeer daar de scepter zwaaidde. De andere werf viel toe aan de overgebleven broer Nicolaas, die in oktober 1906 overging tot verkoop.

De kopers waren twee Rotterdammers. De ene, genaamd Hendrik Martens Degenaar, was houthandelaar. Zijn compagnon Bernardus Tans was aannemer van zware transporten. In de periode dat de gebroeders Duivendijk eigenaar waren geweest, was er niets gewijzigd aan de beschrijving van de kadastrale percelen. Kort nadat Tans en Degenaar de werf hadden overgenomen, gebeurde dit wel. De legger vermeldt bij perceel C776: *dj1908 stichting* en op perceel C919: *dj1908 Slooping en stichting*. Vervolgens verschijnen in de beschrijving van perceel C776 een *werkplaats en kantoor* terwijl de gewijzigde inhoud van perceel C919 *afdak en erf* luidt.

Merkwaardig genoeg is van deze verandering geen hulpkaart opgemaakt. Een verklaring is mogelijk te vinden in een brand die in de nacht van 18 en 19 april 1908 woedde op de werf. Misschien dat de gebouwen waren verwoest alvorens het kadaster was toegekomen aan een opmeting. Kort na de brand volgt echter een *Herbouw*. Terwijl opmeting uitblijft tot 1911. Merkwaardig is ook het ontbreken van een bouwvergunning. De bouwvergunningen van de gemeente Gouderak zijn bewaard vanaf 1906. Dus zelfs wanneer een nieuwe bouwvergunning voor de herbouw niet nodig zou zijn geweest, zou een bouwvergunning van de oprichting in *dj1908* wel te verwachten zijn.

Het ging de firma Tans & Co niet voor de wind. Behalve met de nasleep van de brand zullen zij te kampen hebben gehad met een matige economisch situatie. Tweeënhalf jaar nadat zij de scheepswerf hadden verkregen moesten zij 'm alweer verkopen. De verkoopakte werd op 30 april 1909 voor de Rotterdamse notaris Suringar getekend. Overgedragen werd:

*Een scheepstimmerwerf genaamd de Kroonprinses der Nederlanden met dwars- en langslephellingen, gebouwen, schuren, smederij, twee woonhuizen en erven in de gemeente Gouderak aan de Gouderaksedijk.*¹⁷

— In den nacht van Zaterdag op Zondag brak een hevige brand uit op de Scheepstimmerwerf der firma B. Tans & Co. aan den Gouderakschen dijk bij Gouda. De brandweer uit Gouderak en de uit Haastrecht, vrij spoedig aanwezig, konden echter niet beletten dat de geheele machineloods met de pas vóór een paar dagen daarin geplaatste nieuwe machines door den brand werden vernield. Aan de woning en de werkplaats van den scheepsmaker J. van Duivendijk, grenzende aan het terrein van den brand, werd eveneens belangrijke waterschade toegebracht. Van de 90 werklinden van de firma Tans zal een groot deel geruimen tijd zonder werk zijn. Gebouwen en machines zijn tegen brandschade verzekerd. De oorzaak van den brand is onbekend.

Algemeen Handelsblad 21 april 1908

¹⁵ H. Van Duivendijk (2016) 99-109

¹⁶ H. Van Duivendijk (2016) 288-290

¹⁷ Kadaster, hypothekregister 4, Rotterdam deel 1410 nummer 52.

DE BLIJDE TIJDING.

Kwart over zeven kwam hedenmorgen het telegram:

H. M. de Koningin heeft het leven geschenken aan eene prinses. Moeder en kind zijn welvarend.

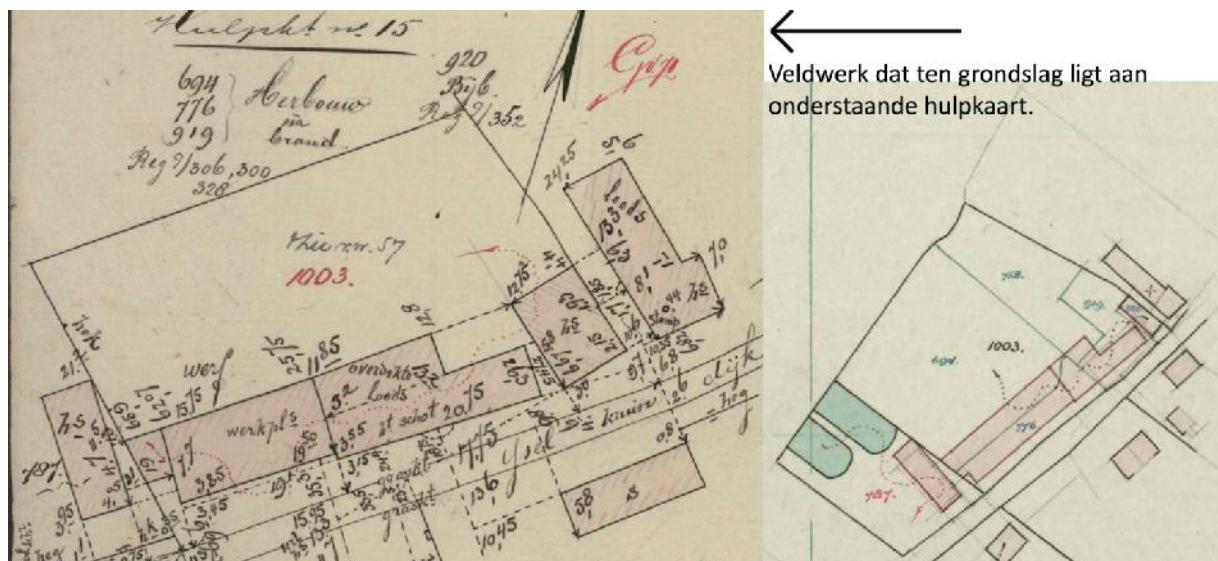
Een minuut later wapperde onze vlag al uit. De vrolijke kleuren goldden op den sterke wind.

Van alle zijden kwamen de weinige voorbijgangers toerennen. Nu moest 't toch wel gebeurd zijn.

Eenige minuten daarna, toen wij reeds bezig waren onze borden — goede vrienden in deze dagen — buiten te brengen heschten onze andere vrienden, de lilliputters boven op den St. Laurens, reeds den Oranje-wimpel. Even later rölden de eerste sonore klanken van het zware klokgebrum over de Markt.

De naam van de werf, zoals die door Tans en Deegener werd gevoerd, luidde *Nooit gedacht*. Bij het opstellen van de koopovereenkomst was de werf omgedoopt tot *de Kroonprinses der Nederlanden*. Het moet op de dag van de ondertekening zijn gebeurd. 30 april 1909 is namelijk de geboortedag van Juliana. Het bericht dat hier rechts is afgebeeld komt uit de Maasbode van die dag. Het geeft de situatie in Rotterdam weer, de plaats waar de koopovereenkomst werd getekend. Het nieuws van de geboorte zal de ondertekenaars niet zijn ontgaan.

Kopers waren de broers Albert en Jan Prins, scheepsbouwers wonende te Waddinxveen. In de periode dat zij de eigenaren waren, werd de kadastrale kaart dan toch eindelijk bijgewerkt. Percelen werden samengevoegd, een loods werd opgetekend, net als een uitbereiding van het huis dat Eijkenaar had laten bouwen, het oude huis werd verwijderd en een tweede loods werd ten dele over dit oude huis heen ingetekend. Om de onderstaande hulpkaart (rechts) juist te kunnen interpreteren is het handig om iets over de betekenis van de kleuren van de lijnen te weten. Een blauwe lijn is een vervallen lijn, een rode lijn een nieuwe en een zwarte lijn is een ongewijzigde lijn. De blauwe lijn die in de lengte door het midden van de loods is afgebeeld, betreft bijvoorbeeld een vervallen perceelsgrens. De hulpkaart is opgemaakt in mei 1911. De meeste wijzigingen zullen jaren daarvoor al hebben plaatsgevonden. Er werd een enkele bouwtrekking aangetroffen die was ingediend door de gebroeders Prins. Het betreft een uitbereiding van de woning met het huidige adres Gouderaksedijk 56. Het zal bij het onderzoek van dat pand verder worden besproken. Op het veldwerk(links) is bovenin *Herbouw na brand* te lezen. Het illustreert hoe laat het kadaster hier is met optekening. De herbouw was al gedaan door de vorige eigenaar, twee tot drie jaar eerder. Nadere beschouwing van de kadastrale bron bevestigt dat hier bijzondere omstandigheden spelen. Tussen november 1906 en april 1910 werd door het kadaster in de gemeente Gouderak geen enkele hulpkaart opgesteld. Over de oorzaak valt alleen te speculeren.

De gebroeders Prins bestierden de werf net iets minder dan 10 jaar. Zij bouwden er vele schepen. Vereniging “de Binnenvaart” heeft een database aangelegd van binnenvaartschepen. De database is online beschikbaar. Er worden zes schepen vermeld die gemaakt zijn door de gebroeders Prins in Gouderak. Het zal maar een beperkt gedeelte zijn van wat er in het totaal in deze periode op de werf is gebouwd.

De naam van de werf is gebruikt als titel van een streekroman uit 1936 van de schrijver Herman de Man. Het boek gaat over een scheepswerf aan de IJssel, onder Gouda. De vrouwelijke hoofdpersoon Cato Lafeber, geeft er leiding aan. De Man construeerde voor het boek een ingewikkelde oorsprong van de naam van de werf, waarin een belangrijke rol is weggelegd voor een houten boegbeeld. Meer dan de naam (en de dwarshelling) lijkt er niet te zijn ontleend aan de werf van de gebroeders Prins. Lena Vermeer, die tussen 1906 en 1916 leiding gaf aan de scheepswerf “weduwé A. van Duivendijk” op het aangrenzende perceel, zou model hebben gestaan voor Cato Lafeber. Volgens haar achterkleinzoon Aart van Duivendijk, was Lena Vermeer echter niet zo'n “Helleveeg” als De Man maakte van Cato Lafeber in haar rol als aanjager van de werf.¹⁸

Het boek de kroonprinces schetst een fraai sfeerbeeld van de scheepsbouwindustrie langs de Hollandse IJssel in de periode rond de eerste wereldoorlog. In hoeverre het beeld reëel is, daarover valt waarschijnlijk te twisten.

De gebroeders Prins verkochten de scheepswerf op 4 januari 1919 aan Jacobus van Vlaardingen, die handelde namens de firma H. van Vlaardingen. Het verkochte werd omschreven als *de scheepstimmerwerf “de Kroonprinses der Nederlanden” met dwarshelling, ijzerenloods, woonhuis, verdere getimmerten, erven en water.*¹⁹

Kavel vier 1856-1909

Na het overlijden van Centijna Blanken op 25 januari 1842 was kavel 4 het gezamenlijke eigendom geworden van haar tweede echtgenoot Johannes Jacobus van Lange en haar kinderen uit haar eerste en tweede huwelijk. In 1851 kwam het tot een verdeling.²⁰ Waarschijnlijk had men gewacht tot een aantal van de kinderen meerderjarig was. Zowel kavel vier als de steenfabriek aan het Middelblok vielen Johannes van Lange toe. Als steenbakker ging hij mee met zijn tijd. In 1873 liet hij een stoommachine plaatsen voor het vormen van de stenen.²¹ Johannes van Lange werd 61 jaar oud. Hij overleed op 26 juli 1875. De steenfabriek met al haar toebehoren, waaronder kavel 4, kwamen in

¹⁸ H. du Pré en A. van den Brink, “Gespaard landschap, de Zelling Veerstalblok” in *Tidinge van Die Goude* 26 (2008)3 p.87

¹⁹ notaris Nicolaas Fredrik Cambier van Nooten, d.d.4 januari 1919 (SAMH 44-627)

²⁰ notaris Jan Smits van der Goes, Bergambacht, d.d.21 juni 1851. (SAHM 743-22).

²¹ De tijd: godsdienstig-staatkundig dagblad, 22 maart 1873

eigendom van zijn zoon, de steenfabrikant Francois Adrianus van Lange Johannes Jacobuszn. Deze verkocht vijf later de fabriek met toebehoren aan Jacob Johannes Haverkamp, scheepsbouwer van beroep en wonende te Amsterdam, die daarmee ook de nieuwe eigenaar werd van kavel 4.²²

Haverkamp verliet kennelijk de scheepsbouwerij en richtte zich op het steenbakken. In maart 1881 trouwde hij in Amsterdam met Maria Hendrina Berkout. Zij verhuisden naar Gouderak alwaar spoedig kinderen werden geboren. Haverkamp leidde de steenfabriek ruim 25 jaar maar stopte er toen mee. De steenfabriek werd niet voortgezet door een ander. De hoogtijdagen van de baksteenindustrie langs de Hollandse IJssel waren voorbij. De vele percelen die Haverkamp in de gemeente Gouderak bezat, verkocht hij aan verschillende partijen. Kavel 4 werd in november 1908 gekocht door Hubertus van Vlaardingen²³, sinds 1893 de eigenaar van de scheepswerf aan de overzijde van de IJssel. Van Haverkamp verkocht niet het hele kavel. Het perceel rivier behield hij, als enige perceel van al zijn Gouderakse eigendommen. Het perceel bleef op zijn naam staan totdat Waterstaat het in 1946 kon laten overschrijven. Haverkamp was toen al lang niet meer in leven. Hij overleed in Den Haag op 6 oktober 1910, 66 jaar oud.

Kavel 3 1888-1909

Na het overlijden van Jacob Borkus in december 1887, verkochten zijn erfgenamen het terrein aan de Gouderakse kant van de IJssel. Het kwam hierboven al ter sprake. Het terrein (kavel 3) bestond uit twee woningen en eenloods, achter elkaar gelegen, een perceel open grond, vruchtbomen, een kade en een balkengat. Het geheel werd verkocht aan Pieter Visser, bouwman van beroep. Wat Visser met zijn buitendijkse eigendommen deed is niet duidelijk. Hij had veel andere bezittingen in Gouderak. Dat hij één of beide woning zelf in gebruik nam is niet waarschijnlijk. Een verbouwing had dan voor de hand gelegen en daarvan is niets gebleken. Mogelijk gebruikte hij het balkengat als haventje. In combinatie met deloods waren daar vele toepassingen denkbaar. De twee huizen zal hij dan waarschijnlijk hebben verhuurd.

Op 19 september 1901 verkocht Visser een gedeelte van het kavel aan de Goudse Koopman Floris van Utrecht.²⁴ In 1902 maakte het kadaster een hulpkaart op van het afgesplitste perceel. Van Utrecht bouwde een schuur met een huis op het perceel. Het nieuwe gebouw is op de hulpkaart met rode lijnen aangegeven. Het zwarte blokje nabij het pand van Van Utrecht, betreft de vijf woningen van Willem Bokhoven die hij daar in 1877-78 had gebouwd.

Nieuws van de dag 15 september 1880

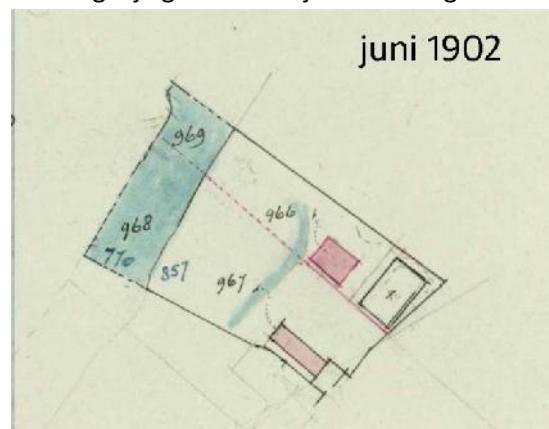
De ondergetekende, van den Heer F. A. VAN LANGE J.Jzn., te Gouderak, op 28 Augustus jl. overgenomen hebbende de MACHINALE STEENFABRIEK „de Valkensteene“ in de gemeente Gouderak, heeft de eer te berichten, dat de Steenbakkersaffaire met den daar aan verbonden handel in Steen, tot dusver door genoemden Heer uitgeoefend, door hem ondergetekende onder dezelfde firma zal voortgezet worden.

JACOB J. HAVERKAMP.

Gouderak, 14 Sept. 1880.

— Het aantal steenfabrieken langs den Hollandschen IJsel tusschen Gouda en Rotterdam wordt langzamerhand kleiner. Met 1 Januari wordt er weder een stopgezet en wel die van den heer J. J. Haverkamp te Gouderak. De werklieden zijn tegen dien tijd ontslagen.

Arnhemse courant 7 december 1907

²² notaris Gerardus Johannes Spruyt, Ouderkerk aan de IJssel, d.d. 28 augustus 1880 (SAMH 1001-48)

²³ notaris N.F. Cambier van Nooten, d.d. 2 november 1908 (SAMH 44-466)

²⁴ notaris Johannes Petrus Mahlstede, Bergambacht, d.d. 19 september 1901 (SAMH 743-107)

Peter Visser overleed op 25 augustus 1907 op 72 jarige leeftijd. Het resterende perceel ging over op zijn zoon Maarten. Kort nadat Maarten Visser de eigenaar was geworden, vernieuwde hij aan het achterste woonhuis. Het wordt uitvoeriger besproken bij het onderzoek van het pand Gouderaksedijk 52.

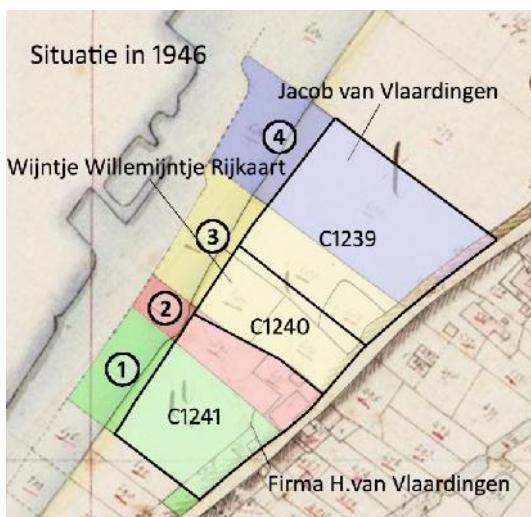
Maarten Visser had geen andere bezittingen in Gouderak, terwijl hij wel stond geregistreerd in deze gemeente. Het is niet ondenkbaar dat hij samen met zijn echtgenote Wijntje Willemijntje Rijkaart het huis aan de Gouderaksedijk bewoonde. Maarten Visser wordt op de legger aangeduid als koopman.

Floris van Utrecht verkocht in 1911 het perceel, dat hij tien jaar eerder had gekocht van Pieter Vissers, aan Hubertus van Vlaardingen.²⁵ Zoals hierboven ter sprake kwam had Van Vlaardingen drie jaar eerder reeds het aangrenzende vierde kavel gekocht van de steenfabrikant Haverkamp. Van Vlaardingen veranderde weinig aan deze Gouderakse gronden. Op de kadastrale legger zijn althans geen veranderingen opgetekend. De grond die hij had gekocht van Haverkamp stond omschreven als riet en water. Het zal een zelling zijn geweest. Vermoedelijk gebruikte hij het water om schepen die in afwachting waren van onderhoud of reparatie bij zijn werf, tijdelijk te kunnen stallen.

Op 23 juni 1915 verkocht Hubertus van Vlaardingen de werf in Gouda aan zijn zoon Jacob.²⁶ De naam van de werf was trouwens "Kromhout". Jacob van Vlaardingen was net als zijn vader op jonge leeftijd in dienst getreden van de werf. Vader en zoon waren in 1905 een vennootschap aangegaan. Met de verkoop van de onroerende goederen werd een volgende stap in de overdracht van de scheepswerf naar een volgende generatie gezet.²⁷ Met de verkoop van de werf werden ook de Gouderakse buitendijkse eigendommen van Hubertus van Vlaardingen overgedragen, een bevestiging dat deze percelen op enigerlei wijze in gebruik waren bij de werf aan de overzijde. Hubertus overleed anderhalf jaar later op 74 jarige leeftijd.

De Goudse werf werd door Jacob van Vlaardingen op 30 september 1918 verkocht aan de naast gelegen Goudse stearinekaarsenfabriek. De buitendijkse gebieden in de gemeente Gouderak waren bij deze overdracht niet betrokken. In de overeenkomst werd bedongen dat de feitelijke ingebruikname, en ook de betaling, pas plaats zou vinden binnen zes weken nadat het op dat moment op stapel staande zeeschip voor aflevering gereeds zou zijn.²⁸ Zoals al ter sprake kwam kocht Van Vlaardingen, drie maanden later, op 4 januari 1919, de scheepswerf van de gebroeders Prins. Hij was daarmee de eigenaar van twee ruime gebieden aan de Gouderakse zijde van de IJssel, die echter niet aan elkaar grensden. Ertussenin lagen de percelen van Maarten Vissers. Pas 30 jaar later, toen de weduwe van Vissers, Wijntje Willemijntje Rijkaart, in 1949 was overleden, verkochten haar erfgenamen de percelen aan Van Vlaardingen.

In 1946 onteigende Rijkswaterstaat de percelen water. Bij een nieuwe opmeting van het kadaster werden percelen van dezelfde eigenaren samengevoegd. De nieuwe situatie is op de tekening hier links, over de 1832 situatie heen gelegd. Wat er met de vier kavels is gebeurd is goed zichtbaar. Kavel 1 en 2 werden samengevoegd. Van kavel 3 werd een deel afgesplitst dat bij dezelfde eigenaar als kavel 4 belandde. Op de volgende pagina is de hulpkaart uit 1946 weergegeven, met een luchtfoto uit hetzelfde jaar. In de onderstaande tekst zijn de bouwjaren van de gebouwen aangegeven.

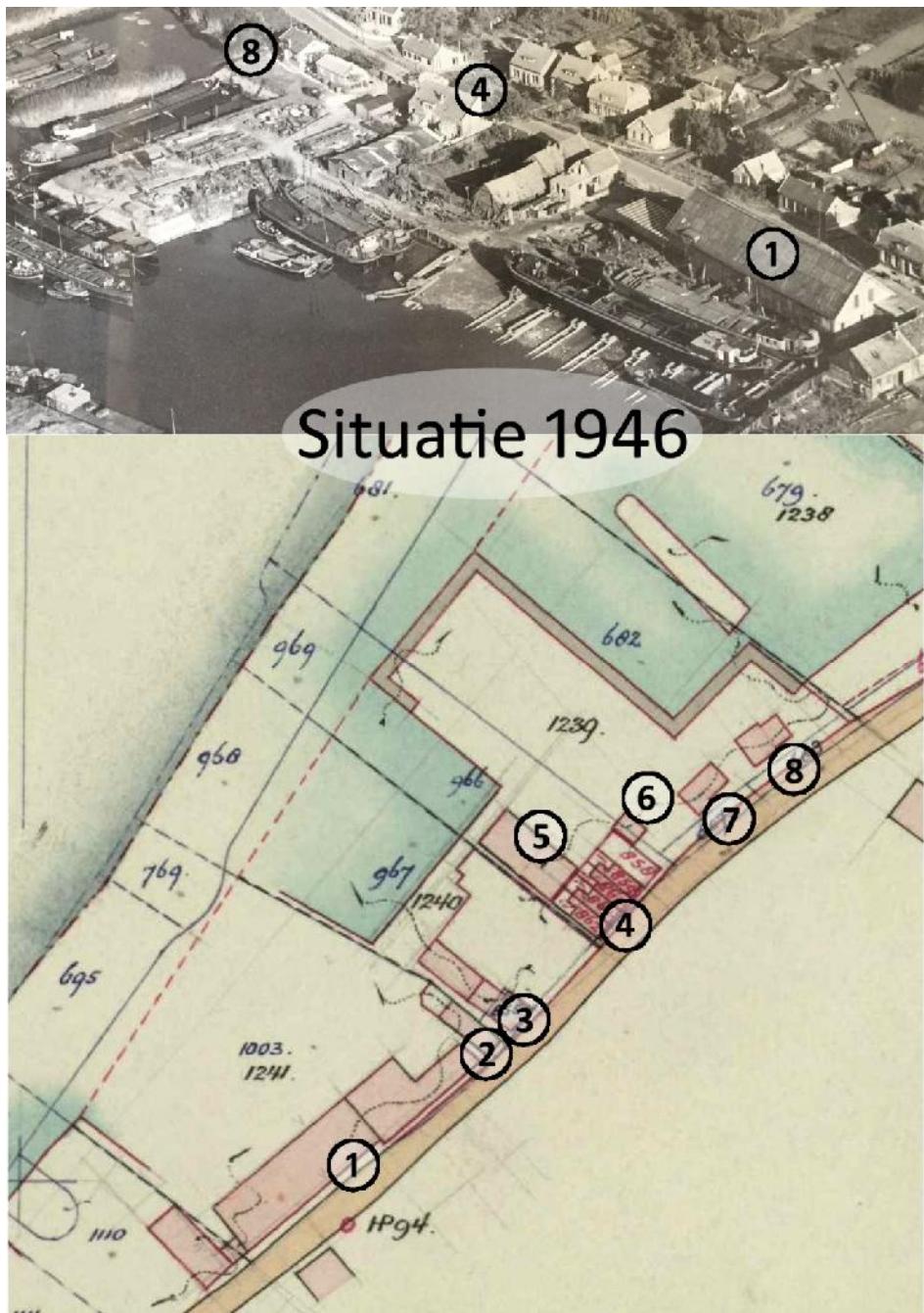

²⁵ J.L. van Eijk (1948): op 24 maart van dat jaar voor kandidaat notaris Kranenburg als plaatsvervanger van notaris Cambier van Nooten (SAMH 44-481)

²⁶ Notaris N.F.Cambier van Nooten, d.d.23 juni 1915 (SAMH 44-502)

²⁷ J.L. van Eijk (1948) het document heeft helaas geen paginanummering. (SAMH bibliotheek 503 B 46 – 47)

²⁸ Notaris N.F.Cambier van Nooten, d.d.30 september 1918 (SAMH 44-625)

1. Werkplaats. Voor het eerst opgemeten door het kadastrale oppervlakte in mei 1911. Waarschijnlijk gebouwd kort na de brand van april 1908.
2. Woonhuis Gouderaksedijk 56. Gebouwd door Jan Willem Eijkenaar. Opgemeten door het kadastrale oppervlakte in april 1887.
3. Twee woonhuizen en eenloods. Loods gebouwd door Dirk Borkus. Opgemeten door het kadastrale oppervlakte in 1860. 1^e woonhuis omstreeks 1870 gebouwd in een gedeelte van deloods. 2^e woonhuis door het kadastrale oppervlakte in mei 1877
4. Vijf woningen gebouwd door Willem Bokhoven. Opgemeten door het kadastrale oppervlakte in maart 1878.
5. Loods op de plek waar Floris van Utrecht in 1901 of 1902 een schuur met huis bouwde. Volgens de legger van Jacob van Vlaardingen in dj1924 (=1922 of 1923) gesloopt en herbouwd tot schuur.
6. Bergplaats voor een auto. Vergunning in 1933 verleend aan firma H.van Vlaardingen.
7. Kantoor. Door het kadastrale oppervlakte voor het eerst opgemeten in 1946. Volgens de kadastrale legger van Jacob van Vlaardingen in dj1941 (=1939 of 1940) gesticht.
8. Houten woonkeet. Vergunning in 1942 verleend aan firma H.van Vlaardingen. Volgens de legger van Jacob van Vlaardingen gesticht in dj1944.

Na 1949.

Kort nadat Jacob van Vlaardingen het middelste perceel had kunnen kopen van de erfgenamen van Willemina Rijkaart, liet hij de schuur achter haar huis afbreken en vervangen voor een nieuwe schuur. Het wordt uitvoeriger besproken bij het onderzoek van dat pand.

In de naoorlogse periode werden verschillende gebouwen vernieuwd en een aantal gebouwen bijgebouwd. Voor het grootste deel betreft dit gebouwen buiten het tegenwoordige perceel L613. De verbouwingen aan de gebouwen op dit perceel zullen bij de besprekings van die panden aan de orde komen.

De bouwvergunningen uit deze periode, die zijn te vinden bij het streekarchief, zijn bestudeerd. Zij geven echter geen volledig beeld. Sommige vergunde plannen zijn niet uitgevoerd terwijl andere bouwprojecten zonder vergunning lijken te hebben plaatsgevonden. Een aantal gebouwen is ook al weer afgebroken. Zonder opname ter plaatse zijn bovendien de mogelijke monumentwaarden van deze gebouwen lastig te bepalen. Zij worden hier dan ook buiten beschouwing gelaten.

De dagelijkse leiding van het bedrijf kwam in deze periode in handen van Leonardus Sips, de schoonzoon van Jacob van Vlaardingen. Toen in 1948 de meermalen aangehaalde geschiedenis van de werf werd geschreven, was dit al het geval, hoewel Jacob van Vlaardingen tot zijn overlijden in maart 1955 de eigenaar bleef. Daarna kwam het eigendom in handen van zijn twee zonen Hubertus en Cornelis en zijn dochter Pietje die getrouwde was met genoemde Leonardus Sips.

Hoe het bedrijf de jaren 70 doorkwam, de periode dat in heel Nederland de scheepsbouwindustrie in grote moeilijkheden belandde, zou nog een interessant geschiedenis kunnen zijn. Ook de sluiting van de werf in de jaren '90 is waarschijnlijk nog een verhaal apart. Voor de cultuurhistorische waarde van het terrein en de daarop aanwezige gebouwen is het echter niet van belang. Het is dan ook niet verder uitgezocht.

Iets over de klei- en slibwinning langs de IJssel.

De verschillende scheepswerven die sinds halverwege de negentiende eeuw op het terrein gehuisvest zijn geweest, hebben de huidige verschijning ervan voor een belangrijk deel gevormd. Er is echter nog een ander type bedrijvigheid dat zijn weerslag op het terrein zou kunnen hebben gehad. Bij de besprekings van het vierde kavel kwam het al enkele malen zijdelings aan de orde, de kleiwinning ten behoeve van de baksteenindustrie.

De omgeving van de Hollandse IJssel is sinds mensenheugenis bekend geweest vanwege de baksteenfabricage. In de 20^e eeuw is deze hier echter opgehouden te bestaan.

De wijze van kleiwinning langs de IJssel onderscheidt zich enigszins van kleiwinning langs de grote rivieren. Een van de oorzaken is de regelmatiger bezinking van kleideeltjes in de IJssel. Langs de grote rivieren vindt er voornamelijk bij hoge waterstanden afzet van kleideeltjes plaats. Dit gebeurt dan in de uiterwaarden. De getijdenwerking in de IJssel zorgt voor een mogelijke dagelijks bezinking.

Maar ook de bijzondere eigendomssituatie van de gronden langs de IJssel, met de smalle percelen doorlopend tot in het water, zal van invloed zijn geweest op het eigen karakter van de klei- en slibwinning hier.

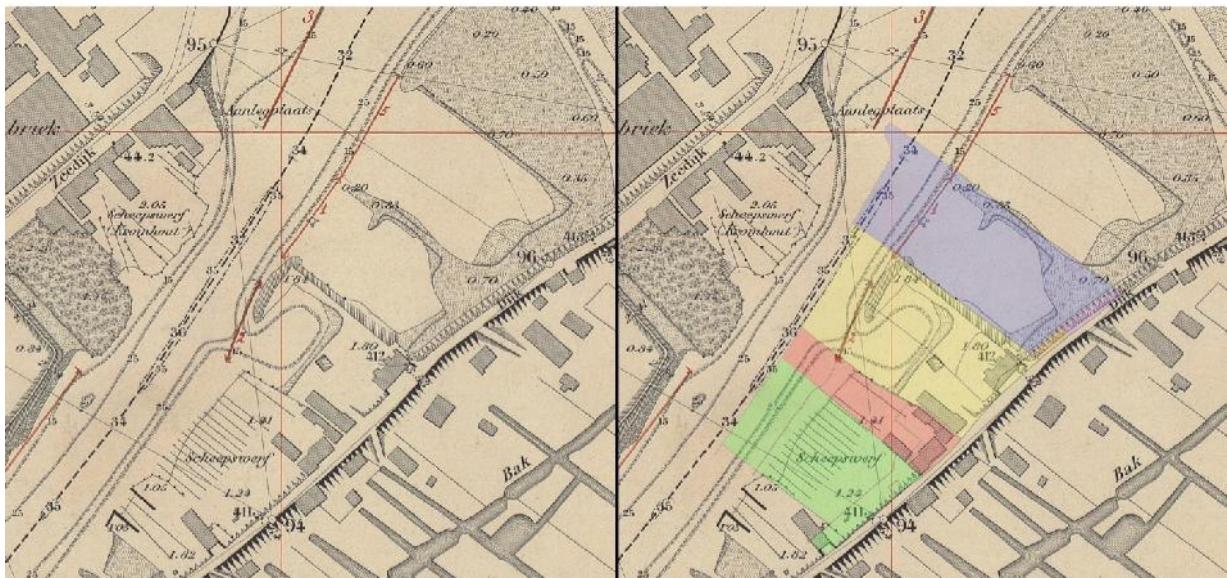
In 1970 werden door C.J.W. Waning gegevens over voormalige kleiwinning opgeschreven aan de hand van herinneringen van "de senioren" langs de rivier. Zij haalden in hun verhalen ook verhalen aan van eerdere generaties, zoals deze aan hen waren doorgegeven.

.. Alle eigendommen strekten zich tot "halver IJssel", zoals oude eigendomsbewijzen nog aantonen. Hierdoor was het mogelijk en ook gebruikelijk dat de tweede of derde zoon van een landbouwer met een flink grondbezit een veldoven ging bouwen. Hij werd steenbakker en kon zijn klei winnen uit het buitendijkse bezit van zijn vader. Hiertoe werden de rietzoden eerst afgegraven en zo mogelijk verkocht aan het polderbestuur voor dijkherstel. Onder deze bovenste laag lag een dikke laag uitstekende voor de steenfabrieken geschikte klei, dikwijls zelfs een soort leem. De zeer oude handvormsteen toont dan ook vaak duidelijk leemnerven.

Dit uitgraven van de rietlanden kon bij laag water aanvankelijk nog met de schop geschieden, daarna kwam de beugel er aan te pas. Door aan de rivierzijde een voldoende stevige rietkraag te laten staan ontstonden de “zellingen”. Door brede openingen in de rietkraag stroomde het vloedwater naar binnen en in het stille water van de zelling zonk en slib neer. Tegen het eind van het bakseizoen, dat van ongeveer 20 april tot half september duurde, gingen de sterke mannen slib baggeren uit de natte zellingen. Dit geschiedde met beugels, waarvan de stokken in de jonge tijd van Willem Loendersloot nog waar twee meter lang waren, later 6 tot 8 meter. Het werd dus steeds zwaarder werk. De slibbaggeraars stonden op de “aardeschuiten”, waarin zij de slijp verzamelden. Waren deze gevuld dan roeiden zij hiermee naar de z.g. “zaatzellingen” of droge zellingen, die liefst zo dicht mogelijk bij de fabriek lagen. Deze zaatzellingen liepen alleen bij hoog water onder en moesten een hard bodem hebben, liefst leemgrond. Met hoog water werden de aardeschuiten gelost – de gebaggerde klei moest twee jaren “versterven”, om de klei te zuiveren van rietstengels, mosselen en ander levende organismen. Na twee jaren werd de hardere klei met kleine scheppen gestokken; opnieuw in de aardeschuiten geladen en geroeid naar de steenplaats.”²⁹

Een bijzondere plaats in de klei- en slijpwinning langs de IJssel wordt ingenomen door de zelling. Uit de bovenstaande tekst valt op te maken dat de zelling een kleiput was. Een kleiput die was gelegen grenzend aan de stroomgeul, en afgegrensd was met een rietkraag die als slikvanger fungeerde. Het vierde kavel, zoals eerder werd besproken, was langdurig het bezit van diverse opvolgende steenbakkers. Het kadaster nam niet de moeite om in het buitendijks gebied de grens tussen land en water bij te houden en op te tekenen. Waterstaat deed dit periodiek wel. De rivierkaart van 1860 gaf eerder interessante informatie over de uitbereiding van de werf van Borkus aan de Gouderakse kant van de IJssel. In 1902 werd een opvolger van die kaart gedrukt. Het vierde kavel behoorde 1902 aan Haverkamp wiens steenfabriek toen nog in gebruik was.

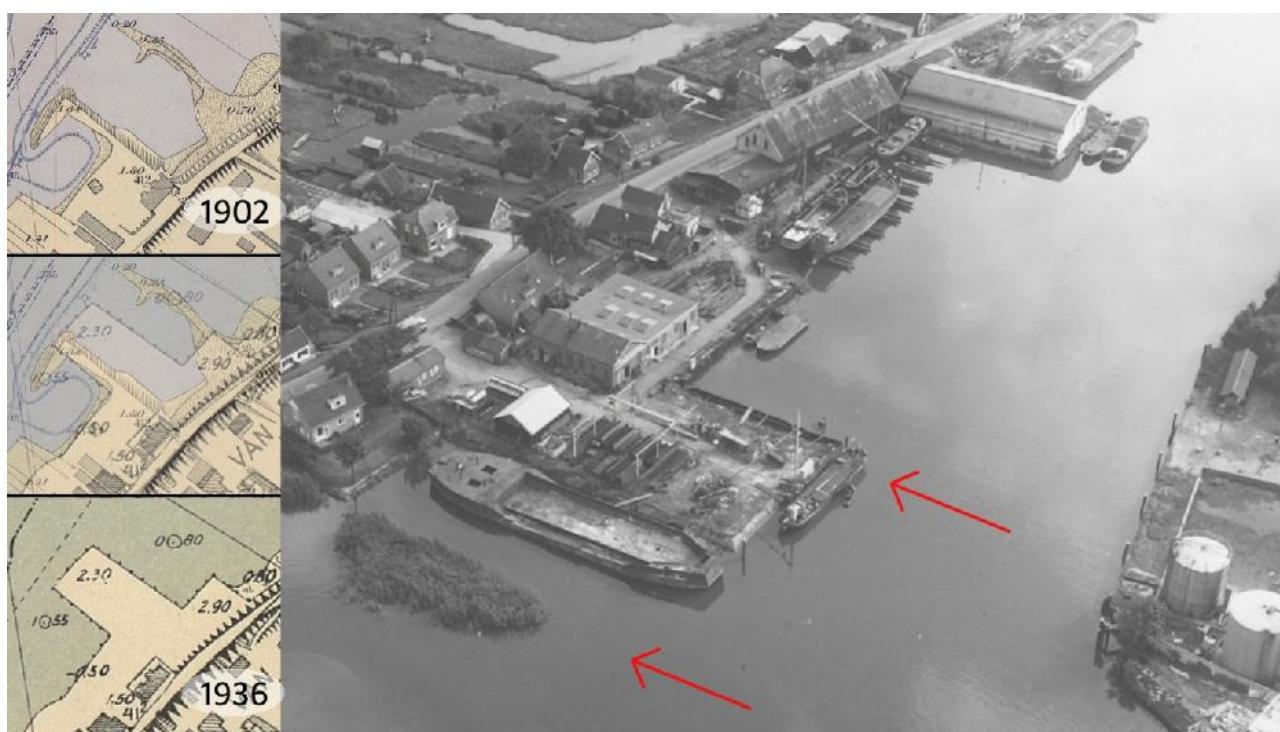
Rivierkaart van 1902
rechts met eigenaren uit 1832 aangeven in kleur

²⁹ C.J.W. Wanings, van “IJselmannen en hun Hollandse IJssel vlot” (Reeuwijk 1970) 14-15 Manuscript, In: SAMH 991. Collectie C.J.W. van Wanings met documentatie betreffende Ouderkerk aan den IJssel, inv.nr.10. Steenbakkerij, schipperij en scheepswerven langs de Hollandse IJssel. Goeddeels samengesteld uit verhalen van seniore IJsselschippers en van Willem van Vliet, laatste eigenaar van de steenfabriek te Gouderak

Het blauw-paarse gebied is het kavel 4. Het oppervlak bestaat grotendeels uit water. Aan weerszijden zijn landtongen, haaks op de rivier zichtbaar. Het zullen de rietkragen zijn geweest, die ook wel rikken worden genoemd. Gezien het beroep van de eigenaar zal dit een zelling zijn. De rikken zullen naast de functie van slikvanger er ook wel voor hebben gezorgd hebben dat de aangrenzende eigendommen niet in de zelling van de buurman verdwenen.

Middels grondboringen is aangetoond dat de rikken hier bestaan uit oude bodem betreft. In de ondergrond bevindt zich rivierklei, die daar moet zijn afgezet voor de afdamming van 1285. Daarmee is aangetoond dat de rikken geen, als slikvanger bedoelde ingeplante rietkragen zijn, maar juist onverstoord grond betreft.³⁰ Doordat de rikken zich op de eigendomsgrenzen bevinden, liggen zij ook precies in het verlengde van de sloten. Zoals eerder zichtbaar gemaakt, liepen de eigendomsgrenzen immers aan weerszijden van de dijk gewoon door.

Het is wel interessant om te weten of er nog iets resteert van de zelling van Haverkamp. In 1902 was de zelling waarschijnlijk nog in gebruik. In 1908 kocht Jacob van Vlaardingen het kavel. In 1911 volgde een gedeelte van kavel 3. van Vlaardingen had daarmee de vrije beschikking over de (/het?) linker rik (links gezien vanaf de dijk). De rivierkaart van dit gedeelte van de IJssel is in 1936 nogmaals bijgewerkt. Op de kaart is te zien dat rechts van de rik (opnieuw gezien vanaf de dijk) er een ruime strook grond is toegevoegd. De rik is eigenlijk niet meer te herkennen. Er is een vaste kade gemaakt zoals ook zichtbaar is op de foto naast de kaarten van 1902 en 1936. Van de rechter rik resteert op de kaart van 1936 niet meer dan een ondiepte. Op de foto van c.1965 is de rechter rik in omvang weer wat toegenomen. De huidige situatie verschilt niet wezenlijk van de situatie op de foto. Van de zelling van Haverkamp is nog ongeveer de helft herkenbaar aanwezig.

³⁰ H. du Pré en A van den Brink "Gespaard Landschap: De zelling Veerstalblok", in *Tidinge van Die Goude* (2008) nr. 3. p.90

De cultuurhistorische waarden op perceel L603 anno 2018.

Zo'n beetje alles wat er op dit perceel zichtbaar is en wat door mensen is gemaakt, gaat terug op het scheepsbouw verleden. Dat geldt voor de gebouwen maar ook voor de kademuren en hetgeen er resteert van de helling. Onder de grond zijn mogelijk elementen te vinden uit een vroeger verleden. Van het oude woonhuis, dat er 1832 al stond, en dat waarschijnlijk in 1906 of 1907 door de firma Tans & Co werd gesloopt, zouden de funderingen nog wel eens kunnen resteren. Door de verschillende ophogingen die het terrein heeft ondergaan zou de noodzaak om de fundering af te graven kunnen hebben ontbroken.

De gebouwen gaan terug op heel verschillende eigenaren. Het rechter huis genummerd 52, werd gebouwd in de periode Borkus. Overigens zijn er duidelijk zichtbare aanpassingen aan dat pand uit de periode Visser, een periode waarin dat gebouw niet bij een scheepswerf hoorde.

Het middelste pand nummer 56, werd gebouwd toen Eijkenaar de eigenaar was. Hij was de oprichter van de werf. Het pand is later naar achteren uitgebreid, eerst door de gebroeders Prins, daarna door van Vlaardingen.

De scheepsbouwloods, het grote gebouw dat in de lengterichting langs de dijk staat, werd waarschijnlijk opgericht door de firma Tans & Co, terwijl de houten aanbouw stamt uit de tijd van Van Vlaardingen. Als ensemble drukken de gebouwen het rijke verleden dus heel aardig uit. De verdere waarden van de individuele panden zullen per pand besproken worden, na de besprekking van de onderzoeksresultaten.

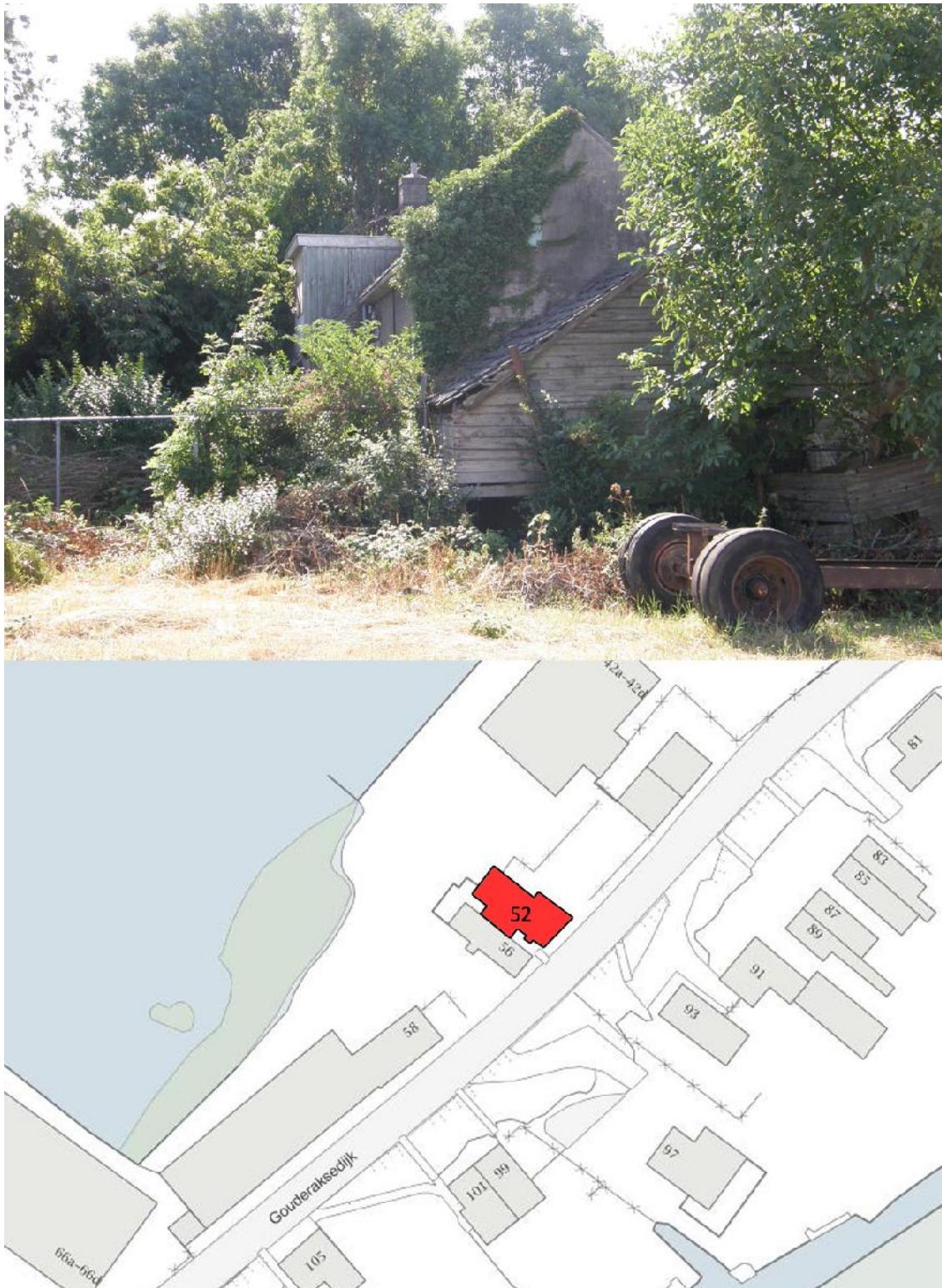
In de periode Borkus (1856-1888) werd er een inham gegraven, de inham die op de rivierkaart van 1860 staat aangegeven als *balkgat*. Waarschijnlijk werd de inham in 1856 of 1857 in gebruik genomen als dok om twee barkschepen in af te bouwen. Op de rivierkaart van 1902 is de inham nog duidelijk aanwezig als een omsloten kom met doorgang naar de rivier. In 1938 resteerden alleen nog de twee haaks op elkaar staande kaden, die er nog altijd zijn. Als plaatsaanduiding en markering zijn deze kades wel iets om zuinig mee te zijn.

De scheepshelling of in ieder geval de losse sleephellingen, zijn niet meer aanwezig. Waarschijnlijk resteert nog wel een fundering. Als karakteristiek element van een scheepswerf is het wenselijk de plek van de helling, middels de aanwezige schuine of op andere wijze, herkenbaar te houden of de herkenbaarheid zelfs te versterken.

Het verleden van de klei- en slibwinning is vooral zichtbaar op het deel van de voormalige werf dat buiten perceel L 603 valt. Overigens zal de grotendeels verdwenen inham, die hierboven te sprake kwam, ook wel zijn gebruikt voor slibwinning, al was het maar om te voorkomen dat die dichtslibde. De tweede betekenis die van Dale geeft voor het begrip *zelling* is deze context wel interessant: "gegraven inham of haventje in buitengronden". Dat het balkgat op de rivierkaart van 1860 een zelling was, staat met deze definitie wel vast.

Naast de genoemde stoffelijke elementen op het terrein, zou mogelijk ook de zichtbaarheid van voormalige perceelsgrenzen een element kunnen zijn om bewust mee om te gaan. Zoals ter sprake kwam lagen de perceelsgrenzen aan beide zijde van de dijk in elkaars verlengde. Binnendijks zijn deze grenzen zichtbaar door het slotenpatroon. Maar juist tegenover perceel L603 is het slotenpatroon volledig verstoord door de rioolwaterzuiveringsinstallatie. Het beter zichtbaar maken van de oude perceelsgrenzen leidt hier dan ook niet tot een betere herkenbaarheid van de vroegere relatie tussen de beide zijden van de dijk.

Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 52.

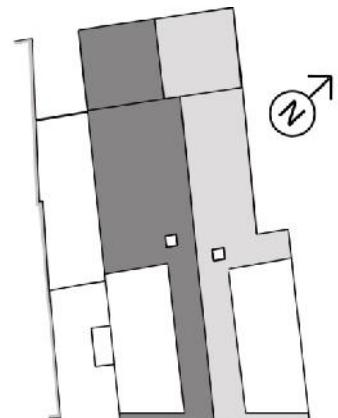
1. Beschrijving van het bestaande gebouw.

Hoofdform van het bouwvolume

Het pand bestaat uit een voorhuis en een achterhuis die beide twee woonlagen hebben, zijnde een begane grond en een zolder. De voorgevel is ongeveer evenwijdig met de weg op de dijk en gerend ten opzichte van de zijgevels. De rechter zijgevel van het achterhuis is meer naar binnen gepositioneerd dan de zijgevel van het voorhuis. Voorhuis en achterhuis hebben een doorlopend zadeldak waarvan de nok evenwijdig is met de zijgevels. Tegen de achtergevel van het achterhuis staat een schuur. Het zadeldak van de schuur heeft dezelfde breedte als het zadeldak van het achterhuis en ook dezelfde nokrichting.

Tussen het pand en het buurpand ter linkerzijde was oorspronkelijk een ruimte van ongeveer twee meter. Een deel van deze ruimte is overdekt met een plat dak en bij het achterhuis getrokken. Het voorhuis heeft links een kleine uitbouw met plat dak voor een wc. Het voorhuis heeft verder twee dakkapellen over bijna de volledige lengte van het dak.

Zowel de schoorsteen van het voorhuis als die van het achterhuis zijn gepositioneerd tegen de muur tussen deze beide gebouwdelen.

Gouderaksedijk

Beschrijving van de buitenzijde.

De **voorgevel** is gemetseld met gele IJsselstenen in regelmatig kruisverband met accenten in rode baksteen. Die accenten bestaan uit een anderhalfsteens hoge strek boven de drie vensters en de deuropening op de begane grond en een steenhoge afsluiting boven het zoldervenster. Dit zoldervenster heeft een puntige bovenzijde, evenwijdig aan de twee dakvlakken. Over de gevel ligt een laag grijs patina waardoor het kleurverschil tussen de rode en gele bakstenen niet erg zichtbaar meer is. Op de begane grond is de gevel vier vensterassen breed. De deuropening bevindt zich in de tweede as van links. De vensters en de deuropening zijn vanaf de buitenzijde dichtgeschroefd met beschildeerde underlayment platen. Achter de platen bevinden zich kozijnen met schuifraam en vast bovenlicht, zonder roedeverdeling. Het schuifraam is ongeveer twee keer zo groot als het bovenlicht. In de deur, die jonger oogt dan het huis, bevindt zich een grote ruit. Het dak, dat doorsteekt tot voorbij het gevelvlak is afgetimmerd met een windveer. In het vlak van de windveer bevindt zich bovenin, zowel boven als onder de windveer, een gedecoreerde makelaar.

De **rechterzijgevel van het voorhuis** is opgetrokken in dezelfde gele handvorm IJsselsteen als bij de voorgevel is toegepast. In de zijgevel bevindt zich een venster van gelijke afmeting als de vensters op de begane grond van de voorgevel. Hier bevindt zich echter geen strek erboven, zelfs geen rollaag. Bovenaan tegen de gevel bevindt zich een met zink beklede houten bakgoot aan ijzeren gootbeugels. Ter plaatse van de verspringing van de zijgevel, in de achtergevel van het voorhuis, bevindt zich een deuropening.

De **rechterzijgevel van het achterhuis** is grotendeels opgetrokken in een machinale baksteen. Onderin en links aansluitend op het voorhuis, bevindt zich echter ouder muurwerk dat is gemetseld in een handvorm steen. In deze zijgevel bevindt zich een venster van ruim vier meter breed en ongeveer een meter hoog. De buitenzijde van het kozijn was ten tijde van de opname beplankt. Vanuit de binnenzijde was zichtbaar dat het kozijn is ingedeeld in vijf naast elkaar gelegen openingen. Bestudering van het muurwerk, met name aan de bovenzijde, maakt duidelijk dat het venster later is ingebracht in een bestaande muur, een bestaande muur van machinale baksteen.

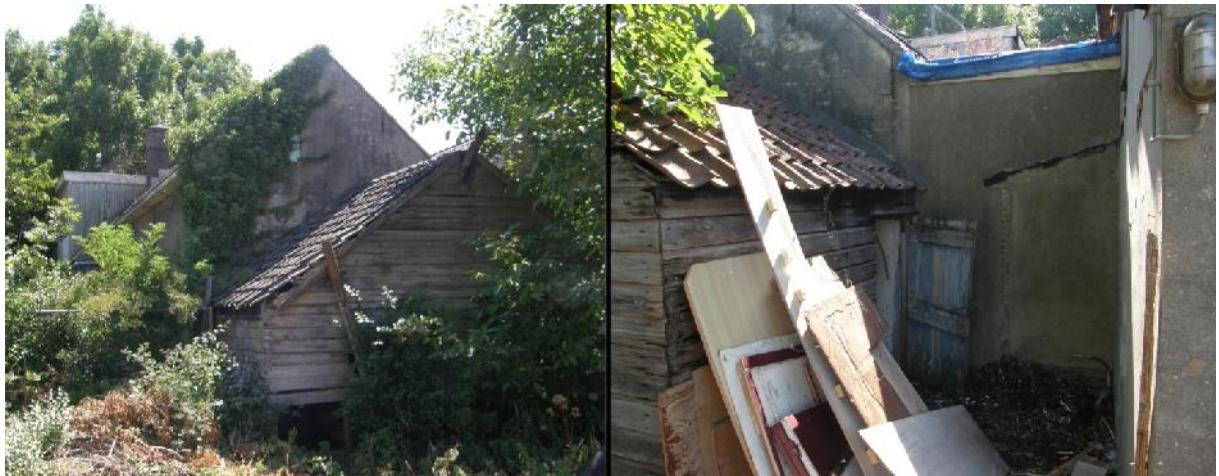

In de zijgevel van het achterhuis bevinden zich drie ankers die zijn verbonden met de balklaag. Het middelste anker heeft een langere schieter en twee veren. Dit anker is tevens verbonden met het dakspant van het achterhuis.

Net als de zijgevel van het voorhuis is de zijgevel van het achterhuis voorzien van een met zink beklede houten bakgoot die wordt gedragen door ijzeren beugels.

De **achtergevel** is gedeeltelijk aan het zicht ontrokken door de schuur en door begroeiing. De gevel is gepleisterd met cement. Er zijn enkele ankers zichtbaar die verbonden zullen zijn met de gordingen van de kapconstructie. Links bovenin, kijkend naar de achtergevel, bevindt zich een klein venster. Het dak is aan deze zijde niet voorzien van een windveer. De laatste rij dakpannen is middels cement verbonden aan het muurwerk van de achtergevel.

Rechts van het schuurtje, wederom kijkend naar de gevel, is het muurwerk zichtbaar dat zich onder het platte dak van de uitbouw bevindt. Het is verbonden met de zijgevel van het buurpand. Ook dit muurwerk is gepleisterd met cement, maar deze pleisterlaag is duidelijk van jongere datum dan de cementpleister van de rest van de achtergevel. Er bevindt zich geen deuropening in dit muurwerk, wel is er een dakmoet van een verdwenen hok zichtbaar.

De houten **schuur** heeft een bekleding van rabatdelen. In beide zijgevels bevindt zich een deuropening direct naast de achtergevel van het achterhuis. er bevinden zich geen venster in de gevels van het schuurtje.

Alleen het voorhuis heeft een **linker zijgevel**. Ter plaatse van het achterhuis is het pand immers, middels de aanbouw met het platte dak, tegen het buurpand aangebouwd. De linker zijgevel is opgetrokken in dezelfde handvorm steen als is toegepast bij de voorgevel. Tegen deze zijgevel bevindt zich een met cement gepleisterde kleine aanbouw voor een wc. De aanbouw heeft een plat dak dat is bedekt met zink. Boven de aanbouw bevindt zich een klein venster. Links van de aanbouw bevindt zich een groter venster met twee draairamen. Beide vensters waren tijdens de opname voorzien van underlayment.

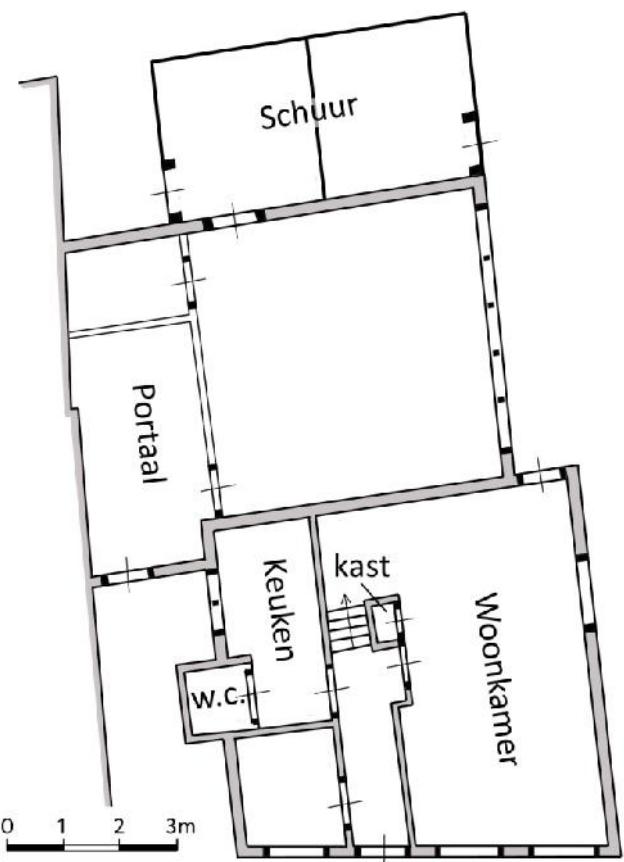
In de voorzijde van de aanbouw, die is gebouwd tegen de zijgevel van het voorhuis, bevindt zich een deuropening. Het is de vooringang van het achterhuis.

Zowel het dak van het voorhuis, als van het achterhuis, als van de schuur, zijn gedekt met oud holle pannen. Bij het voorhuis en de rechter dakvlakken, zijn dit blauwe pannen. Op de linker dakvlakken van het achterhuis en de schuur zijn rode pannen gelegen. Op de aanbouw ligt bitumen terwijl de bovenzijden van de dakkapellen zijn bekleed met zink.

Beschrijving van de binnenzijde.

Het voorhuis en achterhuis zijn niet met elkaar verbonden middels een doorgang. Beide gedeelten van het gebouw hadden een eigen huisnummer. Het voorhuis is door verschillende ruimten herkenbaar als woning. Bij het achterhuis is dit niet het geval. Het voorhuis heeft een vaste trap naar de bovenverdieping. De zolder van het achterhuis is te betreden met een ladder via een luik. De afscheidingen tussen de verschillende ruimten van het achterhuis bestaan uit wanden van gipsplaat. In het voorhuis is dit anders. De muren ter rechterzijde van de gang zijn van steen. De indeling lijkt hier oorspronkelijk te zijn. Naast de muren zijn het ook de eenvoudige paneeldeuren zonder bossing, die hierop wijzen. Vreemd is wel dat de wc. vloer een halve meter lager is gelegen dan de keuken vloer. De muur tussen gang en woonkamer is gedeeltelijk van steen en gedeeltelijk van gipsplaat. Waarschijnlijk is er een andere toegang vanuit de gang naar de woonkamer geweest. Zowel de kastdeur als de deur tussen gang en woonkamer zijn van latere datum dan het huis. De laatstgenoemde lijkt een bruynzeeldeur uit de jaren dertig te zijn.

Als bijzonderheden uit het **voorhuis** zijn te vermelden: het balkenplafond, een granito aanrecht en de steile zoldertrap. De vrij lichte balken (6x17cm) van het balkenplafond zijn opgelegd in de zijgevels. Gezien de breedte van deze overspanning (c.6,8m) zullen de gangmuren ook een ondersteunende functie hebben. De balken zijn voorzien van duivejagers. De derde balk vanaf de straatzijde is zwaarder uitgevoerd dan de overige balken.

Het granito aanrecht achterin de keuken zal niet uit de bouwtijd stammen. Waarschijnlijk dateert het uit de eerste helft van de twintigste eeuw. De twee draairamen naast het aanrecht zouden uit dezelfde tijd kunnen stammen. Wanneer het underlayment voor de vensters is verwijderd, zou dit nog eens nader bekijken kunnen worden. Mogelijk behoort ook de Bruynzeeldeur naar de woonkamer tot dezelfde bouwfase.

De trap naar de zolder is erg steil. Om de helling wat gunstiger te maken zijn de treden verbreed, de onderste trede het meeste en vervolgens naar boven toe geleidelijk steeds minder. In combinatie met de onderstaande blokjes levert dit wel een opmerkelijk beeld op.

De zolderverdieping van het voorhuis heeft geen borstwering; de dakvoet bevindt zich op vloerhoogte. Voor de komst van de dakkapellen zal de zolder vooral in gebruik zijn geweest voor opslag. Nu is er onder andere een badkamer te vinden. De zolderruimten van het voorhuis zijn volledig afgetimmerd. Over de kapconstructie valt zodoende weinig te zeggen.

De meest opmerkelijk waarneming in het **achterhuis**, is het ontbreken van de linker zijgevel. Zoals al ter sprake kwam, bestaan de afscheidingen op de begane grond van het achterhuis, uit wandjes van gipsplaat. De zoldervloer en het dak, die ooit gedragen werden door de zijgevel, zijn opgevangen door een stalen balk.

De zolderverdieping van het achterhuis is gedeeltelijk afgetimmerd. Het kraaldeel dakbeschot en het kapspant zijn echter gedeeltelijk zichtbaar. Aan de linkerzijde van het achterhuis bevindt de dakvoet zich op vloerniveau. Rechts is er echter een borstwering. Dit is een gevolg van de naar binnen verspringende rechter zijgevel. Waarschijnlijk heeft het spant aan de rechter zijde een kreupele stijl en een blokkeel. Vanwege de aftimmering is dit echter niet met zekerheid te zeggen.

2. Gegevens uit archivalia.

Kadastrale hulpkaartjes aangevuld met gegevens uit de leggers.

Op de kadastrale minuut is de locatie onbebouwd. De eerste hulpkaart waarop een gebouw is vastgelegd op deze locatie dateert van 24 juni 1860. Het gebouw was waarschijnlijk niet lang daarvoor voltooid. Het betreft een *loods en bergplaats*. Het terrein waarop werd gebouwd was de scheepsmakerij van Dirk Borkus. Vier of vijf jaar eerder had Borkus het terrein gekocht als uitbereiding van zijn werf aan de overzijde van IJssel.

Nadat Dirk Borkus op 12 oktober 1867 was overleden, werd de werf overgenomen door zijn zoon Jacob. Deze veranderde de bestemming van de *loods en bergplaats* in *huis schuur en bergplaats*. Hoewel van deze gebeurtenis geen hulpkaart is opgemaakt moet het toch wel meer dan een administratieve wijziging zijn geweest. Hij verkreeg er namelijk Vrijdom mee tot 1873, een tijdelijk belastingontheffing bij verbeteringen aan onroerend goed. Dat er geen hulpkaart is van deze verbouwing laat zich verklaren door de veronderstelling dat het bebouwde oppervlakte niet wijzigde.

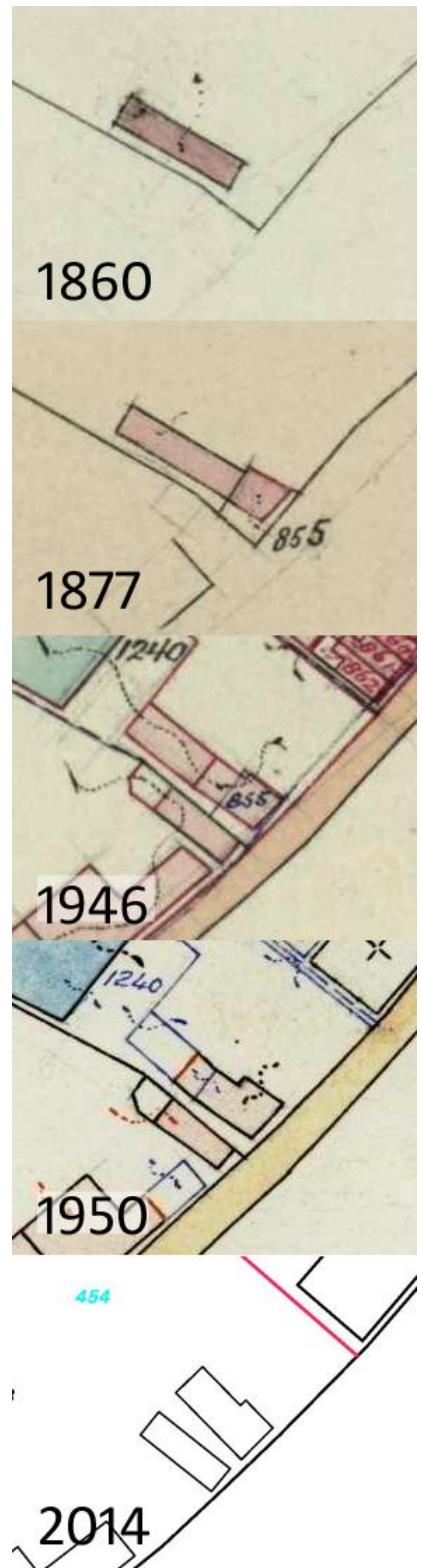
In 1876 of 1877 liet Jacob Borkus een huis bouwen tegen het bestaande gebouw. Van deze verbouwing is wel een hulpkaart opgemaakt. Het huis kreeg een eigen perceelnummer; de omschrijving luidde: *huis*. Vrijdom werd verkregen tot 1879. De beschrijving van het bestaande gebouw wijzigde van *huis schuur en bergplaats* in *huis schuur en erf*. Jacob Borkus stierf in 1887 waarna zijn erfgenamen de bezittingen aan deze zijde van de IJssel op 12 maart 1888 bij opbod verkochten.

Verkrijger was Peter Visser, bouwman van beroep.³¹ Peter Visser werd na zijn overlijden in 1907 als eigenaar opgevolgd door zijn zoon Maarten. Op diens legger wordt over dj1909³² een *ged. vernieuwing* van het oudste gebouw vermeld, dan inmiddels omschreven als *huis en erf*. Het resulteerde niet in een hulpkaart of Vrijdom.

In 1946 werd het buitendijkse gebied opnieuw opgemeten in verband met de onteigening van de percelen rivier door Rijkswaterstaat.

Percelen van dezelfde eigenaar werden samengevoegd. De huizen en de bijbehorende gronden waren toen inmiddels het eigendom geworden van Wijntje Willemijntje Rijkaart, sinds 1936 de weduwe van Maarten Visser. Na haar overlijden in juli 1949 verkochten haar erfgenamen de buitendijkse bezittingen in november 1949 aan Jacob van Vlaardingen, die reeds aan weerszijden van het perceel bezittingen had. Deze zal kort daarop zijn overgegaan tot de afbraak van de oude loods en de oprichting van een nieuwe schuur, zoals opgetekend op de hulpkaart van 1950.

De aanbouw met het platte dak tussen het hier onderhavige pand en het buurpand, volgt niet uit de kadastrale hulpkaartjes. Zelfs op een hulpkaart uit 2014 is de aanbouw nog steeds niet ingetekend. Gelukkig zijn er nog andere bronnen beschikbaar.

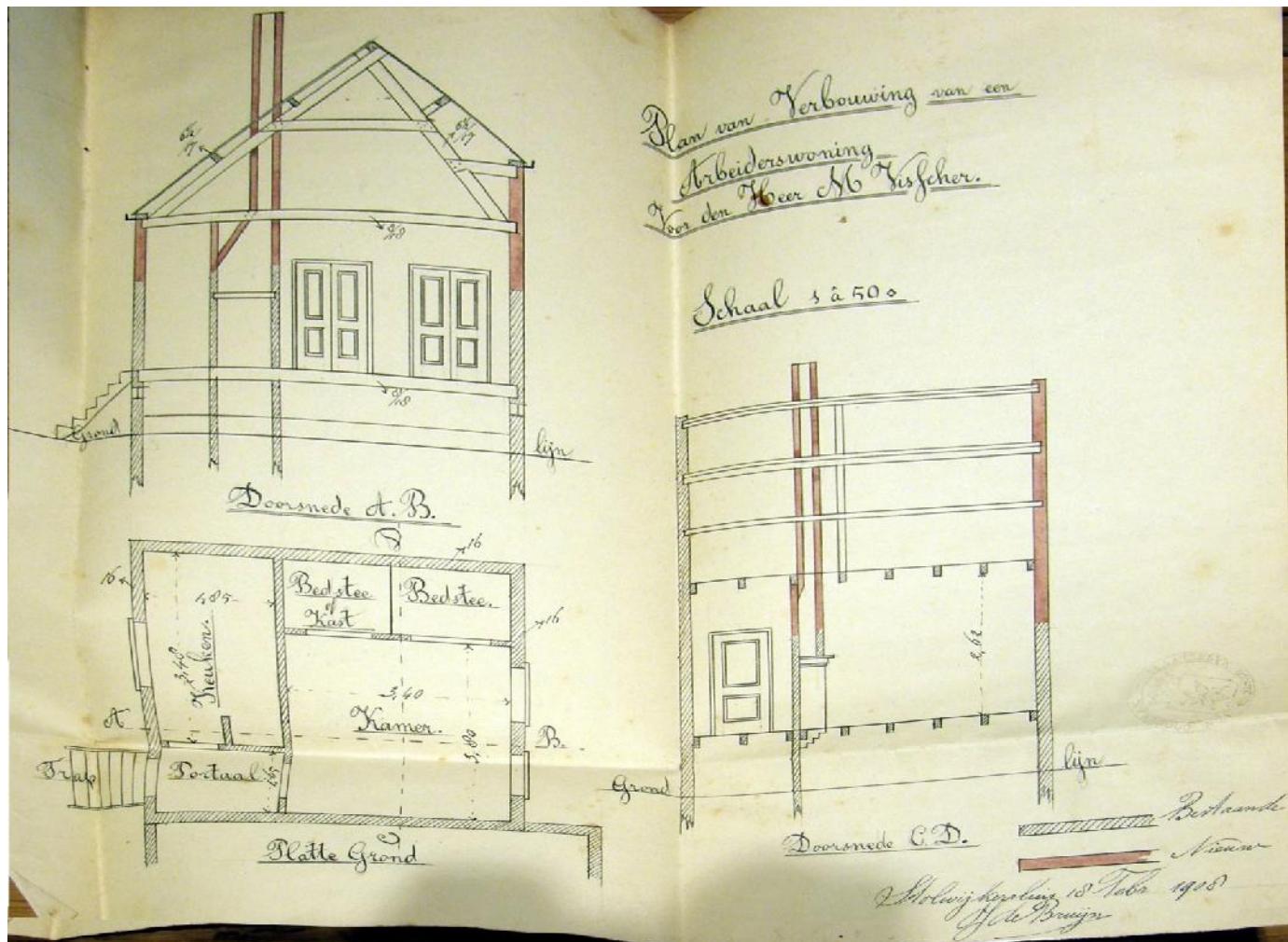
³¹ Streek Archief Midden-Holland (verder SAMH), toegang 44 Archieven van de notarissen residerende te Gouda, 1843-1935, inv.nr 216 minuutakten P.M.Montijn 1888

³² dj= dienstjaar, doorgaans 1 a 2 jaar na de feitelijke gebeurtenis, in deze situatie vond de verandering dus plaats in 1907 of 1908.

Bouwvergunningen.

De collectie bouwdossiers van de gemeente Gouderak, die wordt bewaard bij het streekarchief, vangt aan in 1906. Van het hier onderhavige pand zijn twee vergunningen met tekening aangetroffen, de vroegste uit 1908³³ de andere uit 1949³⁴.

De vergunning van 1908

De geplande bouwactiviteiten werden door de aanvrager als volgt omschreven:

Beschrijving van het verbouwen van een arbeiderswoning voor Den Heer M. Visscher.

De verbouwing bestaat in het rijzen van vloer, zolder en kap om minder last van het hoge IJsselwater te hebben. De verdeling van de vertrekken blijft zoals ze nu zijn bestaat in portaal groot 1,85m bij 1,65m, een keuken 3,48 bij 1,85m waarin de schoorsteen op brandvrije voet gemetseld, lichtkozijn 1,20x0,80m, een kamer 3,80 bij 3,40m met 1 bedstee en 1 kast (of 2 bedsteede), 2 lichtkozijnen 1,80 x 1,10m. Tot toegang naar het woonhuis een trapje breed 1,15m van 4cm hout optree 19, aantree

³³ SAMH, 778 Collectie bouwdossiers van Gouderak, 1906-1984, inv.nr.16 verbouwing van een arbeiderswoning

³⁴ SAMH, 778, inv.nr.334 bouw van een schuurtje

20cm. De vloer en zoldervloer zwaar 8x18cm met 22mm vloerdelen. De kap saam te stellen uit 1 kappoot van 6,5x17cm hout met dito muurplaten en gordingen, kapbeschieting 2cm kraaldelen afgedeckt met pannen op zolder twee dakramen.

N.B. het lichtkozijn in de keuken is iets te klein maar aangezien het kozijn nog goed en gaaf is en een verbouwing betreft of Burgemeester en Wethouder hierin geen vergunning willen verlenen omdat zoo te laten als het nu is.

Stolwijkersluis 18 februari 1908

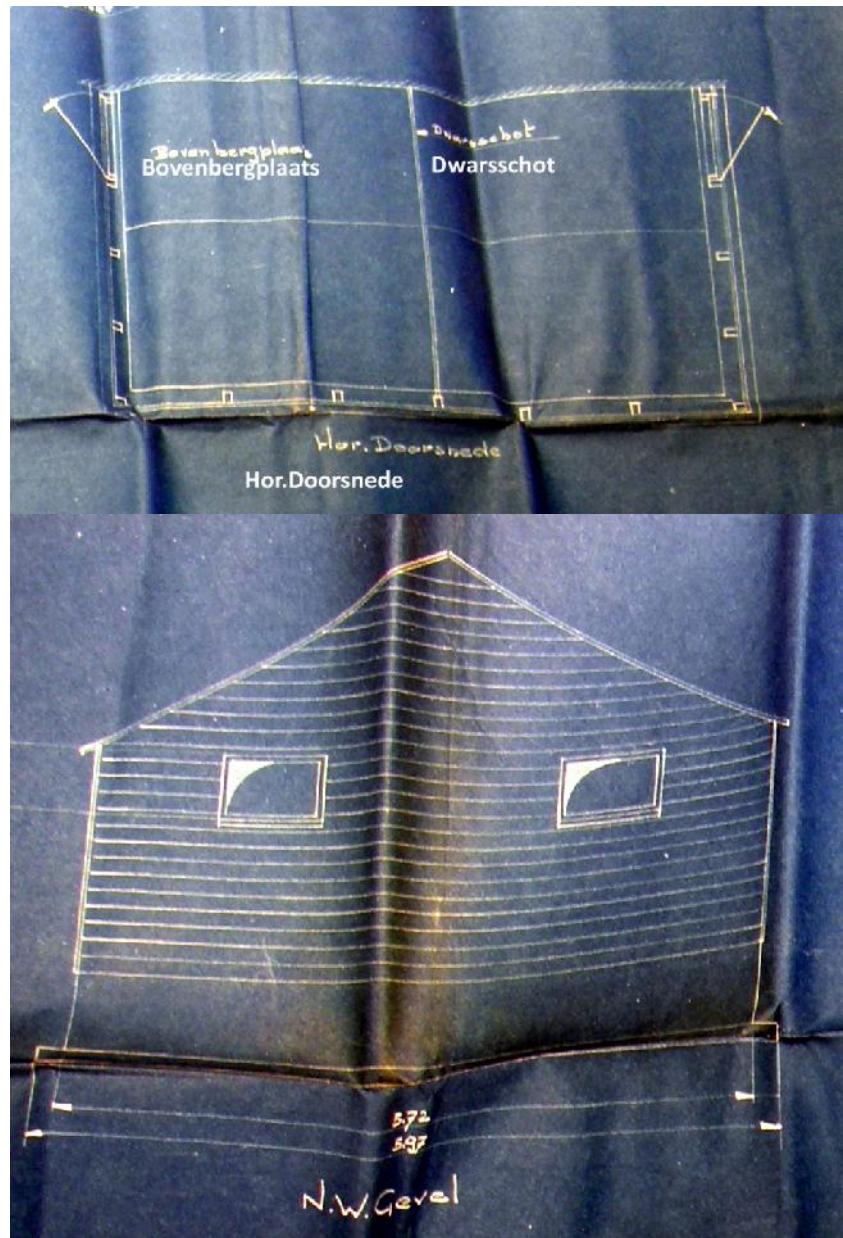
J. de Bruijn

Deze vergunning uit 1908 zal over de verbouwing zijn gegaan, die de vermelding *ged. vernieuwing* in *dj1909* op de legger van Maarten Visser bewerkstelligde. Na enige bestudering luidt de conclusie dat het gaat om het achterhuis van het huidige gebouw. De tekening vertelt niet alleen iets over de verbouwing van 1908 maar ook over de bestemmingswijziging van omstreeks 1870. Toen veranderde de *loods en bergplaats* in *huis, schuur en bergplaats*. Een stenen woning met grofweg de bovenstaande plattegrond, de bestaande toestand bij de verbouwing van 1908, zal omstreeks 1870 tot stand zijn gekomen.

De vergunning van 1949

De bouwvergunning uit 1949 gaat over de bouw van de nog altijd aanwezige schuur achter het achterhuis. De vergunning werd aangevraagd enkele weken nadat Jacob van Vlaardingen het pand kocht van de erven van de weduwe Visscher.

De titel van de tekening luidt: *te bouwen schuurtjes voor woonhuizen B225*. Ook in 1949 waren het voor- en achterhuis gescheiden woningen. Beide woningen zullen een schuurtje ter beschikking hebben gekregen. Op de tekening zijn ook de zijgevels en twee doorsneden opgenomen. Ze zijn hier niet afgebeeld vanwege de matige kwaliteit van de foto. De twee vensters, zichtbaar op de tekening van de zw-gevel, zijn in de huidige situatie niet aanwezig. Vermoedelijk zijn de huidige rabbatdelen een vernieuwing, al straalt dat er niet direct van af. Het bouwplan voorziet in een ophoging van ruim een halve meter. Het lijkt er niet op dat er gebruik is gemaakt van een bestaande fundering. De getekende fundering bestaat uit een betonnen voet die onderin een breedte heeft van 40 cm. 15 cm boven de bodem verjongt de voet naar een breedte van 15 cm.

Nog twee bronnen.

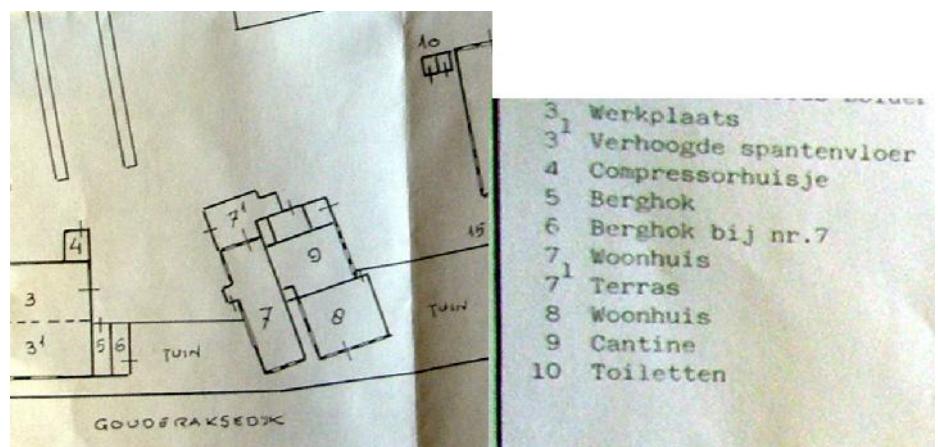
De bouwvergunningen geven geen duidelijkheid over de aanbouw met plat dak. Met enige armslag valt er uit de vergunningen wel af te leiden dat die aanbouw van na 1949 dateert. Op de situatieschets bij de tekening van de schuur, is de aanbouw namelijk nog niet aanwezig en de linker zijgevel van het achterhuis nog wel. De armslag is op z'n plaats omdat de kadastrale hulpkaart van 2014 de situatie ook zo weergeeft, terwijl dat in 2014, met zekerheid, niet het geval meer was. Een interessante aanvullende bron vormen de verschillende luchtfoto's die zijn gemaakt van het gebied, de vroegste al in 1928. Van een aantal latere foto's viel de datum helaas niet te achterhalen. De oudste foto's laten een houten aanbouw zien, achter het achterhuis, langer dan de schuur uit 1949. Het zal deloods zijn geweest die in 1860 werd opgericht, of althans hetgeen ervan resteerde. Op de latere foto's is de aanbouw met het platte dak te onderscheiden. De loods is dan vervangen door de schuur waar in 1949 vergunning voor werd verleend.³⁵

De datum waarop de aanbouw met plat dak verrees, is op deze wijze in te sluiten tussen twee data; hoewel over de datum van de laatste foto op dit moment dus nog geen zekerheid bestaat. Wanneer er nog andere foto's tevoorschijn zouden komen, dan zou de datering steeds nauwkeuriger kunnen worden. Maar alleen een jaartal zegt nog niet zoveel. Wat zou de achtergrond van deze toch wel drastische ingreep geweest kunnen zijn? Alleen een uitbereiding van de woonruimte vormt geen afdoende verklaring.

Een overzichtstekening van de werf, opgesteld in 1960, bleek de missing link te vormen. In dat jaar bestond de aanbouw kennelijk al. De functie van het vergrote achterhuis was in 1960: kantine.

Met de kennis over de functieverandering van het pand, bleek het mogelijk om ook een meer precieze datum aan de verbouwing te koppelen.

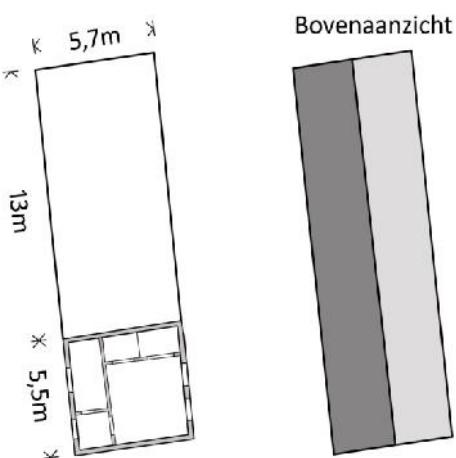
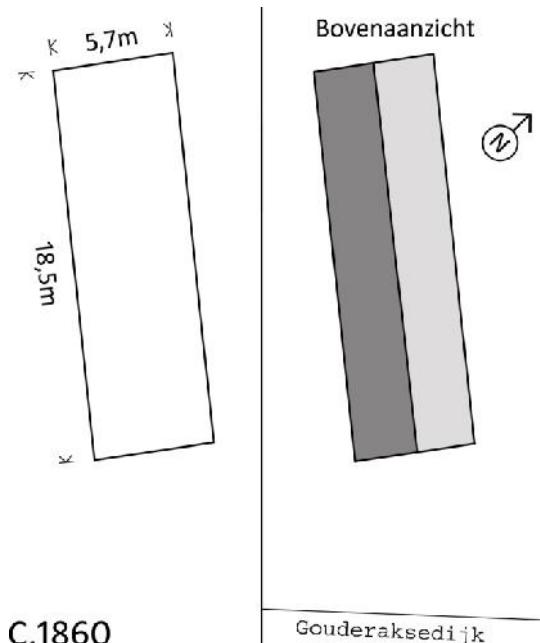
³⁵ De hier afgebeelde foto's komen van de beeldbank van het SAMH, nrs. 6108 en 96387

Nadat het pand met bijbehorende grond in 1949 door Jacob van Vlaardingen werd gekocht van de erven van de weduwe Visscher, werd het perceel waarop het pand stond, samengevoegd met een ander perceel. Het zo ontstane nieuwe perceel C1278, was 7220 m² groot. Er stonden verschillende gebouwen op. Daardoor is het lastig om de wijzigingen per specifiek gebouw te volgen. Maar met de kennis over het gebruik van het pand als kantine wordt die interpretatie opeens een stuk eenvoudiger. In 1952 namelijk, wijzigde de inhoud van perceel C1278 van *huizen, kantoor,loodsen, scheepswerf, haven, in, huizen, schaftlokaal, kantoor, loods, scheepswerf, haven*. De betreffende verandering is op de legger geformuleerd als *aanbouw*. Hiermee wordt het aannemelijk dat in 1950 of 1951, in één verbouwing, de aanbouw met het platte dak verrees, de linker zijmuur van het achterhuis werd gesloopt en het brede venster werd in de rechter zijmuur geplaatst.

Met deze laatste bevindingen erbij, zijn er voldoende gegevens beschikbaar om een globale bouwgeschiedenis van het pand te schetsen.

3. Bouwgeschiedenis Gouderaksedijk 52

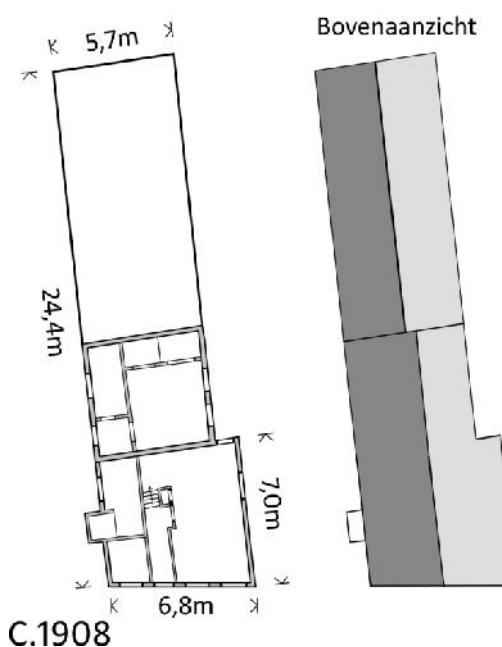
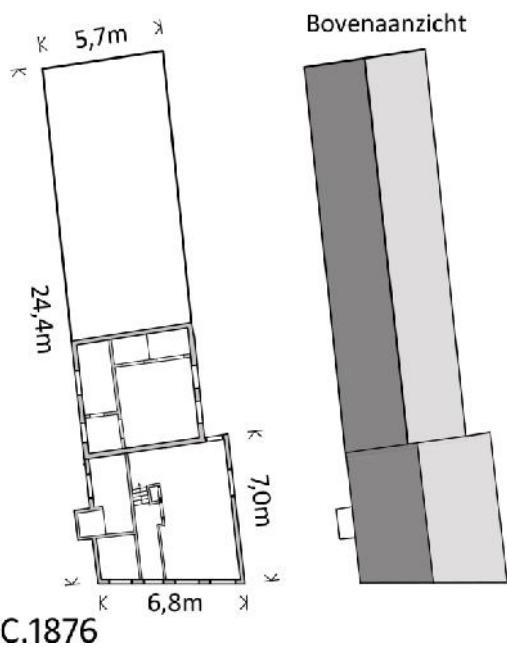
In 1859 of 1860 werden op het Gouderakse gedeelte van de scheepsmakerij van Dirk Borkus, een loods en een bergplaats opgericht, in één gebouw. De oppervlakte van het gebouw was c.18,5 x 5,7m. Het was een gepotdekseld bouwwerk met een zadeldak. In de kopgevel aan de rivierzijde waren geen vensters of deuropening aanwezig. Een restant van het gebouw is zichtbaar op een luchtfoto uit 1928.

Omstreeks 1870 werd een gedeelte van het gebouw omgebouwd tot woonhuis. Het betrof het gedeelte aan de kant van de dijk, met een oppervlakte van 5,5 x 5,7 meter. De houten wanden werden hier vervangen voor baksteen. Of de verbouwing invloed had op het dak is niet bekend.

De bestaande toestand, voorafgaand aan een verbouwing in 1908, zal waarschijnlijk in hoofdlijnen overeenkomen met de wijze hoe de woning in 1870 werd gebouwd. Een mogelijk verschil betreft de versteende kopgevel. Het is tamelijk aannemelijk dat daar bij de bouw een of meerdere vensters of een deuropening in werden aangebracht. Een opname van het muurwerk in het huidige pand (na ontpleistering), zou hier opheldering over kunnen verschaffen. Hierbij dient dan wel rekening te worden gehouden met het feit dat het pand nadien een kleine meter is opgehoogd.

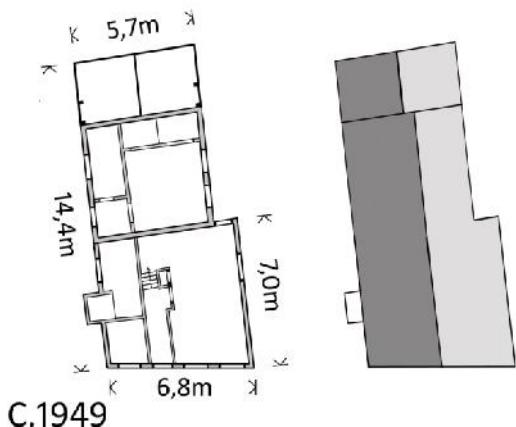
In 1876 verrees een nieuwe woning tegen het bestaande gebouw. De nieuwe voorgevel werd ongeveer evenwijdig met de dijk gebouwd. Het bestaande gebouw stond niet haaks op de dijk. Het resulteerde in een gerende voorgevel van de nieuwe woning. Het vloerniveau van de nieuwbouw was hoger dan dat van het bestaande gebouw, waardoor ook de nokhoogte van het nieuwe gedeelte hoger uitpakte. Hoe de indeling van de nieuwe woning er in 1876 precies uitzag is (nog?) niet helemaal duidelijk. Gemakshalve is daarom de plattegrond van 2018 weergegeven. Of het uitbouwtje voor het toilet in 1876 al bestond, is echter twijfelachtig.

In 1908 werd de woning die in 1870 tot stand was gekomen, verhoogd. De bestaande plattegrond werd in de verhoogde woning weer teruggebracht, aldus de vergunning. Het nieuwe dak werd op dezelfde hoogte gebracht als het dak van de woning uit 1876. De nieuwe nok werd in verlengde gelegd van de nok van dat huis, net als de dakvlakken. Door de verspringen in de rechter zijgevel, kwam de nok niet boven het midden van de verhoogde woning te liggen. De rechter zijgevel is hier dan ook hoger dan de linker, zoals ook zichtbaar op de tekening van 1908.

Bovenaanzicht

In november 1949 werd er vergunning verleend om een nieuwe schuur te bouwen tegen de twee woningen. Het bestaande restant van deloods uit 1860 werd afgebroken. De nieuwe schuur was van hout en had een zadeldak. Het dak was iets lager en de dakhelling iets flauwer dan bij de afgebrokenloods.

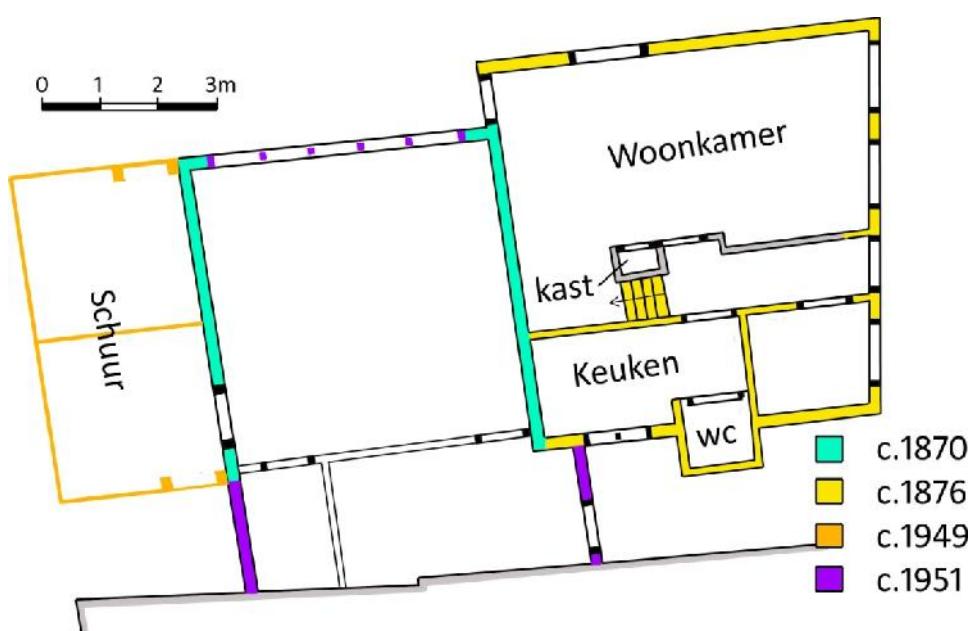

Omstreeks 1951 werd de achterste woning ingericht tot kantine of schaftlokaal van de scheepswerf. De ruimte tussen het pand en het buurpand werd gedeeltelijk bij het achterhuis getrokken. Er kwam een plat dak op. Bestaande binnenmuren werden gesloopt. Ook de linkerzijmuur van het achterhuis werd afgebroken. Een stalen balk werd ingebracht om de bovenliggende balklaag en kapconstructie op te vangen. In de rechterzijmuur werd een breed venster aan gebracht. De dakkapellen op het voorhuis moeten van latere datum zijn. Op een eerder afgebeelde luchtfoto is te zien dat de hierboven omschreven veranderingen plaats hebben gevonden. De grote dakkapellen zijn op die foto echter niet afgebeeld.

4. Datering van het huidige pand.

Aan de hand van de bouwgeschiedenis is het tamelijk eenvoudig om de verschillende gebouwdelen te dateren. Van de vroegste bouwfase, die van 1860 resteert niets, althans niet boven de grond. Muurwerk uit 1870 kan terug te vinden zijn in drie muren van het achterhuis. Overigens zal in deze muren ook muurwerk uit later bouwfases aanwezig zijn, bijvoorbeeld van de ophoging uit 1908. De bouwfase uit 1876 is vrij goed bewaard gebleven. De drie buitenmuren van het voorhuis zijn alle drie volledig opgetrokken in het kenmerkend regelmatige muurwerk van handvorm IJsselstenen. De schuur dateert uit 1949 maar de buitenste schil is waarschijnlijk vernieuwd. De ingrepen ten behoeve van de ombouw tot kantine zijn herkenbaar en vrij volledig aanwezig. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat het platte dak in staat van ontbinding verkeerd

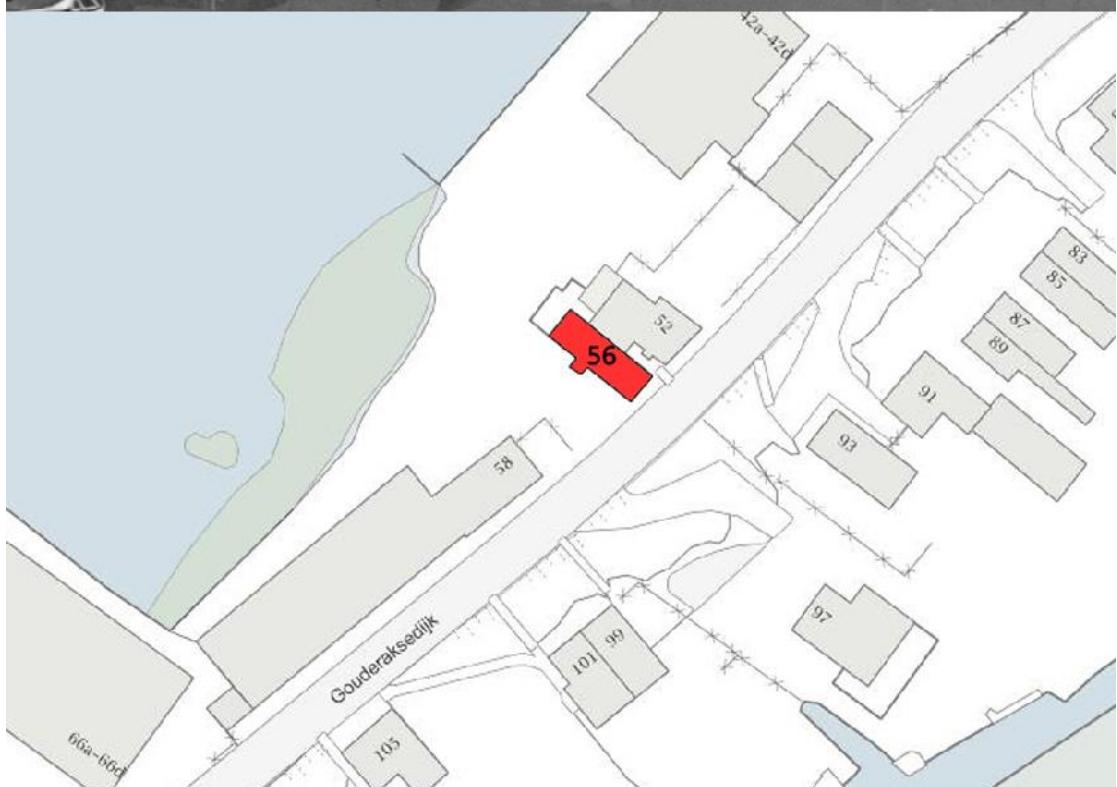
5.Waardering

De bijzonderheid van dit pand is voor een belangrijk deel gelegenheid in haar gelaagdheid. Het is opgericht alsloods, die gedeeltelijk is herbestemd als woning, vervolgens uitgebreid met een tweede woning, na een ophoging van de eerste woning is deze vervolgens herbestemd tot kantine bij de scheepswerf. Verschillende bouwfasen zijn herkenbaar aanwezig in het huidige gebouw, hoewel de een beter dan de ander.

Het gebouw pand heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de dijkbebauwing die hier aan de rivierzijde ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw en begin van de twintigste. De meeste van deze bebouwing hing op enigerlei wijze samen met de scheepsbouw.

De woning uit 1876, het gebouwdeel dat is gelegen aan de dijk, heeft zekere architectonische waarde. De gevels opgetrokken uit gele handvormsteen met rode accenten, zijn bijna volledig authentiek.

Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 56.

1. Beschrijving van het bestaande gebouw.

Hoofdform van het bouwvolume

Het huis heeft een duidelijke tweedeling. De helft aan de kant van de dijk heeft een zadel dak met een flauwe dakhelling. Het achterste gedeelte heeft een platdak. Tegen de linker zijmuur van het achterste gedeelte staat een kleine vierkante aanbouw met een licht hellend lessenaardak. Tegen de rechter zijmuur staat een aanbouw van het buurpand. Deze aanbouw heeft een plat dak dat ongeveer een halve meter lager is dan platte dak van de achterbouw. Deze aanbouw van het buurpand grenst zowel aan het voorste- als het achterste gedeelte van het huis.

Het voorste gedeelte bestaat uit een begane grond en een verdieping. De dakvoet bevindt zich ongeveer 2 meter boven de vloer van de verdieping. Waarschijnlijk is er een vliering boven het midden van de verdieping, evenwijdig met de nok. Het platte dak van de achterbouw bevindt zich boven de beganegrond, ongeveer op gelijke hoogte als de verdiepingsvloer van het voorste gedeelte.

Beschrijving van de buitenzijde.

De voorgevel heeft op de begane grond twee venster met schuiframen. Op de verdieping bevindt zich in het midden een venster. In het venster bevindt zich een kozijn met kalf, onder het kalf twee naar buiten draaiende ramen en erboven een klapraam. Het dak steekt enkele decimeters voorbij de voorgevel. Gordingen en dakbeschot zijn aan de onderzijde zichtbaar. Het dakvlak eindigt met gevelpannen. De gevel is gepleisterd. Er zijn schijnvoegen aangebracht. Ter hoogte van de verdiepingsvloer bevindt zich in het midden van de gevel een rozetanker, hetzelfde type als gebruikt is voor de loods op nr.60. De gevel is geverfd in de kleuren rood, wit en blauw. De begane grond tot de hoogte van het rozetanker is blauw. Daarboven tot aan de onderdorpel van het verdiepingsvenster bevindt zich een witgeverfde strook en daarboven tot aan het dak een rood vlak. De onderdorpels van alle drie de venster in de voorgevel zijn gemaakt met raamdorpel tegels.

In de **linker zijgevel van het voorste gedeelte** bevinden zich twee vensters, op iedere verdieping één. Het venster op de begane grond bevindt zich links van het midden. Het kozijn wordt door twee middelstijlen in drieën gedeeld. In het brede middendeel bevindt zich een ruit zonder raam. Links en rechts is er een kalf. De onderramen draaien naar buiten terwijl de bovenlichten klapramen zijn. Het venster op de verdieping heeft een kozijn met twee naar buiten draaiende ramen, dicht onder de zinken mastgoot. Ook de vensters in deze zijgevel hebben middels raamdorpel tegels gevormde onderdorpels.

Op hoogte van de verdiepingsbalklaag zijn vier ankers zichtbaar. De schieters zijn gedeeltelijk verzonken in de pleisterlaag. Ook de zijgevel is gepleisterd waarbij schijnvoegen zijn aangebracht. De gevel is onderin blauw geverfd tot iets boven de onderdorpel van het begane grond venster. De rest van de gevel is wit.

Tegen het **achterste gedeelte van de linkerzijgevel** bevindt zich een vierkante aanbouw. Aan de kant van de voorgevel bevindt zich hierin een deuropening. De buitenzijde van de aanbouw bestaat uit rabatdelen. Het lessenaardakje is bekleed met zink. Links naast de aanbouw bevindt zich een venster. Het kozijn heeft een kalf. De ruiten zijn zonder ramen aangebracht in de sponning van het kozijnhout. De onderdorpel van dit venster is van natuursteen of van gepleisterde baksteen. Ook deze gevel is gepleisterd waarbij schijnvoegen zijn aangebracht. Het boeibord van het platte dak is verborgen achter een lap bitumen

De **achtergevel** heeft links van het midden een deuropening. rechts daarvan bevinden zich twee vensters met voorzetsramen. De onderdorpel bestaat hier waarschijnlijk uit gepleisterde baksteen. Links van de deuropening bevindt zich een klein vierkant venster. De gevel is gepleisterd met portlandcement, zonder schijnvoegen. Vlak onder het boeibord, dat ook hier grotendeels is bekleed met bitumen, bevinden zich vier ankers.

De **achtergevel van het voorhuis** steekt ruim boven de achterbouw uit. Er bevindt zich een deur in deze achtergevel die toegang geeft tot het platte dak. De gevel is gepleisterd maar er zijn geen schijnvoegen. Verder bevindt zich een rookkanaal tegen deze achtergevel, die door de overstek van het dak heen steekt. Ook bij de achtergevel zijn gevelpannen toegepast. De pannen op het dak zijn waarschijnlijk van het type verbeterde holle.

De **rechterzijgevel** is voor een gedeelte aan het zicht ontrokken door aanbouw van het buurpand. Het gedeelte achter de aanbouw is gepleisterd met portlandcement. Er zijn geen schijnvoegen. Er is een duidelijk kleurverschil zichtbaar tussen de achterste anderhalve meter en de rest van de zijgevel. De pleisterlaag in dit achterste gedeelte oogt jonger. In het andere gedeelte bevindt zich een klein venster.

In het gedeelte van de rechterzijgevel dat zich aan voorzijde van de aanbouw bevindt, zijn wel schijnvoegen aangebracht. In dit gedeelte bevinden zich geen vensters. Wel zijn enkele ankers te ontwaren. Bij niet elk anker lijkt de schieter aanwezig. Waar ze wel aanwezig zijn, zijn ze goeddeels verdwenen in de pleisterlaag. De gevel is onderaan gedeeltelijk blauw geschilderd tot iets boven de hoogte van de onderdorpel van de begane grond vensters in voorgevel. Daarboven is de gevel wit. In het blauwe vlak bevindt zich onderaan een onbeschilderd gedeelte. Er lijkt iets tegenaan te hebben gestaan dat later is verwijderd. Onder het dak bevindt zich een zinken mastgoot.

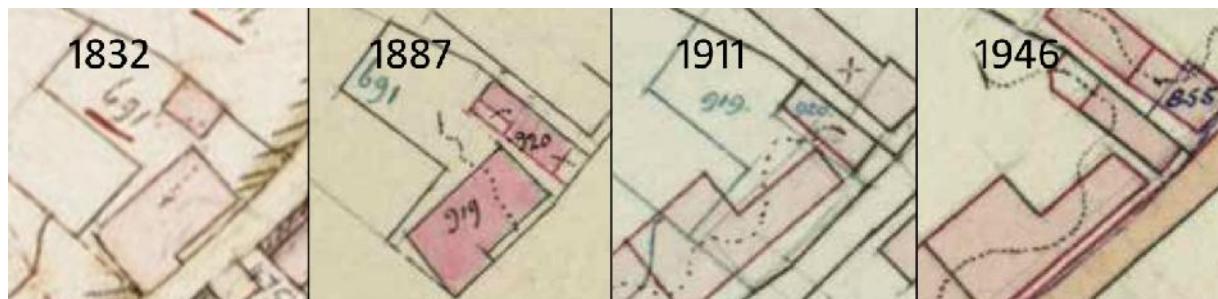
Het gedeelte van de rechterzijmuur dat aan de binnenzijde van de aanbouw is belandt, verspringt langs een verticale lijn, bijna 10cm (zie onderstaande rechter foto). De verspringing is aangegeven op de tekening maar de locatie is onzeker. Hij zou ook best iets meer richting straatzijde gelegen kunnen zijn. Mogelijk is het een klampmuur.

2. Gegevens uit archivalia.

Kadastrale hulpkaartjes.

Op de kadastrale minuut van 1832 is een bijgebouw schuin achter de woning te zien, vermoedelijk een schuur(tje). De locatie van de schuur valt samen met de achterbouw van het hier onderhavige pand. Dit pand verschijnt voor het eerst op een hulpkaart van april 1887. Op de legger van Jan Willem Eijkenaar wordt een *stichting* in dj1888³⁶ vermeld, hetgeen daarmee in overeenstemming is. Het huis dat op de hulpkaart van 1887 is opgetekend, had een achterbouw die smaller was dan het voorhuis. Het is niet uitgesloten dat deze achterbouw gedeeltelijk of volledig bestond uit het oudere schuurtje. Het schuurtje lijkt echter breder te zijn geweest, ongeveer de breedte van het voorhuis.

³⁶ dj=dienstjaar, doorgaans 1 a 2 jaar na de feitelijke gebeurtenis.

In 1911 werd er een wijziging opgetekend in de achterbouw. Op de tekening is aangegeven dat de gehele linker zijmuur is vernieuwd (rode lijn). Dit is echter niet overeenkomstig met de veldwerken. Zowel in het veldwerk van 1887 als van 1911 heeft de voorgevel een lengte van 4,5m. Op de hulpkaart van 1946 verschijnen lijnen achter het pand. Waarschijnlijk is het een verhoogd terras. Het terrein loopt af richting IJssel. Het nog altijd aanwezige terras heeft ongeveer de hoogte van de begane grond vloer van de achterbouw. Het hoogteverschil met de omliggende grond wordt aan de achterkant overbrugt met een betonnen wand. Het nogal solide en definitieve karakter van het terras kan de aanleiding zijn geweest dat het is opgemeten en ingetekend.

Bouwvergunningen

In de collectie bouwdossiers van het streekarchief Midden Holland zijn 2 vergunningen aangetroffen die betrekking hebben op dit pand. De ene vergunning stamt uit 1909 de andere uit 1957.³⁷

De vergunning uit 1909

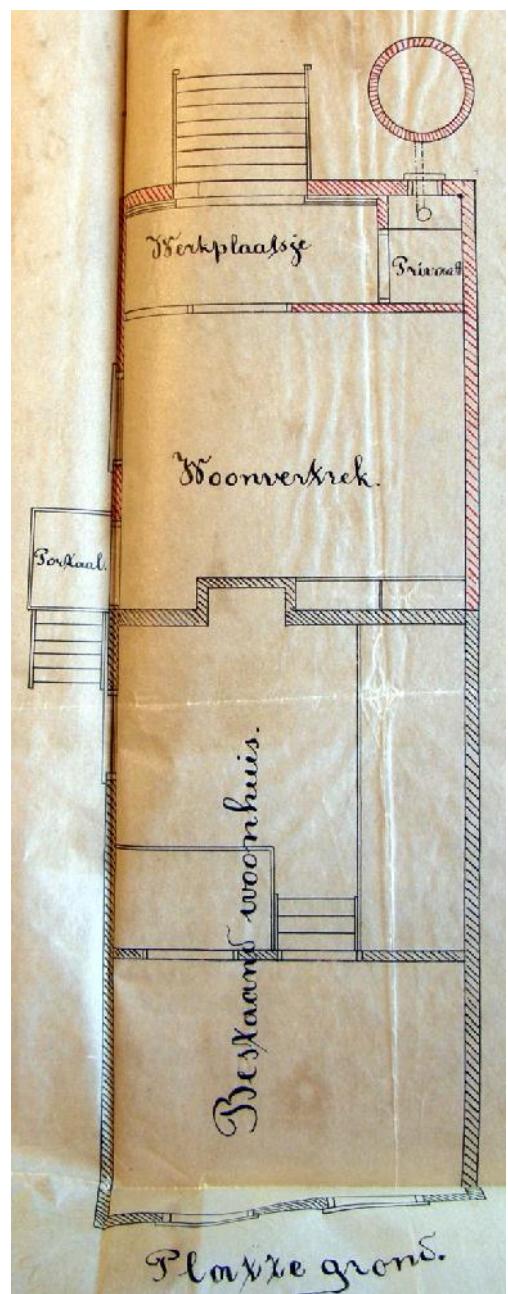
Deze vergunning gaat over de nog bestaande achterbouw. De wijzigingen aan het pand die zijn vastgelegd op de hulpkaart van 1911, zullen het gevolg zijn geweest van deze verbouwing. Op de hiernaast afgebeelde plattegrond is het nieuw te maken metselwerk in rood aangegeven. Het betreft de gehele achterbouw en de bouw van een beerput. Opmerkelijk is dat bij deze verbouwing reeds het kleine aanbouwtje met daarin de entree is afgebeeld. Op de hulpkaarten is het niet aangegeven maar het stamt dus al uit 1909. In het nieuw te maken gebouwdeel werden een woonvertrek, een privaat en een werkplaatsje ondergebracht. De omschrijving van het werk, genoteerd op het briefpapier van de voorgaande eigenaar, luidde als volgt:

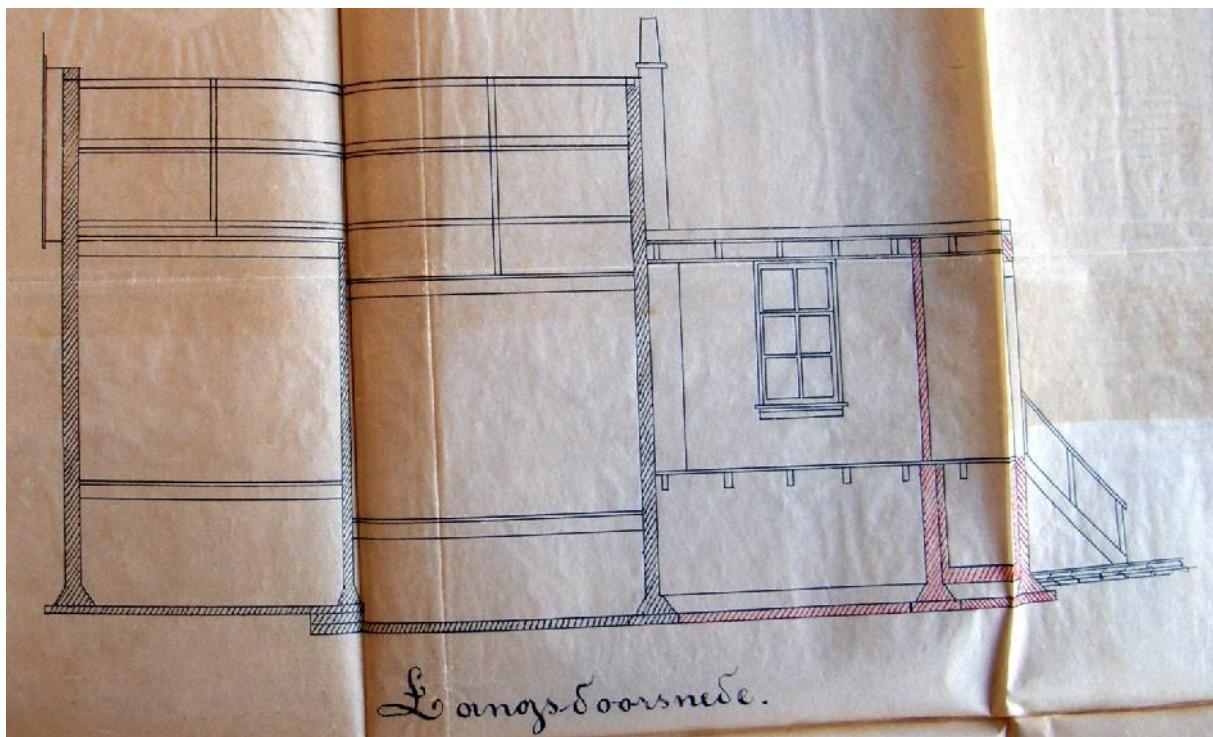
*Beschrijving van een gebouw voor
A.en J.Prins te Gouderak:
De fundering bestaat uit een
betonlaag breed 0,5 m, dik 0,10 m,
waarop 1 laag van 3 steens, 2 van 2,5,
2 van 2, 2 van 1 steen van oude steen
in cementspecie.
Het trasraam van ijselklinkers in sterke
cement. Het opgaand werk van
ijselplane(?) in cementspecie. De vrije
spanning bedraagt 4.. meter, de
binten zwaar 8x18cm liggen 0,75 m*

*hart op hart. De vloer zwaar 2,5 cm, de dakbedekking eveneens
zwaar 2,5 cm en afgedekt met dakcement. Onder de vloer komen 4
ijzeren luchtroosters groot 12x25 cm. De verlichting bestaat uit 2
ramen elk 2 m² oppervlakte, die voor 1/3 gedeelte geopend kunnen
worden. Het privaat loost op de beerput en wordt van trechter en
stankafsluiting voorzien. Er komt een gemetselde regenbak om aan
de behoefte aan drink- en menagewater te voorzien. Verzoeken
vrijstelling van de verplichting tot beheren.*

A. en J.Prins

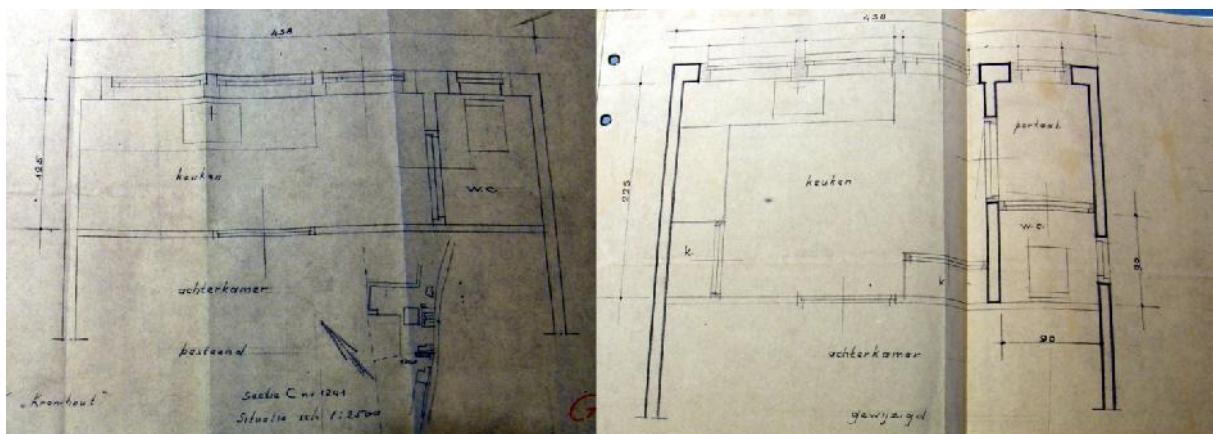
³⁷ SAMH toegang 778, inv.nr.27(1909) en toegang 468, inv.nr. 10976 (1957)

Op de langsdoorsnede, net als op de plattegrond, is het nieuw te maken metselwerk aangegeven in rood. grenzend aan de achtergevel is in de kelder een gemetselde bak afgebeeld. Het zal de gemetselde regenbak zijn die wordt genoemd in de omschrijving. De beerput bevond zich volgens de plattegrond buiten de achtergevel en zal dus dieper gelegen moeten zijn. De langsdoorsnede laat een duidelijke tweedeling zien in het woonhuis van 1887. De vloerniveaus aan de dijk liggen hoger dan achterin. Afgaande op de onderdorpels van de vensters, is dit nog altijd het geval.

De vergunning uit 1957.

Deze vergunning werd aangevraagd door de firma H. van Vlaardingen. De naam van de verbouwing luidde: *verbouwing woonhuis van Heteren*. Het betreft een verlenging van de achterbouw met 1 meter. De keuken wordt er wat ruimer door en er komt een halletje (portaal) tussen de wc en de keuken. De kozijnen in de achtergevel lijken herplaatst te zijn geworden. De indeling van de bestaande en de nieuwe gevel ziet er althans hetzelfde uit.

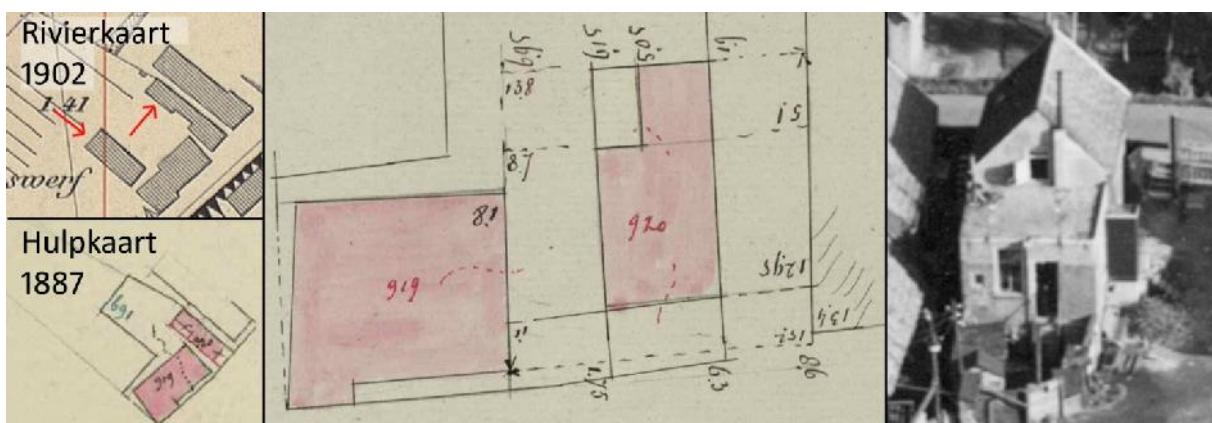

En nog wat gegevens.

Bij de besprekking van de geschiedenis van kavel 2 kwam aan de orde dat in de tijd dat Jan Willem Eikenaar de werf oprichtte, er meer gebouwd moet zijn dan dat het kadaster heeft ingemeten. Van het betreffende kavel werd in deze periode (1883-1892) alleen het onderstaande hulpkaartje uit 1887 opgemaakt. Op de gronden die Eikenaar kocht, waren toen alleen een woonhuis en een schuur aanwezig. In de koopakte wordt zelfs alleen een woonhuis genoemd.³⁸ De gronden van kavel 1, die Eikenaar samen met zijn broers enkele jaren later erbij kocht, waren onbebouwd.³⁹

Hetgeen Eikenaar in 1992 in het openbaar verkocht, bestond uit: *een schipstimmerwerf met veertien dwars- en langshellingen, gebouwen, schuren, smederij, twee woonhuizen en erven.*⁴⁰ Op de rivierkaart van 1902 staan een aantal gebouwen, die door het kadaster nooit zijn opgemeten. Op het onderstaande fragment van die kaart zijn ze aangegeven met rode pijltjes. In een van die gebouwen zal de smederij zijn ondergebracht geweest. De overige gebouwen zijn minder specifiek omschreven. Reden van deze uitwijding zijn de aanvullende gegeven dat de rivierkaart van 1902 geeft over het hier besproken gebouw. Achter het bouwwerk, zoals dat door het kadaster in 1887 werd opgemeten, stond in 1902 nog een flinke aanbouw. Mogelijk werd het gesloopt bij de verbouwing in 1909. In 1911 werd het in ieder geval niet genoteerd door de ambtenaar van het kadaster die toen het terrein kwam opmeten. Hetzelfde geldt voor het oude woonhuis. Toen de gebroeders Prins in 1909 de werf kochten van de firma Tans & Co, stond het er nog. In de koopakte was namelijk sprake van twee woonhuizen.⁴¹ Zij zullen het kort daarop hebben afgebroken.

Het veldwerk van de kadastrale opmeting in 1887, afgebeeld in het midden van de onderstaande afbeelding, geeft informatie over de locatie van het oude huis. De veldwerken zitten methodisch in elkaar. De pijlpunten fungeren als 0. Wanneer een pijlpunt naar beneden wijst, zijn langs de staart de maten afleesbaar. Aan de straatzijde stond het oude woonhuis 1,75 m verwijderd van de doorgetrokken linkerzijgevel van het bestaande nr.56. Naar achter toe werd die afstand kleiner. Bij de achtergevel van nr.56 (1 meter voor de huidige achtergevel) was de afstand tot de doorgetrokken rechter zijmuur van het oude huis, 80 centimeter.

Een luchtfoto uit 1946, hierboven rechts afgebeeld, geeft ook nog interessante aanvullende gegevens.⁴² Zichtbaar is de oude achtergevel. Die is echter anders dan de bestaande toestand weergegeven op tekening van 1957. Wanneer er tussen 1946 en 1957 nieuwe kozijnen zijn geplaatst in de achtergevel, dan is het niet zo vreemd dat deze bij de verbouwing van 1957

³⁸ notaris W.J. Fortuyn Droogleever, 15 februari 1883 (SAMH 44-144)

³⁹ notaris G.C. Fortuyn Droogleever, 7 januari 1886 (SAMH 44-295)

⁴⁰ notaris G.C. Fortuyn Droogleever, 11 en 18 augustus 1892 (kadaster hypotheekregister 4, Rotterdam, deel 962, nummer 58)

⁴¹ notaris Suringar Rotterdam, 30 april 1909. (Kadaster, hypotheekregister 4, Rotterdam deel 1410 nummer 52)

⁴² SAMH beeldbank nr.96387

hergebruikt werden in de nieuwe gevel. Wat ook opvalt aan de achtergevel, is de lichtere tint van de bovenste halve meter muurwerk. Zou er een verhoging hebben plaatsgevonden? Wat tenslotte nog opvalt is het dak van het voorste gedeelte. De dakhelling op de foto is steiler dan die van het huidige pand. Bovendien is de dakvoet veel lager en is het dak voorzien van windveren. Wat er gebeurd moet zijn, laat zich raden. De zijgevels zijn opgehoogd zodat de voormalige zolderverdieping een volwaardige verdieping werd. Doordat er moderne dakpannen werden toegepast kon de dakhelling flauwer worden. Waarschijnlijk gebeurde dit eind jaren vijftig of begin jaren zestig. Het ontstane beeld past namelijk vrij goed in de wijze van bouwen uit die tijd. Alleen zal de ophoging wel zichtbaar zijn geweest in de gevel. Door de aangebrachte pleisterlaag met schijnvoegen is dit bouwspoor aan het zicht onttrokken.

3. Globale bouwgeschiedenis van Gouderaksedijk 56.

I.

Omstreeks 1886 werd er tussen twee bestaande huizen aan de dijk, een nieuw dijkhuis gebouwd. Het voorste gedeelte van 7,6 x 4,5 meter, bestond uit een begane grond en een zolderverdieping. Een muur verdeelde dit deel van het huis in een voor- en achtergedeelte. Aan de voorzijde lagen de vloerniveau's enkele decimeters hoger dan achter. Over beide gedeelten lag een doorlopend zadeldak. Achter dit 7,6 meter diepe gebouw lag een smallere achterbouw van 3,2 x 5,1 meter. Hoe dit gedeelte er uit zag is onbekend. Eerder stond hier een schuur. Er dient rekening mee te worden gehouden dat muurwerk van de schuur werd opgenomen in deze achterbouw.

In 1902 stond er achter dit gebouw een breder gebouw van c.7 meter lengte. Van dit gebouw is niet meer bekend dan dat het onderdeel uitmaakte van een scheepswerf.

II.

In 1909 werd de smallere aanbouw vervangen voor een aanbouw van 4,4 x 5,1. Deze aanbouw had een begane grond met daarboven een plat dak. In de aanbouw waren een woonvertrek, een werkplaatsje en privaat ondergebracht. Het nogal altijd bestaande vierkante aanbouwtje tegen de linker zijgevel, met een entreefunctie, zal ook in 1909 zijn gebouwd. Hoewel de bouwtekening nieuw muurwerk laat zien voor de drie gevels van het gebouwdeel dat 1909 verrees, is het toch niet uitgesloten dat er ouder muurwerk resteert. Een verspringing aan de buitenzijde van deze muur, die overigens is gelegen aan de binnenzijde van een aanbouw van het buurpand, kan als aanwijzing hiervoor worden geïnterpreteerd.

III.

In 1957 werd het gebouwdeel uit 1909 een meter naar achter verlengd. Merkwaardig genoeg laat de tekening van de bestaande toestand, voorafgaand aan deze verbouwing, een andere gevelindeling zien dan een foto uit 1946. Op deze tekening, heeft de nieuw te maken gevel dezelfde gevelindeling als de bestaande.

De verlenging van de achterbouw is in de rechter zijgevel duidelijk zichtbaar. Of de oude achtergevel tussen 1946 en 1957 een keer sterk is gewijzigd of dat de bestaande toestand in 1957 niet correct is getekend, is niet duidelijk.

IV.

Vermoedelijk omstreeks 1960 is de zolderverdieping van het voorhuis ingrijpend gewijzigd. De zijmuren zijn hoger opgetrokken zodat het een volwaardige verdieping werd. Het nieuwe dak kreeg een flauwere dakhelling.

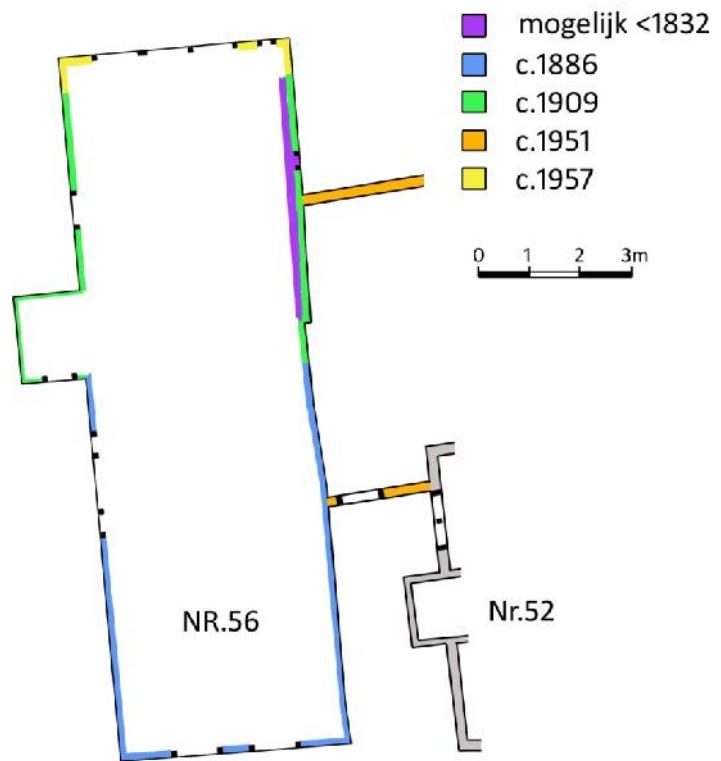
4. Datering van het huidige pand.

De datering van de verschillende gebouwdelen volgt vrij direct uit de hiervoor geschatte globale bouwgeschiedenis.

Hoewel de kans daarop niet heel groot is, bestaat de mogelijkheid dat er restanten van een schuurtje, dat is afgebeeld op de kadastrale minuut, zijn opgenomen in het gebouw. De verspringing in de rechter zijmuur zou een klamp kunnen zijn die mogelijk is aangebracht om oud werk recht te doen lijken en te versterken. Zoals al ter sprake kwam is de locatie van de verspringing op de tekening geen gevolg van een opmeting. Het is een vrij grove schatting.

Het huis dat omstreeks 1886 werd gebouwd aan de dijk lijkt nog goeddeels aanwezig, waarbij moet worden opgemerkt dat het wel is opgehoogd, hetgeen op deze dateringplattegrond niet zichtbaar is.

De achteraanbouw kwam in 1909 tot stand zoals zichtbaar op de bouwtekening van dat jaar. In 1957 werd dit gebouwdeel met een meter verlengt naar achteren. De aanbouw van het buurpand van omstreeks 1951 werd bij de bouwgeschiedenis van dat pand besproken.

5. Waardering

Het pand was niet toegankelijk. Alleen de buitenzijde is opgenomen. Mede dankzij de archivalia viel er toch een globale bouwgeschiedenis te reconstrueren. Maar om het pand te waarderen is dit toch wel een beperking.

Het pand is opgericht als woning bij de werf. In die zin heeft het cultuurhistorische- en ensemble waarde. Ook heeft het pand stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de dijkbebouwing die hier aan de rivierzijde ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste.

Het beeld van de buitenzijde wordt voor een belangrijk deel bepaald door de hoge zolderverdieping en de flauwe dakhelling. Het geeft het pand de uitstralings alsof het dateert van rond 1960.

Tegelijkertijd klopt dat niet met de schijnvoegen, de schuiframen op de begane grond en het rozetanker, maar die discrepantie zal niet iedereen opvallen.

Aangezien het voorhuis is opgericht omstreeks 1886 en de achterbouw in 1908, zijn er mogelijk interessante zaken aan te treffen aan de binnenzijde. Te denken valt aan een interessante trap, een aardig stucplafond, een schouw, een restant van de kapconstructie, een balkenplafond, interessante afwerkingen als een lambrisering, een schildering, oude behangsels, tegelplateaus of een bijzondere vloerafwerking.

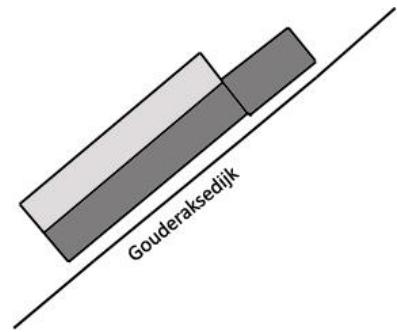
Bouwhistorische verkenning Gouderaksedijk 58

1. Beschrijving van het bestaande gebouw.

Hoofdform van het bouwvolume

Het gebouw bestaat uit een stenen hoofdgebouw met houten aanbouw. Beide gebouwdelen liggen in de lengterichting langs de dijk. Het hoofdgebouw heeft een oppervlakte van circa 36,5x12 meter, de bijbouw van 13x7 meter. Het hoofdgebouw bestaat uit een begane grond van ruim 4 meter hoogte met daarboven een zolderverdieping. Het gebouw heeft een zadeldak met de nokrichting evenwijdig aan de dijk. De aanbouw bestaat uit een enkele verdieping met daarboven een lessenaardak, waarvan de lage kant aan de dijkzijde ligt. Op het hoofdgebouw liggen damwandplaten als dakbedekking, bij de aanbouw is dit eterniet.

Beschrijving van de buitenzijde.

Aan **de gevel langs de dijk** is zichtbaar dat de dijk na de oprichting van dit gebouw, is verhoogt. Hoewel het gebouw bijna aan de weg op de dijk ligt, is de onderzijde van de gevel decimeters lager dan het wegdek.

Deze gevel is opgetrokken in halfsteens muurwerk tussen stalen kolommen. De kolommen verdelen de gevel in twaalf vakken. De indeling van de meeste vakken is gelijk. Onder een segmentboog is er een venster met een stalen raam in het midden van het vak. Recht boven de dagkanten van het venster bevinden zich twee rozentankers. Het muurwerk is gepleisterd met cement. Het stalen raam heeft een tussendorpel. Onder de dorpel is het raam middels roeden in 4x4 ruitenvelden ingedeeld, daarboven is dat 2x4.

Het vak geheel rechts in de gevel is afwijkend. Dit vak is breder. Er bevindt zich een deuropening en een venster met een dubbel raam. De deuropening heeft een houten kozijn met bovenlicht. De bovenzijde van dit kozijn heeft geen boog. Het houten kozijn is tegen de stalen ligger aan geplaatst. De dubbele ramen, die tegen elkaar aan zijn gelegen hebben dezelfde indeling als de overige ramen. Ook in dit brede vak bevinden zich twee rozentankers. De afstand tussen de ankers is iets groter dan de afstand tussen anker en de stalen kolom. In het pleisterwerk zijn schijnvoegen aangebracht.

De **rechterzijgevel** gaat voor een groot deel schuil achter de houten aanbouw. Het gedeelte rechts van deze aanbouw is op de begane grond geheel vernieuwd. Een stalen ligger, die onderdeel uitmaakt van de verdieping- of zoldervloer en die in het gevelvlak is gelegen, vormt de grens tussen het vernieuwde gedeelte en de grotendeels oorspronkelijk bovenzijde. In het vernieuwde gedeelte

bevindt zich een grote roldeur en een kleine deur rechts daarvan. Het resterende oppervlak is opgetrokken in grote blokken kalkzandsteen.

Het gevelvlak boven de stalen vloerligger is net als de voorgevel middels stalen kolommen verdeelt in vakken. Drie kolommen, of vijf met de hoekkolommen meegerekend, verdelen de geveltop in vier vakken. Links in de gevel, boven het lessenaardak van de aanbouw, is zichtbaar dat ook onder de stalen ligger een kolom aanwezig is. De indeling in vier vakken bestond vroeger waarschijnlijk ook op de begane grond. In het vernieuwde gedeelte rechts is deze indeling echter verloren gegaan.

Links in de gevel, boven het lessenaardak van de aanbouw en vlak boven de vloer ligger, bevindt zich een deuropening. De deuropening lijkt niet oorspronkelijk te zijn. In de huidige ruimtelijke context heeft de deur geen functie. Vermoedelijk heeft de deur eerder toegang verschafft naar een plat dak van een voorganger van de aanbouw.

In de middelste twee vakken bevinden zich dezelfde stalen ramen als ook in de zijgevel zijn te vinden. Daarboven, niet ver onder de nok bevinden zich nog twee ronden stalen ramen.

De achtergevel dateert grotendeels uit het vierde kwart van de twintigste eeuw. Onderin zijn dezelfde grote kalksteen blokken te zien die ook zijn toegepast in de rechter zijgevel, daarboven lichtdoorlatende golfplaat. De blokken bevinden zich tussen stalen kolommen. Net als de voorgevel is de achtergevel verdeeld in twaalf vakken tussen deze kolommen, die waarschijnlijk uit bouwtijd van deloods stammen. Geheel rechts in de gevel bevindt zich een deuropening. De golfplaten zijn er gedeeltelijk overheen aangebracht, zoals zichtbaar op de foto. Links bovenin bevindt zich een dakkapel met daarin een dubbel deur.

De rechter zijgevel is gedeeltelijk aan het zicht ontrokken door een transformatorhuisje dat er in de jaren twintig van de twintigste eeuw tegenaan is gebouwd.

Net als de voorgevel is deze gevel opgetrokken uit halfsteens muurwerk tussen stalen kolommen.

Drie kolommen plus twee hoekkolommen zorgen voor een vierdeling. Een stalen ligger behorende tot de zoldervloer is ten dele zichtbaar in de gevel. De linker kolom bevindt zich onder de ligger meer naar het midden dan de kolom daarboven; zij liggen niet in elkaars verlengde. De onderste kolom lijkt jonger te zijn.

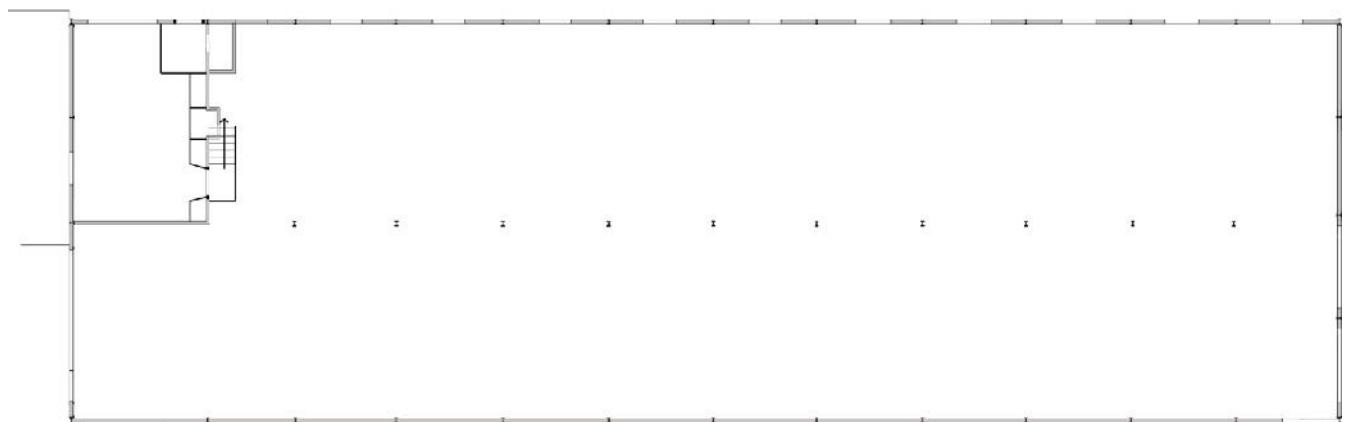

Op de begane grond bevinden zich twee rechthoekig venster die geblindeerd zijn met underlayment platen. Bovenin zijn in de pleisterlaag twee contouren van vensters te ontwaren. Vanaf de binnenzijde is zichtbaar dat hier twee dezelfde stalen ramen aanwezig zijn als in de voorgevel. Ze zijn dichtgezet met blokken kalkzandsteen.

Binnenzijde

De binnenzijde van deloods op de begane grond, is voornamelijk een grote open ruimte. De enige afgeschermd ruimte bevindt zich in de hoek grenzend aan de aanbouw en aan de dijk. Deze ruimte, die verder "kamertje" zal worden genoemd, is niet te betreden vanuit de rest van de loods. Het kamertje is ontsloten via de aanbouw en via de voordeur aan de Gouderaksedijk. De trap naar de zolderverdieping is alleen toegankelijk vanuit dit kamertje.

Gouderaksedijk

In het verleden was het overigens wel mogelijk om het kamertje te betreden vanuit deloods. Een dichtgezette doorgang is duidelijk zichtbaar in muur grenzend aan de zijgevel van deloods. Het kamertje bevindt zich achter het brede vak, zoals ter sprake kwam bij de beschrijving van de voorgevel. De afstand tussen de stalen kolommen in de voorgevel is in dit vak 3,8 meter, terwijl die verder ca.3 meter is. Overigens is het aangrenzende vak met het dichtgezette venster afwijkend smaller, namelijk 2,5 meter.

In het kamertje bevindt zich een kastenwand. De doorgang naar de trap en twee wanden van een halletje achter de voordeur zijn geïntegreerd in deze kastenwand. Een wc, toegankelijk vanuit het halletje achter de voordeur, bevindt zich in het volgende vak. Ook een kastruimte steekt voorbij de muur die aansluit op de stalen kolom in de voorgevel. Overigens heeft deze uitstulping maar een hoogte van c1,7 meter. Het vormt een merkwaardig blok muurwerk onder de trap. In de kastruimte rechts van de toegang naar de trap ontbreekt de deur. Deze kastruimte is in gebruik als meterkast.

Deloods buiten het kamertje is op de begane grond een open ruimte. Over de inrichting valt weinig te vermelden. **De constructie** van het gebouw is echter tamelijk bijzonder. Bij de besprekking van de gevels werd al vermeld dat deze bestaan uit stalen kolommen met daartussen halfsteens muurwerk. De kolommen in de voorgevel zijn vanwege het aansluitende muurwerk, slechts beperkt waar te nemen. Waarschijnlijk zijn het I-profielen met een hoogte van 16cm. Dit geldt in ieder geval voor de kolommen in de achtergevel, die de aanduiding Hoesch NP16 hebben. NP zal voor Normaal Profiel staan, of meer precies: Normal Profil; Hoesch was een grote Duitse staalfabrikant. Tussen de tegenover elkaar staande kolommen in de voor- en achtergevel zijn op een hoogte van circa 4,3 meter boven het vloeroppervlak van deloods, stalen liggers bevestigd. Zij dragen de zoldervloer. Op de liggers is de aanduiding Krupp NP 18 te vinden. Ook Krupp was een grote Duitse staalfabrikant.

Wanneer de Duitse standaard in het begin van de 19^e eeuw dezelfde is als de hedendaagse Europese, zou het NP18 een breedte moeten hebben van 91 mm en het NP16 van 82. Het is niet nagegetallen.

De ligger is aan de staander bevestigd met een geklonken constructie waarbij T-profielen en een driehoekige stalen plaat zijn gebruikt. Zowel tegen de staander als de ligger is een T-profiel geklonken, waarbij de vlakke kant van het profiel tegen de buitenzijde van een flens van de staander of ligger is geplaatst. De driehoekvormige plaat is verbonden met beide T-profielen, aan de kant van het denkbeeldige pootje van de T. Op de foto is te zien dat aan de voorzijde van de plaat een strip is gelast. Dit is een latere toevoeging.

De afstand tussen de stalen liggers is circa 3 meter. Tussen de liggers en evenwijdig daaraan, bevinden zich steeds twee houten balken. Dit geldt ook voor het brede eerste vak. Deze houten balken zijn verbonden met de voorgevel middels de genoemde rozetankers. Met een doorsnede van 8x10cm zijn de balken nogal licht, zeker in relatie tot de overspanning van 11,5 meter. Om de 2,8-3,0 meter worden de balken echter ondersteund door een hoekprofiel dat tussen de stalen liggers is gemonteerd. De eerste ligt vlak langs de muur zoals zichtbaar op de onderstaande foto (midden) waarop ook de veer van het rozetanker is te zien. Het hoekprofiel bevindt zich net boven de onderste flens. Het is waarschijnlijk verbonden geweest met de liggers middels een klinknagel, die op de onderstaande foto (links) echter ontbreekt. Per vak zijn er steeds vijf hoek profielen, twee langs de gevels en drie daartussen, waarvan er één is te zien op de afbeelding hieronder rechts. De vloerdelen boven de balken en de ligger zijn 32mm dik.

De stalen liggers worden in het midden ondersteund. Op de plattegrond van deloods, 2 pagina's terug, is in het midden onder elke ligger een kolom getekend. Dat is een vereenvoudigde weergave. Aan de kant van de ingang bevindt zich een onderslagbalk. De kolommen waar deze op rust, staan niet onder elke ligger. Achterin deloods bevindt zich een geïmproviseerde onderslag. Aan de

onderkant van de zoldervloer is een afdruk te zien van een voormalige muur die in het verleden een aantal liggers zal hebben ondersteund.

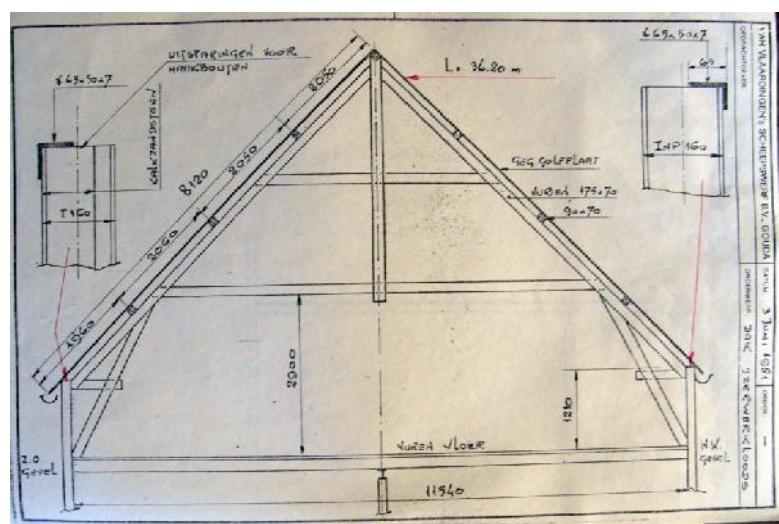
De verankering van de stalen ramen is opmerkelijk te noemen. Het halfsteens muurwerk maakt een verankering in het midden van de muur lastig. In plaats daarvan is het raam aan de boven- en onderzijde gemonteerd op stalen hoekprofielen die verbonden zijn met de kolommen. De hoekprofielen zijn gedeeltelijk opgenomen in het muurwerk. Het afgebeelde venster, hieronder links, bevindt zich in de zijgevel op de zolderverdieping. De overige vensters hebben een zelfde bevestiging. Op de begane grond is een aantal ramen aan de binnenzijde voorzien van een houten voorzetkozijn ten behoeve van luiken.

De kapconstructie is tamelijk traditioneel met houten spanten met kreupele stijlen. De bevestiging van deze constructie met de staalconstructie kan hier niet onbenoemd blijven. De kreupele stijl staat op de vloer tegen de stalen kolom. Vermoedelijk is deze stijl door het vloerhout heen verbonden met de stalen ligger. Het spantbeen is met de staalconstructie verbonden middels een hoekijzer en een nagel, zoals zichtbaar op onderstaande foto (midden). Het blokkeel ligt naast de stalen kolom en is in de muur waarschijnlijk daarmee verbonden. De stalen kolommen zijn aan de bovenzijde met elkaar verbonden middels een stalen hoekprofiel dat over de buitenhoek van het muurwerk ligt. Het is denkbaar dat het blokkeel is verbonden met dit hoekprofiel

De kapconstructie bestaat uit elf spanten die in beide dakvlakken met drie gordingen en een nokgording, met elkaar zijn verbonden. Het spant heeft een dubbele spantbalk en een makelaar die de nok verbindt met deze twee spantbalken. De spantbenen zijn aan de bovenzijde verbonden met de makelaar middels een zogeheten gesloten pen en gatverbinding met tand.⁴³ (Zie afbeelding midden.)

Bij de verbinding van de kreupele stijl en het spantbeen zijn verschillende ijzerwaren gebruikt. Door de beide elementen loopt een lange bout of draadeind. Daarnaast ligt er een metalen stroop over beide elementen die tevens is verbonden met de onderste gording (zie afbeelding rechts).

⁴³ G.Berends, *Historische houtconstructies in Nederland* (Apeldoorn 2003) 105

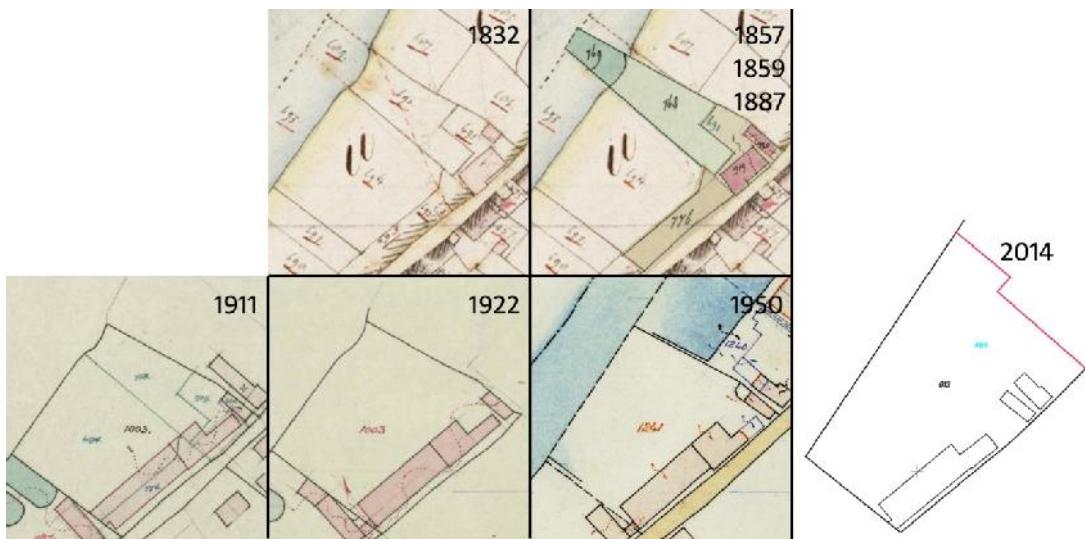
Op de zolderverdieping staat een enkele muur. Deze bevindt zich onder het spant en boven de muur op de begane grond. De muur beneden besloeg maar de halve breedte van het gebouw. Op de zolder wordt de volle breedte beslagen. Aangezien de muur onder het spant staat, bevindt die zich tevens op een stalen ligger. Achter de muur is een kantoorruimte. Deze ruimte bevindt zich dus boven het kamertje op de begane grond maar over de volle breedte van het gebouw.

2. Gegevens uit archivalia

Kadastrale hulpkaartjes

Het vroegste hulpkaartje waarop het gebouw is vastgelegd dateert van mei 1911. De kadastrale kaart van het terrein van de scheepswerf had tussen 1832 en 1911 al een aantal veranderingen ondergaan. In 1857 was er een stuk grond en water afgestaan aan de toenmalige buurman ter rechterzijde. In 1859 ging er een stukje dijk over naar de buurman ter linkerzijde. En in 1887 was er een nieuw huis opgetekend, dat een eigen perceelnummer had gekregen.

In 1911 werden alle stukken grond behorende tot de werf samengevoegd tot een nieuw perceel C1003. De percelen water werden buiten deze samenvoeging gehouden. Gelijktijdig met het vastleggen van deze nieuwe perceelsituatie werd er een nieuwe werkplaats opgetekend en een wijziging aan het in 1887 verrezen woonhuis geregistreerd. Van deze laatste wijziging is een bouwvergunning uit 1909 bekend. (zie bouwhistorisch verkenning Gouderaksedijk 56.) Van de oprichting van de werkplaats is geen vergunning aangetroffen. Wanneer die precies is gebouwd valt vooralsnog niet met zekerheid te zeggen. Maar vastgesteld kan worden dat het gebouw er in mei 1911 gestaan moet hebben. Ook is duidelijk, het zal nog besproken worden, dat het gebouw er in 1902 nog niet stond.

Een hulpkaart uit oktober 1922 registreerde de oprichting van een nieuw gebouw, tegen de bestaande werkplaats. Er werd ook een klein gedeelte gesloopt. Uit het veldwerk, dat is afgebeeld in de cultuurhistorische analyse, blijkt dat het gesloopte gedeelte een aanbouw betreft. Het nieuwe gebouw belandde gedeeltelijk op perceel C1003. Het ander deel is vastgelegd op het perceel van de buurman. Het nieuwe gebouw is een nog altijd bestaand transformatorhuisje.

Het perceelnummer wijzigde in 1946 vanwege de overdracht van de percelen water naar de Staat. Daarbij werd de grens water-land opnieuw vastgesteld. Perceel C1003 veranderde in het iets kleinere perceel C1241. In 1950 werd op dit nieuwe perceel een verandering in de bebouwing vastgelegd. De aanbouw tegen de loods werd ten dele afgebroken. Er veranderde meer toen. Zo blijkt uit een bouwvergunning uit 1948.

De situatie zoals die is vastgelegd op de hulpkaart van 1950 verschilt van de huidige situatie. De aanbouw die in 1950 werd ingekort is daarna nogmaals verkleind. De eerste hulpkaart waarop dit zichtbaar wordt is die van 2014. De wijziging zal zich waarschijnlijk al eerder hebben voltrokken.

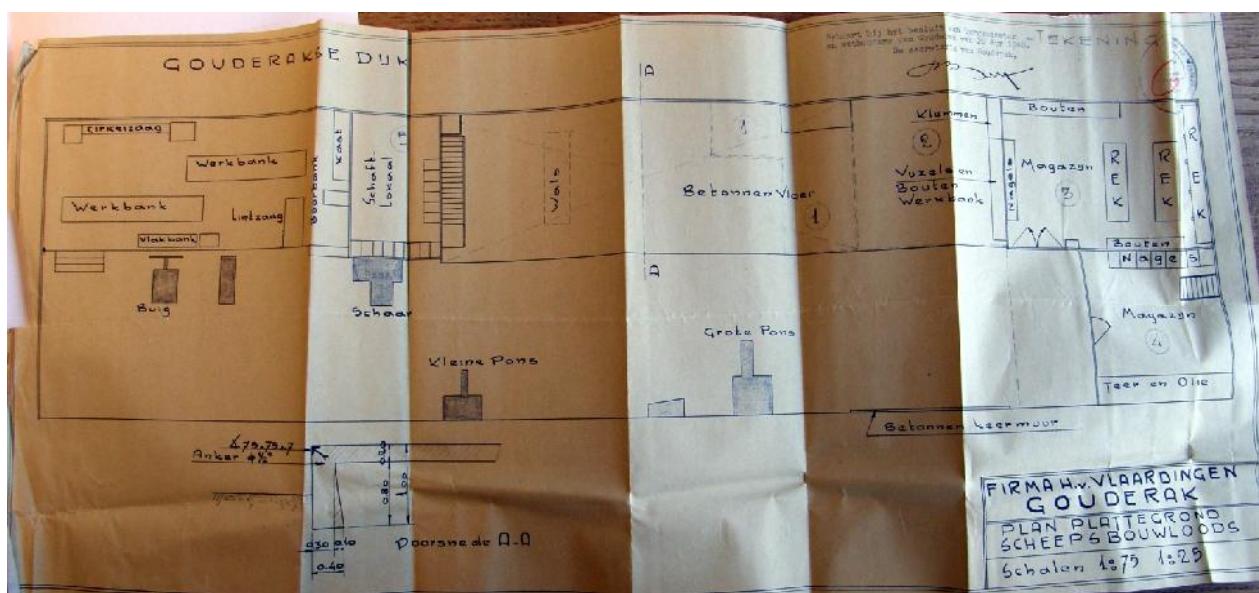
Bouwvergunningen.

Er is een bouwvergunningen aangetroffen uit 1948. Het betreft de indeling van deloods. Verder zijn er enkele tekeningen aangetroffen uit 1981 waaruit blijkt dat toen het dak is vernieuwd.

Vergunningen uit 1948

Bij een vergunning uit 1948 bevindt zich de onderstaande tekening. De aanvraag betreft, *het uitbreiden van de hout- en scheepsmakersloods en storten van keermuren*,⁴⁴ Wat er nu precies gewijzigd is, blijft onduidelijk. Bij de vergunning bevindt zich ook een tekening van een gebouw aan de andere zijde van het terrein, buiten het huidige perceel L613. Dat de onderstaande tekening betrekking heeft op de hier onderhavige loods was aanvankelijk niet helemaal zeker. De verhouding lengte: breedte in de tekening, klopt niet helemaal. De zoldertrap en het schaftlokaal met de schematisch getekende kastenwand, in combinatie met de aangegeven Gouderaksedijk gaven uiteindelijk uitsluitsel. De tekening heeft betrekking op zowel de stenen loods als op de houten uitbouw. Of de tekening de bestaande toestand of een nieuw te maken situatie weergeeft, is niet duidelijk. Op de hulpkaart die na deze verbouwing is opgemaakt, verdwijnt een gedeelte van de houten aanbouw.

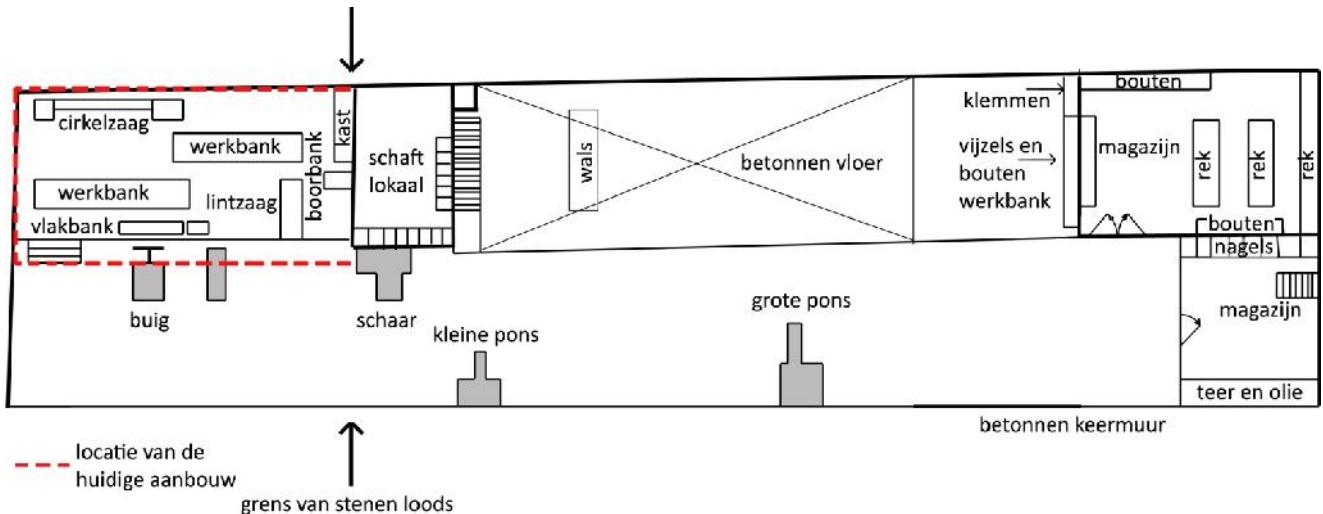
De tekening geeft een aardig beeld van de voormalige indeling. Om die reden is er dan ook een beter leesbare bewerking van gemaakt, die is afgebeeld op de volgende pagina.

Door het hulpkaartje uit 1950 te vergelijken met de tegenwoordige situatie, zoals hieronder gebeurt, blijkt dat de huidige aanbouw zo ongeveer samen valt met de houtwerkplaats op de plattegrond uit 1948. Het is aangegeven op de bewerking van de tekening op de volgende pagina.

⁴⁴ SAMH toegang 778, inv.nr.310

Verbouwing in 1981.

De tekening van een spant, die een paar pagina's hiervoor is weergegeven behoort bij deze verbouwing. Het gaat om het plaatsen van nieuwe dakplaten. Bij de bestaande toestand staat vermeld dat er eerder gegalvaniseerde golfplaten op het dak lagen. Waarschijnlijk is bij deze verbouwing ook de huidige achtergevel tot stand gekomen. Naast de damwandplaten die op het dak liggen, zijn er voor de lichtdoorlatendheid ook polyster-met-glasvezel-gewapende-golfplaten gebruikt. Het zijn waarschijnlijk dezelfde platen als die zijn toegepast in de gevel.

Op de hiernaast afgebeelde luchtfoto uit 1936, is te zien dat er toen ook plaatmateriaal was toegepast om de achtergevel te bekleden. Het is lastig om hier zekerheid over te verkrijgen maar het afgebeelde materiaal heeft veel weg van gegalvaniseerde golfplaat. 45 jaar later lag er volgens de bouwtekening in ieder geval dergelijk materiaal op het dak. Het is natuurlijk interessant om te weten of dit ook het materiaal was waar het gebouw oorspronkelijk mee werd bekleed.

Het materiaal was in de bouwtijd beschikbaar. Het procedé van galvaniseren, zowel thermisch als elektrisch, is al sinds de eerste helft van de 19e eeuw bekend.⁴⁵ Advertenties voor *gegolfde gegalvaniseerde platen*, zijn terug te vinden vanaf c.1890. De onderstaande advertentie geeft een indruk over de ruime beschikbaarheid van het materiaal, in de tijd dat het pand werd gebouwd.

Bericht de ontvangst van 15000 Kilo
Gegolfde, Gegalvaniseerde IJzeren Platen,
waarvan een groot gedeelte **zoo goed als nieuw is;** in verschillende lengten, vanaf 3.35 Meter en korter.
Tevens geregeld prachtige 2e handsch
Vlam- en Gaspijpen,
in verschillende lengten en dikten.
T, L, C en O IJZER
en een grote partij *balken* en *rails* op magazijn, benevens *poelies*, *layers*, *assen*, *hangers*, *drijfriemen* en 2e handsch machinerieën.
Magazijn : ^{Aanbevolend.}
BELTSTRAAT 44. Jac. VROMEN.

Tubantia, 18 november 1911

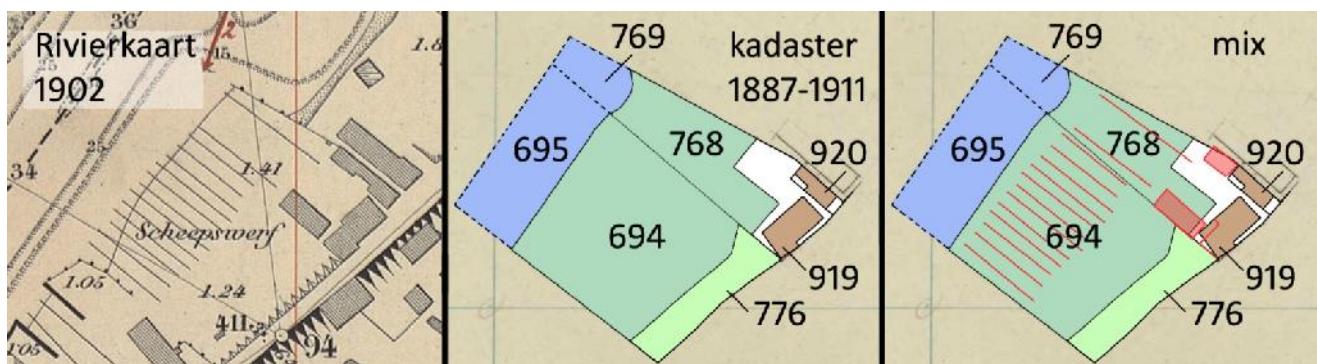
⁴⁵ P.Bot, *Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur* (Alphen a/d Rijn 2009) 337

Overige bronnen

De oprichter en eerste eigenaar van de scheepswerf was Jan Willem Eijkenaar. In 1883 kocht hij het rechter gedeelte van het later perceel C1003 en het daarachter liggende stuk rivier, eerder benoemd als kavel 2. In 1887 werd door het kadaster een nieuw huis opgetekend op dit terrein. Een jaar eerder had Eijkenaar samen met zijn broers de andere helft van het latere perceel C1003 en het daarachter gelegen stuk rivier, ofwel kavel 1, erbij gekocht. Nadat Eijkenaar in 1890 zijn broers had uitgekocht, verkocht hij in 1892 de scheepswerf. In de tussenliggende periode werden er door het kadaster geen wijzigingen vastgelegd wat betreft de bebouwing. Hetgeen Eijkenaar in 1892 verkocht luidde echter: *eene schipstimmerwerf met veertien dwars en langssleephellingen, gebouwen, schuren, smederij, twee woonhuizen en erven staande en liggende aan den Gouderaksedijk te Gouderak.*⁴⁶

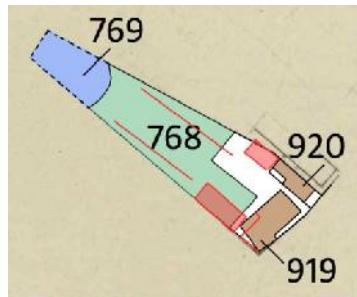
Het kadaster had duidelijk niet alle bebouwing vastgelegd. Het duurde tot 1911 voordat het kadaster een nieuwe opmeting deed aan de terreinen. Daarmee dient de vraag zich aan: stond de bebouwing die het kadaster in 1911 vastlegde daar niet al veel langer? Is het denkbaar dat Eijkenaar degene was die deloods liet bouwen?

Een aanvullende bron kan gelukkig enige helderheid verschaffen. Naast het kadaster was het ook Waterstaat die in deze periode uitvoerige en betrouwbare opmetingen deed. De rivierkaart van 1860 kwam al aan de orde. Deze kaart bleek een goede aanvulling te zijn op de kadaster gegevens met betrekking tot kavel 3. De omzetting van rietland in een dok of balkengat werd door het kadaster niet vastgelegd op een kaart maar is weldegelijk terug te vinden op de rivierkaart. De rivierkaart van 1860 kreeg voor dit stuk IJssel een opvolger in 1902. Die kaart laat op de percelen van Eijkenaar niet alleen aanvullende bebouwing zien, ook de sleephellingen zijn erop afgebeeld.

Op het kaartje rechts zijn de bouwwerken op de percelen van Eijkenaar, die zijn opgetekend op de rivierkaart maar die ontbreken op de kadastrale kaart, met rood aangegeven. De gebouwen blijken precies op de perceelgrens te hebben gestaan. Waarschijnlijk zijn ze gebouwd toen Eijkenaar alleen nog maar het rechter kavel bezat. De sleephellingen op dit kavel zijn langer en liggen verder uit elkaar. Het is vrij aannemelijk dat dit de langsleephellingen zijn die bij de verkoop in 1892 worden vermeld. Het brede kavel dat Eijkenaar in 1886 samen met zijn broers kocht, werd kennelijk gebruikt om een dwarshelling op te bouwen.

De gecombineerde gegevens van het kadaster en de rivierkaart geven zo wel een aardig beeld van de vermoedelijke inrichting van de werf waarmee Eijkenaar omstreeks 1883 was begonnen, zoals hier rechts zichtbaar is.

⁴⁶ Notaris G.C. Fortuyn Droogleever, d.d. 11 en 18 augustus 1892 (hypothekregister 4, dl. 962, nr.58, kadaster Rotterdam)

De rivierkaart van 1902 toont aan dat Eijkenaar niet de oprichter was van deloods. Dan was deloods immers wel afgebeeld geweest op de rivierkaart. Ook de opvolgers van Eijkenaar, de gebroeders Duijvendijk, bouwden waarschijnlijk niet deloods. Zij bezaten de werf van 1892 tot 1906. Wanneer zij deloods bouwden had dat gebeurd moeten zijn geweest tussen 1902 en 1906. In dat geval zou deze toch wel vermeld zijn geweest in de beschrijving van het verkochte in de transportakte. De beschrijving in de akte uit 1906 lijkt echter sterk op de beschrijving bij het voorgaande transport: *de scheepstimmerwerf met dwars- en langssleephellingen, gebouwen, schuren, smederij, twee woonhuizen en erven in de gemeente Gouderak*⁴⁷

De kopers in 1906 waren de heren Tans en Deegenaar. Volgens de kadastrale legger bouwden zij een werkplaats en een kantoor op perceel 776. Op perceel 919 sloopten zij eerst en vervolgens bouwden zij, waarna een afdak en erf verschenen in de omschrijving op de legger.

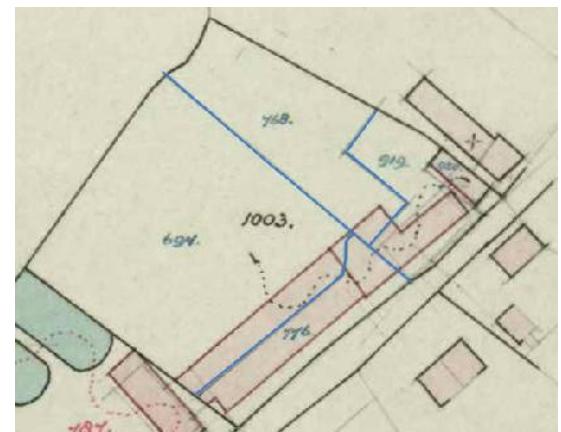
In april 1908 werden de werf getroffen door een hevige brand. Een krantenartikel vermeldt dat *de gehele machineloods met de pas vóór een paar dagen daarin geplaatste nieuwe machines door den brand werden vernield*.⁴⁸

Aangezien de buurman ter linker zijde werd getroffen door waterschade, valt af te leiden dat de door brand getroffen machineloods wel zo ongeveer ter plaatse van de huidigeloods moet hebben gestaan. Na de brand volgde een herbouw. Zouden Tans en Deegenaar de oprichters van deloods geweest kunnen zijn? Zouden zij het gebouw twee keer kunnen hebben gebouwd? Uitgesloten is het niet maar erg aannemelijk al evenmin.

Tans en Deegenaar verkochten de werf op 30 april 1909, de geboortedag van Juliana. De omschrijving in de koopakte vertoont opnieuw grote overeenkomst met de voorgaande twee transporten: *de scheepstimmerwerf genaamd "de Kroonprinses der Nederlanden" met dwars- en langssleephellingen, gebouwen, schuren, smederij, twee woonhuizen en erven in de gemeente Gouderak*⁴⁹.

Maar deze omschrijving kan niet juist zijn. Er waren geen twee huizen meer. Het huis op perceel 919 was namelijk gesloopt en vervangen door, of omgebouwd tot een afdak. En als de omschrijving niet blijkt te kloppen is het ook niet uit te sluiten dat er eenloods stond.

De gebroeders Prins die de werf in 1909 hadden gekocht, gingen volgens de legger daarna over tot het oprichten van nieuwe gebouwen. Hun bouwactiviteiten hadden betrekking op alle percelen, behalve het water. Dus niet alleen op 776 en 919 zoals bij Tans en Deegenaar het geval was, ook de percelen 920, 694 en 768 waren bij de bouw betrokken. De bouwactiviteiten op perceel 920 zullen de achteraanbouw betreffen van Gouderaksedijk 56. In de verkenning van dat pand wordt het besproken. De nieuweloods met aanbouw, die in 1911 werd opgetekend, beslaat oppervlak van alle vier de vervallen percelen: 694, 768, 776 en 920. De hulpkaart is hiernaast nogmaals bijgevoegd. De vervallen perceellijn zijn een beetje extra blauw gemaakt. De beschrijving van het nieuwe perceel 1003 luidde: huis, werkplaats, erf.

Het feit dat de percelen 694 en 768 op de legger van Deegenaar en Tans ongemoeid zijn gelaten, maakt het niet waarschijnlijk dat de vermelde veranderingen op hun legger betrekking hadden op de oprichting van de tegenwoordigeloods.

Dat maakt de gebroeders Prins de meest waarschijnlijke bouwheren van deloods. *Dj1912*, wordt er vermeld bij de *stichting*. Dat maakt 1910 of 1911 tot het bijbehorende bouwjaar.

⁴⁷ onderhandse akte 15 oktober 1906 (hypothekregister 4, dl.1345, nr.21, kadaster Rotterdam)

⁴⁸ Algemeen Handelsblad, 21 april 1908

⁴⁹ notaris Suringar, Rotterdam, d.d. 31 april 1909 (hypothekregister 4, dl.1410, nr.52, kadaster Rotterdam)

Er is nog een argument dat pleit voor de gebroeders Prins als oprichters van deloods. Het argument wordt gevormd door de beschrijving uit de transportakte van 1919, toen de broers de werf verkochten aan Van Vlaardingen: *“de scheepstimmerwerf “de Kroonprinses der Nederlanden” met dwarshelling, ijzerenloods, woonhuis verdere getimmerten, erven en water te Gouderak*⁵⁰.

Het enige ongerijmde bij deze verklaring is het ontbreken van een bouwvergunning. Maar ook wanneer Tans en Deegenaar de oprichters zouden zijn, zou deze ongerijmdheid zich voordoen. De bouwvergunningen van Gouderak zijn namelijk bewaard gebleven vanaf 1906. Misschien heeft het ongebruikelijke gebouw een speciale behandeling gehad waardoor het buiten de gewone kanalen is gebleven. Maar het blijft vreemd.

3. Bouwgeschiedenis en waardering.

Anders dan Gouderaksdijk 52 en 56 het geval is, is de hoofdvorm van het bouwvolume van deloods, sinds de oprichting ervan, nauwelijks aan verandering onderhevig geweest. De veranderingen die toch plaats vonden hadden betrekking op de aanbouwen. Verder is de invulling van de achtergevel een keer veranderd, net als de dakbedekking. Ook aan de indeling van het pand is gewijzigd. In de huidige situatie is het vooral een grote open ruimte maar de tekening uit 1948 laat zien dat het niet altijd zo is geweest. De veranderingen lenen zich niet erg om uit te splitsen in bouwfases.

Dit gebouw is waarschijnlijk gebouwd in 1910. De bouwwijze is een interessante combinatie van moderne- (in zijn tijd) en traditionele constructies. De stalen kolommen en liggers vormen een staalskelet avant la lettre. De kapconstructie is echter een vrij traditionele houtconstructie. Ook de vloer is gedeeltelijk een houten constructie. Tussen de stalen liggers bevinden zich steeds twee houten balken, die er evenwijdig aan lopen. De houten balken worden echter weer ondersteund door stalen profielen. De vloerdelen dragen zowel op de stalen liggers als op de houten balken. De houten balken zijn middels rozetankers verbonden aan het muurwerk.

Wonderlijk is ook de toepassing van halfsteens muren voor de gevels. De constructieve functie van de muren is daarmee sterk afgenoemt. Om die reden zullen de vensters zijn verbonden met de kolommen. Ook de gordingen lijken in de gevel afgedragen te worden op het staalskelet.

In de enige resterende afgesloten ruimte in deloods, eerder aangeduid als “kamertje”, bevindt zich een fraaie kastenwand. Zowel het halletje achter de deur in de voorgevel, als de entree naar de zoldertrap, is er onderdeel van gemaakt. Deze kastenwand is weer traditioneel te noemen.

Deze zeldzame combinatie van moderne en traditionele bouwwijzen is een van de belangrijke kwaliteiten van het pand.

De industriële uitstraling van het pand, voor een belangrijk deel gevormd door de stalen ramen de gepleisterde muren en het robuuste volume, is een andere kwaliteit.

De cultuurhistorische waarde, als tastbare herinnering aan een scheepsbouw industrie die groot was langs de Hollandse IJssel en waarvan al erg veel restanten zijn verdwenen, is een derde kwaliteit.

In samenhang daarmee dient ook de ensemble waarde van het pand te worden vermeld. Wanneer er voor gekozen wordt om de voormalige scheepswerf herkenbaar te herbestemmen, dan geniet het aanbeveling om zoveel mogelijk verschillende elementen te behouden.

Tenslotte heeft het pand een zekere stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de dijkbebouwing die hier aan de rivierzijde ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste.

⁵⁰ notaris Nicolaas Fredrik Cambier van Nooten, d.d. 4 januari 1919 (SAMH 44-627)

Lijst van geraadpleegde archieven en aangehaalde literatuur

Geraadpleegde archieven

Streekarchief Midden-Holland (SAMH):

44. Archieven van de notarissen residerende te Gouda, 1843-1935

468. Collectie bouwvergunningen van Gouda

778. Collectie bouwdossiers van Gouderak, 1906-1984

991. Collectie C.J.W. van Waningen met documentatie betreffende Ouderkerk aan den IJssel

Beeldbank

Kadastrale archieven:

Kadaster archiefviewer 2.0, raadpleegbaar in voormalige Rijksarchieven

Kadaster-online - Brondocument - hypothekregister 4

Online krantendatabase Delpher

Aangehaald literatuur

G.Berends, *Historische houtconstructies in Nederland* (Apeldoorn 2003)

P.Bot, *Vademecum historische bouwmateriaal, installaties en infrastructuur* (Alphen a/d Rijn 2009)

W.ten Brinke, *Land en Zee, de Watergeschiedenis van Nederland* (Diemen 2007)

A. van den Brink, "Gespaard Landschap: 1. De Stolwijkersluis en de Geoctrooierde Vervening van de Krimpenerwaard", in *Tidinge van Die Goude* (2003) nr. 2.

A. van den Brink en H. du Pré, "Gespaard landschap, de Zelling Veerstalblok" in *Tidinge van Die Goude* 26 (2008)3 p.87

H. van Duivendijk, *Het liefst eigen baas. De scheepswerven van de familie Duivendijk* (z.p.2016)

J.L. van Eijk, *Geschiedenis van de scheepswerf "Kromhout": samengesteld ter gelegenheid van het zestig jarig zakenjubileum van den heer Jacob van Vlaardingen* (Gouda 1948)

C.J.W.Wanings, *van "Ijselmannen en hun Hollandse IJssel vlot"* (Reeuwijk 1970)

B. de Wit, *Op hoop van zaken, de industrialisatie van Gouda (1813-1913)* (Gouda 2004)

Eigendomsontwikkeling kavel I, percelen C689-C691 Gouderak

Naam, beroep, woonplaats						nummer legger	
volg nr	plaatselijke aanduiding	perceel nr	verwijzing akte	omschrijving eigendom	opp(m²)	verandering	←herkomst;vertrek→

Leendert Boer, Bouwman, Gouderak

9

Polder Veerstalblok							
134	Buitendijks	C692		schuur	25	sloping en vereniging	9,149→
135		C693		dijk	419 "		9,149→
136		C694		rietland	2150	scheiding 1866/4	347,19→
137		C695		Rivier de IJssel	940	id.	347,20→
149		C748		dijk	435	splitsing 1860	←9,134-135;9,152→
152		C776		dijk	435	scheiding 1866/4	←9,149;347,21→

Janna Boer, Capelle aan de IJssel

347

19	buitendijks	C694		rietland	2150	dj1887 Verkoop	←9,136; 562,1→
20		C695		Rivier de IJssel	940	id.	←9,137; 562,2→
21		C776		dijk	435	id.	←9,152; 562,3→

Eijkenaar, Jan Willem, Scheepsbouwmeester, Gouderak

562

Mede-eigenaren: Jozef Anthonie en Pieter Eijkenaar, scheepsbouwmeesters, Gouderak

19	Polder	C694	815/65	rietland	2150	dj1891 scheiding	←347,19; 541,6→
20	Veerstalblok	C695	id	Rivier de IJssel	940	id.	←347,20; 541,7→
21	buitendijks	C776	id	dijk	435	id.	←347,21; 541,8→

Eijkenaar, Jan Willem, Scheepsmaker, Gouderak of Krimpen aan de IJssel

541

6		C694	905/33				
7		C695	id				
8		C776	id				

De verdere gegevens van legger 541 en opvolgers zijn te vinden bij het tweede kavel.

Eigendomsontwikkeling kavel II, percelen C689-C691 Gouderak

Naam, beroep, woonplaats						nummer legger	
volg nr	plaatselijke aanduiding	perceel nr	verwyzin g akte	omschrijving eigendom	opp(m²)	verandering	←herkomst;vertrek→

Jacob van Vliet, Herbergier, Gouderak

100

37	C689	Rivier de IJssel	370	110,9→
38	C690	Boomgaard	890	110,10→
39	C691	Huis en Erf	500	110,11→
44	C689	Rivier de IJssel	370 verkoop 1855	←110,9; 242,1→
45	C690	Boomgaard	890 idem	←110,10; 242,2→
46	C691	Huis en Erf	500 idem	←110,11; 242,3→

Leendert Wouterszn Boer, Bouwman, Kappelle op den IJssel

110

9	C689	Rivier de IJssel	370 verkoop 1855	←100,37; 100,44→
10	C690	Boomgaard	890 idem	←100,38; 100,45→
11	C691	Huis en Erf	500 idem	←100,39; 100,46→

Frans van Vliet, Bouwman, Gouderak

242

1	C689	Rivier de IJssel	370 splitsing 1858	←110,44; 242,8 265,6→
2	C690	Boomgaard	890 idem	←100,45; 242,7 265,7→
3	C691	Huis en Erf	500 dj1871 scheiding	←100,39; 422,4→
7	C768	Boomgaard	830 idem	←242,2; 422,5→
8	C769	Water den IJssel	260 idem	←242,1; 422,6→

Dirk Borkus, Scheepsmaker, Gouda

265

1-5.	C684-C688	Aangrenzende percelen: Berkus was de buurman die een strook van 130m² verwierf van Frans van Vliet		
6	C770		←242,1 265,5	
3	C771		←242,2 265,1-4	

Maria van der Laan, wed.Frans van Vliet

422

4	C691	503/91	Huis en Erf	500 dj1884 verkoop	←242,3; 541,1→
5	C768	id.	Boomgaard	830 idem	←242,7; 541,2→
6	C769	id,	Water den IJssel	260 idem	←242,8; 541,3→

Jan Willem Eijkenaar, Scheepmaker

541

1	Buitendijks	C691	759/56	Huis en Erf	500 dj1888 stichting	←422,4; 541,4-5→
2		C768	id	Boomgaard later:Rietland	830 dj 1893 verkoop	←422,5; 632,3→
3		C769	id	rivier den IJssel	260 idem	←422,6; 632,4→
4	veerstalblok	C919		huis erf	430 idem	←541,1; 632,6→
5		C920		huis erf	70 idem	←541,1; 632,7→
6		C694	905/33	rietland	2150 idem	←562,1;632,1→
7		C695	id	rivier den IJssel	1940 idem	←562,2;632,2→
8		C776	id	hooiland	435 idem	←562,3;632,5→

Nicolaas van Duijvendijk en consorten (bestaande uit Jan en Aart Duijvendijk), Scheepmaker, Gouderak

632

1			1338/54			
		C694	962/58	rietland	2150 dj1907 scheiding	←541,6;601,3→
2		C695	id	rivier den IJssel	940 idem	←541,7;601,4→
3		C768	id	rietland	830 idem	←541,2; 601,5→
4		C769	id	rivier den IJssel	260 idem	←541,3; 601,6→
5		C776	id	hooiland	435 idem	←541,8;601,7→
6	veerstalblok	C919	id	huis erf	430 idem	←541,4; 601,8→
7		C920	id	huis erf	70 idem	←541,5; 601,9→

Nicolaas van Duijvendijk, Scheepmaker, Gouderak

601

3	veerstalblok	C694	1339/81	rietland	2150 dj1907 verkoop	←632,1; 759,1→
4	buitendijk	C695	id.	rivier den IJssel	940 idem	←632,2; 759,2→
5	idem	C768	id.	rietland	830 idem	←632,3; 759,3→
6	idem	C769	id.	rivier den IJssel	260 idem	←632,4; 759,4→
7	idem	C776	id.	hooiland	435 idem	←632,5; 759,5→
8	veerstalblok	C919	id.	huis erf	430 idem	←632,6; 759,6→
9	idem	C920	id.	huis erf	70 idem	←632,7; 759,7→

**Hendrik Martens Deegenaar, Houthandelaar, Rotterdam
Bernardus Tans, Aannemer van zware transporten, Rotterdam**

759

1	veerstalblok	C694	1345/21	rietland	2150 dj1910 Verkoop	←603,3; 795,1→
---	--------------	------	---------	----------	---------------------	----------------

Kavel II gegevens uit de leggers

2	buitendijk	C695	id.	rivier den IJssel	940 idem	←603,4; 795,2→
3	idem	C768	id.	rietland	830 idem	←603,5; 795,3→
4	idem	C769	id.	rivier den IJssel	260 idem	←603,6; 795,4→
5	idem	C776	id.	hoiland	435 dj1908 stichting	←603,7; 759,8→
6	veerstalblok	C919	id.	huis erf	430 dj1908 sloping en stichting	←603,8; 759,9→
7	idem	C920	id.	huis erf	70 dj 1910 verkoop	←603,9; 795,7→
8	buitendijk	C776		werkplaats, kantoor, erf	435 dj 1909 herbouw	←759,5; 759,10→
9	veerstalblok	C919		afdak, erf	430 dj 1910 verkoop	←759,6; 795,6→
10	buitendijk	C776		werkplaats, kantoor, erf	435 idem	←759,8; 795,5→

Albertus Prins, Scheepsbouwer
Jan Prins, Scheepsbouwer

795

1	veerstalblok	C694	1410/52	rietland	2150 dj1912 stichting vereeng.	←759,1; 795,10→
2	buitendijk	C695	id.	rivier den IJssel	940 dj1913 belastbaarstelling	←759,2; 795,11→
3	idem	C768	id.	rietland	830 dj 1912 stichting vereeng.	←759,3; 795,10→
4	idem	C769	id.	rivier den IJssel	260 dj1913 belastbaarstelling	←759,4; 795,12→
5	idem	C776	id.	werkplaats, kantoor, erf	435 dj1912 stichting vereeng.	←759,10; 795,10→
6	veerstalblok	C919	id.	afdak, erf	430 dj1912 Herbouw vereeng.	←759,9; 795,10→
7	idem	C920	id.	huis erf	70 dj1911 Herbouw	←759,7; 795,9→
9	IJsseldijk	C920		huis, erf	70 dj1912 Herbouw vereeng.	←795,7; 795,10→
10	buitendijks	C1003		huis, werkplaats en erf	3915 dj1920 verkoop	←795,1,3,5,6,9; 928,3→
11		C695		water	940 idem	←795,2; 928,1→
12		C769		water	260 idem	←795,4; 928,2→

eigenaar: de firma H.van Vlaardingen, Gouda

928

enig firmant: Jacob van Vlaardingen, scheepsbouwmeester, id.

1		C695	1722/108	water	940 dj1947 vereeniging	←795,11; 1210,93→
2		C769	id.	water	260 idem	←795,12; 1210,93→
3	buitendijks	C1003	id.	huis, werkplaats en erf	3915 dj1920 ged.slooping en ..	←795,10; 928,4→
4	idem	C1003		huis, werkplaats en erf	3915 dj1923 slooping en stichting	←928,3; 928,5→
5	IJsseldijk	C1003		huis, werkplaats, erf, ged.transformaterhuisje	3915 dj1947, splitsing vereeniging	←928,4; 1210,93 928,6→
6	idem	C1241		huis,loods, ged.transformaterhuisje	3875 dj1949 Bijnbouw	←928,5; 928,7→
7	idem	C1241		dwarshelling huis,loods, ged.transformaterhuisje	3875 dj1955 successie	←928,6; 1488,2→

de Staat, gewone Domeinen (ivm afsplitsing van de percelen water)

1210

93 IJssel C1248 34830

Jacob van Vlaardingen Gouda

1488

Hubertus (1/3) Cornelis(1/3) en Pietje(1/3) van Vlaardingen, Pietje was getrouwdd met Leonardus Sips

1		C1278		huizen, schaftlokaal,kantoor, loods, scheepswerf, haven	7220 dj1958 Inbreng	←880,15; 1526,2→
2		C1241		ged.transformaterhuisje dwarshelling	3875 idem	←928,7; 1526,1→

J.van Vlaardingen Scheepsbouw- en reparatiewerf Het Kromhout C.V, gevestigd te Gouderak
beherend vennoot: Leonardus Sips, Scheepsbouwkundige, Gouderak

1526

1	IJsseldijk	C1241		huis,loods ged.transformaterhuisje dwarshelling	3875 dj1959 bijbouw, ged.vernieuwing	←1488,2; 1526,3→
2	idem	C1278		huizen, schaftlokaal,kantoor, loods, scheepswerf, haven	7220 dj1961 stichting enz.	←1488,1; 1526,4→
3	idem	C1241		huis,loods ged.transformaterhuisje dwarshelling	3875 dj1965 vereniging	←1526,1; 1526,6→
4		C1278		huizen, schaftlokaal,kantoor, loods, scheepswerf, haven	7220 dj1963 stichting	←1526,2; 1526,5→
5		C1278		huizen, schaftlokaal,kantoor, loods, scheepswerf, haven	7220 dj1965 vereniging	←1526,4; 1526,5→
6		C1351		huizen, schaftlokaal,kantoor, loodsen, ged.transformatiehuisje, dwarshelling, scheepswerf, haven	11095 dj 1965 Gemeentewijziging	←1526,3,5; Gouda 19453,2→

Kavel II gegevens uit de leggers

**J.van Vlaardingen Scheepsbouw- en reparatiewerf Het Kromhout C.V. gevestigd te Gouderak
beherend vennoot: Leonardus Sips, Scheepsbouwkundige, Gouderak**

19453

2	L120	huizen, schaftlokaal,kantoor, loodsen, ged.transformatiehuisje, dwarshelling, scheepswerf, haven	11095 dj1970 inbreng	←Gouderak 1526,6;23062,4→
---	------	--	----------------------	---------------------------

Van Vlaardingen Scheepswerf en Constructiebedrijf N.V. gevestigd te Gouda **23062**

4	L120	huizen, schaftlokaal,kantoor, loodsen, ged.transformatiehuisje, dwarshelling, scheepswerf, haven	11095 dj1973 Naamswijziging	←19453,2; 24595,4→
---	------	--	-----------------------------	--------------------

Van Vlaardingen's Scheepswerf en Constructiebedrijf B.V. te Gouda **24595**

4	Gouderaksedijk 40, 42, 52, 54, 56, 58	L120	huizen, schaftlokaal,kantoor, loodsen, ged.transformatiehuisje, dwarshelling, scheepswerf, haven	11095 1986 verkoop	←23062; 33402,2 24595,6→
6	Gouderaksedijk 52-58	L368	huizen, kantoor, schaftlokaal, loodsen,haven,ged.transform atiehuisje, dwarshelling, scheepswerf	10470	←24595,4

Pietje van Vlaardingen (geb.13-3-1919) getrouwde met Leonardus Sips, Gouda **33402**

2	Gouderaksedk40 L368	Huis, erf, Schuur	625	←24595,4
---	---------------------	-------------------	-----	----------

Eigendomsontwikkeling kavel III, percelen C684-C688 Gouderak

Naam, beroep, woonplaats							nummer legger
volg nr	plaatselijke aanduiding	perceel nr	verwijzing akte	omschrijving eigendom	opp(m ²)	verandering	←herkomst;vertrek→

Willemijntje Mattijnjon (Mattenson) , Partculiere, Gouda**65**

33	Veerstalblok	C684	Bosch hakhout	470	230,33→
34	Buitendijks	C685	Rietland	1620	230,34→
35		C686	Bosch hakhout	1000	230,35→
36		C687	Rietland	870	230,36→
37		C688	Rivier den IJssel	1060	230,37→

Pieter Oudshoorn gehuwd met Adriane Kruisheer en hun kinderen**230**

33	Veerstalblok	C684	Bosch hakhout	470 verkoop 1857	←65,33; 222,16→
34	Buitendijks	C685	Rietland	1620 idem	←65,34; 222,17→
35		C686	Bosch hakhout	1000 idem	←65,35; 222,18→
36		C687	Rietland	870 idem	←65,36; 222,19→
37		C688	Rivier den IJssel	1060 idem	←65,37; 222,20→

Johannes Bulk, Bouwman en Koopman, Haastrecht**222**

16	Veerstalblok	C684	Bosch hakhout	470 verkoop 1857	←230,33; 265,1→
17	Buitendijks	C685	Rietland	1620 idem	←230,34; 265,2→
18		C686	Bosch hakhout	1000 idem	←230,35; 265,3→
19		C687	Rietland	870 idem	←230,36; 265,4→
20		C688	Rivier den IJssel	1060 idem	←230,37; 265,5→

Dirk Borkus, Scheepsmaker, Gouda**265**

1	polder veerstalblok buitendijks	C684	268/19	Bosch hakhout	470 vereeniging 1858	←222,17; 265,7→
2	"	C685	id.	Rietland	1620 vereeniging 1858	←222,18; 265,7→
3	"	C686	id.	Bosch hakhout	1000 vereeniging 1858	←222,19; 265,7→
4	"	C687	id.	Rietland	870 vereeniging 1858	←222,20; 265,7→
5		C688	id.	Rivier den IJssel	1060 vereeniging 1858	←222,21; 265,6→
6		C770		Water den IJssel	1170 verkoop 1869	←242,1 265,5; 372,1→
7		C771		Scheepsmakerij	4020 stichting 1861	←242,2 265,1-4; 265,8→
8		C786		loods en bergplaats	4020 exp.vrijd.1868	←265,7; 265,9→
9		C786		loods en bergplaats	4020 verkoop 1869	←265,8; 372,2→

Jacob Borkus,Scheepstimmerman**372**

1		C770	459/52	Water den IJssel	1170 dj 1889 verkoop	←265,6; 446,53→
2		C786	id.	loods en bergplaats	4020 verandering van bestemming	←265,8; 372,3→
3		C786		huis,schuur en bergplaats	4020 dj1872 exp.vrijd	←372,2; 372,4→
4		C786		huis,schuur en bergplaats	4020 dj1878 stichting	←372,3; 372,5-6→
5		C855		huis	72 dj1879 verv.vrijdom	←372,4; 372,8→
6		C856		huis schuur en erf	3948 dj 1879 verk.	←372,4; 372,7(+?ontbreekt)→
7		C857		huis schuur en erf	3701 dj 1889 verkoop	←372,6; 446,55→
8		C855		huis	72 dj 1889 verkoop	←372,5; 446,54→

Pieter Visser, Bouwman, Gouderak**446**

53		C770	861/40	Water den IJssel	1170 dj1903 splitsing	←372,1; 446,57-58→
54		C855	id.	huis	72 dj1909 scheiding	←372,8; 785,1→
55		C857	id.	huis schuur en erf	3701 dj1903 verkoop en stichting	←372,7; 446,56 716,1→
56		C967		huis erf	2341 dj1909 scheiding	←446,55; 785,2→
57		C968		Rivier den IJssel	830 dj1909 scheiding	←446,53; 785,3→
58		C969		Rivier den IJssel	340 dj1909 scheiding	←446,53; 785,4→

Floris van Utrecht, Koopman, Gouda**716**

1	Veerstalblok	C966	1205/57	schuur erf	1360 dj 1903 stichting	←446,55; 716,2→
2	"	C966		huis schuur erf	1360 dj1912 verkoop	←716,1; 792*,2→

*legger 792 = is Hubertus van Vlaardingen, de legger is te vinden bij kavel IV

Maarten Visser,koopman, Gouderak**785**

Later: Wijntje Willemijntje Rijkaart, wed. Maarten Visser

1		C855	1377/60	huis	72 dj1947 vereeniging	←446,54; 785,8→
2		C967	id.	huis erf	2341 dj1909 ged.vernieuwing	←446,56; 785,5→
3		C968	id.	Rivier den IJssel	830 dj1913 belastbaarstelling	←446,57; 785,6→
4		C969	id.	Rivier den IJssel	340 idem	←446,58; 785,7→
5		C967		huis erf	2341 dj1947 splitsing vereeniging	←785,2; 785,8 1210,93→

Kavel III gegevens leggers

6	C968	water	830 dj1947 vereeniging	←785,3; 1210,93→
7	C969	water	340 idem	←785,4; 1210,93→
8	C1240	huis,loods,erf,haven	2210 dj 1950 verkoop	←785,1-5(?); 880,11→

Jacob van Vlaardingen, scheepsbouwmeest,Gouda

880

10	ijsseldijk Gouderaksedijk	C1239	houten huis kantoor looden opslagplaats haven	5010 dj 1951 vereniging	←880,9; 880,12→
11	B225	C1240 2878/89	huis,loods,erf,haven huizen kantoren looden	2210 dj 1951 vereniging	←785,8; 880,12→
12	ijsseldijk	C1278	scheepswerf haven huizen kantoren looden	7220 dj1951 sloping stichting	←880,10-11; 880,13→
13	ijsseldijk	C1278	scheepswerf haven huizen kantoor looden	7220 dj1952 aanbouw	←880,12; 880,14→
14	ijsseldijk	C1278	scheepswerf haven huizen schaftlokaal kantoor	7220 dj1953/1954 bijbouw enz	←880,13; 880,15→
15	ijsseldijk	C1278	loodsen scheepswerf haven	7220 dj 1955 successie	←880,14; 1488,1→

Eigendomsontwikkeling kavel IV, percelen C681-C682 Gouderak

Naam, beroep, woonplaats							nummer legger
volg nr	plaatselijke aanduiding	perceel nr	verwijzing akte	omschrijving eigendom	opp(m²)	verandering	←herkomst,vertrek→
Johannes Puts, Steenbakker, Gouderak							76
146	polderveerstalblok	C681		Rivier den IJssel	1380		141,105→
147	buitendijks	C682		Rietland	4080		141,106→
Centijna Blanken, wed. Pieter Kooij, Gouderak							141
105		C681		Rivier den IJssel	1380	onbelastbaar stelling R177	←76,146; 217,101→
106		C682		Rietland	4080		←76,147; 217,102→
Johannes Jacobus van Lange & kinderen, Gouderak							217
101		C681		Rivier den IJssel	1380		←141,105; 221,101→
102		C682		Rietland	4080		←141,106; 221,102→
Johannes Jacobus van Lange, Steenbakker, Gouderak							221
101		C681		Rivier den IJssel	1380	dj 1877 successie	←217,101; 475,123→
102		C682		Rietland	4080		←217,102; 475,124→
Francois Adrianus Johannes Jacobuszn de Lange, Steenfabrikant, Goederak							475
123		C681	817/27	Rivier den IJssel	1380	dj1881 verkoop	←221,101; 512,45→
124		C682	id.	Rietland	4080	idem	←221,102; 512,46→
Jacob Johannes Haverkamp, Scheepbouwmeester, Amsterdam							512
45		C681	711/1	Rivier den IJssel	1380	dj1913 belastbaarstelling	←475,123; 512,61→
46		C682	id.	Rietland	4080	dj1910 verkoop	←475,124; 792,1→
61		C681		Rivier den IJssel	1380	dj1939 vernieuwinhg	←512,45; 1238,1→
Jacob Johannes Haverkamp, Scheepsbouwmeester, Amsterdam							1238
1		C681		Rivier den IJssel	1380	dj1947 verenging enz.	←512,61; 1210*,93→
* legger 1210 = Rijkswaterstaat							
Hubertus van Vlaardingen, Scheepbouwmeester, Gouda							792
1		C682	1395/102	Riet en water	4080	dj1916 verkoop	←512,46; 880,1→
2		C966	1464/34	huis schuur erf	1360	idem	←716,2; 880,2→
Oorsprong perceel C966:							716
Floris van Utrecht, Koopman, Gouda							
1	Veerstalblok	C966	1205/57	schuur erf	1360	dj 1903 stichting	←446*,55; 716,2→
2	"	C966		huis schuur erf	1360	dj1912 verkoop	←716,1; 792,2→
* legger 446 = Peter Visser, die in dj1889 kocht van de erven Borkus en dj1903 verkocht aan van Utrecht (zie overzicht kavel III, C689-691).							
Jacob van Vlaardingen, Scheepsbouwmeester, Gouda							880
1		C682	1588/65	Riet en water	4080	dj1934 stichting	←792,1;880,6→
2	veerstalblok	C966	idem	huis schuur erf	1360	dj1924 sloping herbouw	←792,2; 880,3→
3		C966		schuur erf	1360	dj1947 splitsing veren.	←880,2; 880,9 1210,93→
4		C683	2172/132	hooiland	107	dj1947 vereniging	←654*,36; 880,9→
5		C807	idem	hooiland	109	dj1947 vereniging	←654,38; 880,9→
6		C682		garage erf	4080	dj1941 stichting	←880,1;880,7→
7		C682		kantoor garages erf	4080	dj1944 stichting	←880,6;880,8→
8		C682		kantoor,garage,huis,erf	4080	dj1947 splitsing veren.	←880,7; 880,9 1210,93→
9	Ijsseldijk	C1239		houten huis,kantoor,loodsen en opslagplaats,haven	5010	dj1949 stichting	←880,3,4,5,8; 880,10→
				houten huis,kantoren, loodsen, werkplaats,			
10	Ijsseldijk	C1239		opslagplaats,haven	5010	dj1951 vereniging enz	←880,9; 880,12→
11	Gouderaksedijk	C1240	2878/89	huis,loods, erf, haven	2210	idem	←785*,8; 880,12→
12	Ijsseldijk	C1278		huizen, kantoren, loodsen, scheepwerf haven	7220	dj1951sloping & stichting	←880,10,11; 880,13→
13	Ijsseldijk	C1278		huizen, kantoor, loodsen, scheepwerf haven	7220	dj1952 aanbouw	←880,12; 880,14→
14	Ijsseldijk	C1278		huizen,scheepwerf haven	7220	dj1954 bijbouw enz	←880,13; 880,15→
15	Ijsseldijk	C1278		loods, scheepwerf haven	7220	dj1955 successie	←880,14; 1488,1→

Kavel IV gegevens leggers

legger 654 = Lena Boer wed. Cornelis Lekkerkerker, het betreft twee kleine stukjes hooiland aan de dijk, langs de weg, verkocht in dj 1932.
*legger 785 = Maarten Visser, later diens weduwe Willemijntje Rijkaart

Jacob van Vlaardingen Gouda

Hubertus (1/3) Cornelis(1/3) en Pietje(1/3) van Vlaardingen, Pietje was getrouwde met Leonardus Sips

1488

zie overzicht kavel II